

Magyar Múza • 2021. október

MAGYAR MÚZSA

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

MEGJELENIK NEGYEDÉVENTE

ÚJ FOLYAM 20. SZÁM • 2021. OKTÓBER

ARANYI LÁSZLÓ • FÖLDESZ GABRIELLA • ISTENES TIBOR • JÓNA DÁVID
KATZLER HILDA • LENGYEL JÁNOS • MAGYARY HUNOR • OROS LÁSZLÓ
NAGYGYÖRGY ERZSÉBET • OROSZ MARGIT • TARJÁNI IMRE • Z. NÉMETH ISTVÁN

AMBRUS JÓZSEF • BALÁZS F. ATTILA • BARNA GÁBOR • BENKE LÁSZLÓ
BERTALAN TIVADAR • KALÁSZ ISTVÁN • KELÉNYI ISTVÁN • OLÁH TAMÁS
POZSGAI GYÖRGYI • SOMOGYI GYÖZŐ • SZEKERES MÁRIA • VÉSSEY EDE

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:
Bertha Zoltán, Cs. Varga István,
Domonkos László, Ködöböcz Gábor,
Lovas Dániel, Madár János,
Pomogáts Béla

Felelős szerkesztők:
Lovas Dániel
Madár János

Képzőművészeti rovat:
Mártonfi Benke Márta

Internetes megjelenés:
Kalász István

Korrektúra: Katzler Hilda
Terjesztés: Lengyel János

Kiadja
a Magyar Újságírók Közössége
Felelős kiadó: a MŰK elnöke

Szerkesztőség, levelezési cím:
1114 Budapest, Bartók Béla út 31.
Telefon: +36 01/209-3494
E-mail: madarjanos48@gmail.com
pressmuk@gmail.com

Online: www.muk-press.hu

Kéziratot nem őrzünk meg
és nem adunk vissza.

Nyomdai munkák:
HTS-ART Kiadó és Nyomda Kft.,
Budapest

Nyomdai előkészítés:
Euro Bioinvest Kft., Kecskemét

A borítón:
Somogyi Győző:
Személyes történelem (részlet)

A hátsó borítón:
Somogyi Győző: 1956 Nagykörút

Szabó János: Apám története	1
Benke László: „Egy golyót én is érdemelnék”	8
Tamási Lajos: Piros a vér a pesti utcán	9
Oláh Tamás: Elég volt!	10
Somogyi Győző: Emlékeim 1956-ból	11
Z. Németh István: Netkatona	14
Oros László: A remény évei	15
Véssey Ede: Mitől félünk?	19
Balázs F. Attila: Ólompohár	20
Lengyel János: Fekete vagy fehér	21
Aranyi László: formált?; második	23
Katzler Hilda: Higgy!	24
Szekeres Mária: Éjszakai napló	25
Kránitz Laura: Keresztretélyek; Szükszavú életkép ..	28
Szöllősy Tibor: Néhány gondolat a koronavírus-járvány kapcsán	29
Bánki Éva: L'amor Che Move Il Sole et L'altre Stelle; Búcsú	33
Kalász István: Homályban, hegyen	34
Megyesi Nagy Imre: Korkép	37
Istenes Tibor: tó	38
Bertalan Tivadar: Vírus	39
Orosz Margit: Lélegzet-visszafojtva...; Pirkadat	41
Szabó S. András: Különös vendég; A rab világ; Szék és kabát	42
Kelényi István: Dante csontjai	43

A Rím Könyvkiadó 50. írótáborra Pilismaróton

A jeles évfordulóját ünneplő írótábort – amelyet évtizedeken át Tokajban tartottak – 2021. szeptember 8–12. között Pilismaróton rendezték meg. A műemlék Heckenast Villa – hatalmas ősi parkjával – méltó környezetet biztosított a fél évszázada működő rendezvénysorozatnak. A Széchenyi István, Deák Ferenc, Vörösmarty Mihály, Jókai Mór, Petőfi Sándor, Arany János, Bajza József és mások nevével fémjelzett színhelyen ötvenkét író, költő vett részt. A dunakanyari településen – az 1848-as szellemi élet központjában – ez a többnapos együttét valami újnak a kezdetét jelentette, ahogyan erről Madár János költő, a tábor vezetője beszélt.

Elismeréssel és további támogatási szándékkal szövegezte a község megbízott polgármestere, Bartal Achilles és Együd Bertalan jegyző is a megnyitó ünnepségen. A helyi idők klubjának kórusa előadásában pedig a településhez és a Dunához kapcsolódó énekszámok hangzottak el. Mint minden évben, most is átadták a Váci Mihály-díjakat. Stick Gyula, a Váci-hagyaték gondozója lett az egyik kitüntetett; a másik pedig a nemrég elhunyt Horváth József költő, aki most posztumusz Váci Mihály-díjban részesült.

A bemutatkozásokkal, könyvbemutatókkal, irodalmi tanácskozásokkal, dunaparti kirándulásokkal, műhelymunkákkal, felolvasásokkal és közös éneklésekkel színesített programsorozat maradandó élményt nyújtott a résztvevők számára. A tábor utáni nosztalgikus visszajelzések is azt igazolják, hogy az új környezet új élményeket és új alkotói impulzusokat jelentettek az alkotók életében.

A Magyar Nemzeti Írószövetség – a Magyar Újságírók Közössége, a Rím Könyvkiadó, a Magyar Toll Alapítvány és Pilismarót Önkormányzata támogatásával – szeretné folytatni a Heckenast Villa és a hozzá tartozó épületek, valamint az ősi park további fejlesztését, szépítését.

Ezzel az említett szervezetek – a nagy elődökhöz méltóan – a jövőben még nagyobb teret kívánnak biztosítani az itteni kulturális életnek. Az irodalom és a társadalmi élet, az idegenforgalom, a helytörténeti kutatások, a könyvkiadás, a sajtó és a közélet színhelyévé szeretnék tenni Pilismarót.

ISSN 1789-7505

9 771789 750004

Deák Mór: Tompán puffan	46
Mártonfi Benke Márta: Ahol minden a hagyományról szól	I–XII
Paládi Zsolt: Chippendale Bátormenterén	47
Tarjányi Imre: Korhadó jövő	52
Pete László Miklós: A szatymazi asszonyok	53
Jóna Dávid: Rövidzárlat	57
Fábián Franciska: Emlékszem	58
Benke László: Csíkszeredai énekóra	59
Magyary Hunor: Pipacsoktól a hóvirágig; Az ablakom alatt; Remény	63
Vitos Irén: Félhomály	64
Orémus Kálmán: Megint jöttek	65
Nászta Katalin: Arany-türet	67
Ambrus József: A bor leánya	68
Lengyel János: A könyv árát kiéhezem	69
Kopriva Nikolett: A felhők felé; A dér; Vagy-vagy	72
Földesdy Gabriella: Még egyszer Madách Imréről ..	73
Nagygyörgy Erzsébet: Az Úrnak	77
Szekeres Dorina: Szerelem, szerelem, mégis csepeg a vers... ..	77
Madár János: Néma tüzek	82
Pozsgai Györgyi: Mint cseppben a tenger	83
Orosz Margit: Ahol a jelen és a múlt mesél	87
Folyóiratszámunk szerzői	89
Balajthy Ferenc: Való világ	92

SZABÓ JÁNOS

APÁM TÖRTÉNETE

Ma még hó esik itt, s maholnap mindent elfed a gyász...
Csak én tudom, s pár szerencsétlen, itt gázolva e hóban:
hogymilyen gyönyörű Nagy Remény volt itt, lángolóban!
A legtisztább, legragyogóbb, és talán az utolsó...

Jankovich Ferenc: Idei hó. 1956. november 23. – részlet

Szabó János névvel először az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában őrzött operatív dossziében találkoztam akkor, amikor az 1956-os forradalom kunszentmártoni és Kunszentmártoni járási eseményeivel kapcsolatosan végeztem kutatásokat. A források a tiszasasi forradalmi tanács elnökeként említették. Az 1957-ben lefolytatott perek anyagában azonban már nem fordult elő a neve. Tizenöt évvel később, amikor a Tiszasason oral history interjút készítettem, ismét felbukkant a neve, mint aki a forradalmi tevékenysége miatt a kádári megtorlás elől, családja segítségével, négy éven keresztül bujkált. Szabó János határvadász zászlós erős életösztone, leleményessége és bátorsága példamutató. A szinte hihetetlen történetről, a kádárista rendőrség félrevezetéséről, a példátlan családi és közösségi összefogásról, ennek révén a legdurvább megtorlás elkerüléséről, számos elbeszélés kering a községben. Ezek lejegyzése és elemzése sok tanulsággal szolgálhat az emlékezet és felejtés működési mechanizmusát illetően. Fia, ifjabb Szabó János, Nagykőrösön él, e sorok írójának iskolatársa volt 1964–1966 között. Apja bujkálásának általa őrzött történetét 2020. december 20-án vettem magnetofonra. Ennek enyhén stilizált, szerkesztett változatát olvashatjuk alább. Közlésével Szabó Jánosra és környékbeli társaira emlékezünk, akik 1956 októberében nem futamodtak meg a feladatok elől, fenntartották a hivatali rendet, biztosították a közellátás zavartalanlását, a közbiztonságot, élelemmel segítették a Budapesten harcolókat. Elítélésükkel a kádárista hatalom elrettentő példát akart mutatni. Vajon mikor tudjuk elhelyezni Szabó János, Tóth László és más '56-os tiszasasi vezetők, a kuláknak bélyegzett, meghurcolt gazdák emléktáblájához a hálás utókor koszorúját?

Barna Gábor

„Édesapám, Szabó János, a Zala megyei, Szentmargitfalván élt, de Hernyéken született. Édesanyámmal mint katonaember, jártában-keltében találkozott és szerelmesedtek egymásba. Édesapám egy hattagú erdészcsaládnak egyetlen fiúgyermekke volt, a többi lány volt. Nagyapám erdész volt Zala megyében. Abban az időben az volt a vélemény, ha már fiú, akkor valami biztos szakmát kell adni neki. S mi volt biztos jövő: vasutas, katona, és akkor ő tizenéves korában elkerült Sopronba, ott lett katona. Nagyon ígéretes katonai pálya előtt állt. Ahogy ismertem apámat – nem akarok szerénykedni annyira – egész magas rangig vihetne volna. Nagyon jó katonaembert neveltek belőle. Határवादász volt. Rendkívül jól képzett ember volt. Akkoriban a katonának mindent tudni kellett: lőni, úszni, lovagolni, síelni, mindent. Egy határवादásznak meg főleg.

Édesanyám tiszasasi volt, Csathó lány. Házasságuk után édesapámat mint katonát helyezték egyik helyről a másikra. Hát bizony, végigjárta a háborút. Az volt a szerencséje, hogy amikor elesett az ország, akkor nyugati fogságba került. Már akkor beteg ember volt, gyomorfekélye volt. Alighogy hazatért, leszerelt, már operálni is kellett. Fél gyomra volt neki egész életében.

Zászlós volt. Leszerelt, kivetkezett. Fölajánlották neki, hogy szolgálja tovább a másik rendszert. De a gyerekkori neveltetéssel nem úgy megy, hogy lecseréljük jobbra-balra. Azt mondta, hogy ő már egyszer felesküdt Horthyra. Földönfutóvá vált rögtön a család. Őneki a világon semmije nem volt. Egy katonaruhája, meg a hozzátartozó kard, érmek, ez volt. De volt tartása. S ezt örököltem: tisztesség és becsület. Semmi többet nem örököltem. S egész életemben így éltem.

Apám odakerült Tiszasasra, s azért létezett a család tovább, mert édesanyámnak tulajdonában volt ingatlan, ingóság. De ez is kalandos életút volt. Mert édesanyám egy négycsaládos családba született, ahol két lány, két fiú volt. Egyik nagybátyám odamaradt a Don-kanyarban. Maradt egy fiú, meg két lány. Az anyukám nővéreéknek nem volt gyerekük. S olyan jó volt a kapcsolat a kapcsolat velük, hogy édesanyámat örökbe fogadták. És ő így lett Presser-Csathó Katalin. Így ismerik őt Tiszasason. Ez egy kárpátaljai név. A mostohanagyapám fával dolgozó ember volt. Ők csinálták ezt a zsindelet. Úgy csinálták, hogy kivágták Kárpátalján a fát, leúszatták a Tiszán, ezzel a tutajjal valahol kikötöttek és zsindelet csináltak. Ott ismerkedett meg édesanyám nővéreivel. Így lett anyám Presser-Csathó Katalin.

* * *

Mindig mondták, milyen gazdagok vagyunk falusiak. Apám nevelte a sőrétet, hízókat. Apám nem parasztember volt, de azt a tudást, amit a katonaságnál tanult, tudta hasznosítani a Csongrádnál akkor épülő töltésnél. Akkor épült a nyúlgát, folyamszabályozás volt. Ott volt az apám adminisztrátor. Az összes kubikosnak, meg aki ott volt, ő csinálta a papírdolgot. Mellette gazdálkodtak. Sose nélkülöztek, mert mindig volt minden. Egy bátyám volt, Árpád, ő 1944-ben született, de 1952-ben vérhasban meghalt. Én 1946-ban születtem, én is benne voltam a betegségben, de túléltem és így magamra maradtam. 1952-ben meghalt a mostoha nagymamám is. Ottmaradtunk négyen. Az idős mostohapapám, édesanyám, édesapám és én. Éltek az életünket. Nem nélkülöztünk. Anyukám nagyon beosztó volt. S jött 1956.

Nagy volt a felindulás, az akkori rendszerváltásnak az eseménye. Tíz éves voltam. Apám katonaként tudta, hogy hol a helye a világban, semmiféle politikai dologgal nem foglalkozott. Hiszen az ő idejében nem volt politikai kiképzés a katonaságnál. Nem volt politikai tiszt a hadseregben. Csak a HAZA volt. A haza védelme. Csak mivelhogy a falu szemében volt valaki, volt rangja, hogy horthysta katonatiszt volt, ismerték a karakterét, ismerték a hozzáállását az élethez, a tiszasasi nép a vállára emelte őt. Hogy legyen a forradalmi bizottság elnöke. Abba a hangulatban apám sem tudott ez elől kitérni és elvállalta. Szerencséjére az akkori kommunista vezetőknek. Mert egyfajta lincshangulat volt a faluban, hogy – Agyonütni! Leszúrni! Megölni!

Bemenekültek a tanáczházára ezek az akkori funkcionáriusok. Apám odaállt az ajtóba: – Itt törvény van emberek! Majd eldönti a törvény, hogy kinek mi a bűne. – Csak a testemen keresztül! Ezzel mindenkit megmentett.

Lezajlottak az események. Nem is voltak Tiszasason véreseket. A lincselni akarókat lehűtötték. Visszajött a szovjet megszállás. Tájékozódunk és aki úgy látta, hogy menni kell, az ment is. Itt nincs mese. De aki nem követett el bűnt, annak miért kellene félni? S apám nemhogy bűnt követett volna el, hanem megmentette ezeknek a kommunistáknak az életét. Neki mért kellett volna elmenni? – Én nem csináltam semmit. Így gondolta. No, de a terror, az terror. A leszámolás időszaka jött.

Akkor már mozgolódások voltak, jártak jobbra-balra, hallottuk, hogy szedik össze az embereket, vitték el az embereket, a kulákokat. Ilyen igazi pribék emberek. Mindenre hajlamos, buta és vakmerő, szadista állatok voltak. Éppen odavoltam a közeli szomszédban játszani, Máthé Eleknél. Az ő apja is kulák volt, hogy azok is mit éltek meg?

Hát jöttek apámért. – Öltözzön fel és föl, a teherautóra! Katonai teherautó volt. Elinultak, elmentek. Volt Tiszasason rendőrőrs, rendőrség. Oda vitték őket. Én a szomszédban voltam, nem tudtam erről semmit, csak később mesélgették. Elekkel játszottam. Tíz éves voltam.

* * *

Apám katonaember volt, ő tudta, hogy itt nagy baj van. Mert tudniillik azzal jöttek be a házba ezek a pufajkások, hogy – Letartóztatjuk, mert fegyverrejtegetésen kaptuk! Ez egy külön történet. Lényeg, hogy fegyver volt a lakásban. Egy gyerek, aki bejáratos volt nagypapámékhoz, valahol a határban összeszedett egy kis puskacsövet. És eldugta. És ő föl is jelentett bennünket, hogy fegyver van nálunk. Ezt a puskacsövet meg is találták. Fegyverrejtegetés. Államellenes lázítás és fegyverrejtegetés. Tudta apám, hogy ez kemény vád, bár csak egy puskacső volt, mégiscsak fegyver volt. Hiába bizonygatta, hogy semmi köze hozzá, abban az időben ez kit érdekelt? Nem volt akkor törvény, jog! Föltették a többi ember közé a teherautóra és bevitték a rendőrségre.

Egy ember őrizte őket fent a platón, ahogy vitték el az embereket sorjában. Ő maradt utoljára. Csak azt hallotta, hogy ütik-verik ezeket a Tóthékat odabent. Őrjöngtek, rugdosták, vágják őket. Jajgattak. Apróra verték az embereket. Akkor apámnak jött egy nagy elhatározása: élet, vagy halál. Itt valamit csinálni kell. Egy géppisztolyos gyerek maradt ott vele. Eldöntötte, hogy ő elmegy. Nagy döntés volt. Az egész családra nagy kihatással volt később. Tél volt. Csizma volt apám lábán, télen mindig csizmába járt.

Szikrázó, tiszta éjszaka volt. Eldöntötte, hogy lépni fog. Katonaember volt, határvadász, tudta a fogásokat. Leütötte, katonanyelven szólva semlegesítette az őrt. Ledobta magát a teherautóról, s ahogy tudott, futott. De közben jöttek ki, hogy viszik befele az apámat, meg az ő is kezdett kicsit észhez térni. Akkor kezdődött a ribillió. Arra lettem figyelmes csak, hogy ta-ta-ta-ta, ta-ta-ta-ta. Lőttek össze-vissza a faluba. Apám meg, ahogy tudott, ment. Neki volt helyismerete. Közben dolgozta fel magában a történeteket, hogy tud ő ebből kijönni? Beszaladt a Templom-zugba, ahol nem volt semmilyen világítás. Egy kis kanyarral ment tovább az út a templomhoz. Nem volt már fiatal ember, ha kiszámoljuk, hiszen '13-ban született. A hagyományos nagy csizma is nehéz volt, hát elfáradt. Bement ebbe a zugba. Nagyjából tudták, hogy merre mehetett, mentek utána. Lőttek. A zugban van egy kis sarok, oda beállt. Elfutottak mellette. Akkor ő is továbbment. A falunak ez a vége Tiszasáson parton van. Odajártunk szánkázni is. Mellette volt egy kanális. Oda lement, át a kanálison, s akkor neki a határnak!

De akkor hogyan tovább? Abban a pillanatban Tiszaugon lezárták a hidat. Mert gondolkodtak, hogy csak erre tud menni télen. Fölért a gátra. Hogyan tovább? Kiképzett határvadász nyomozó volt, tudta, hogy keresni fogják. Egyértelmű. Ha nem egy órahossza, akkor két órahossza múlva. De keresni fogják. Ha nem este, akkor reggel. Fölment a gátra – valahogy át kell jutni a Tiszán! Egy darabig ment a gáton, vagy száz métert. A gát egyik oldalon meredekebb, a másik oldalon lankásabb. Egy nagy mozdulattal levetette magát a lejtőre. Ott megszűnt a hóban a nyom. Ment tovább a Tiszának. Akkor már kezdett befagyni a folyó. Régen még komolyabb telek voltak. Éjszaka volt.

Előtte a Tisza. Azt tudni kell, hogy a folyó nem egyformán fagy be. Egyik helyen vékony, másik helyen vastag a jég. Hát azért nekiment. Be is volt havazva. Többen haltak bele a Tiszába gyerekek, akik lementek csúszkálni, beszakadtak. Hát csak át kell menni! Mit csináljon? Csak előjött a katona esze. Ráfeküdt a jégre. Csúszott előre, ütögette a jeget, hogy ne szakadjon bele. Így, hason csúszva ment át a Tiszán. Átért. De hogyan tovább? Amikor jött egy mentő ötlete. Említettem, hogy Csongrádon építették azt a nyúlgátat. Ott volt adminisztrátor. Egy tanyába voltak beszállásolva az emberek, a kubikosok, akik a földet lovas kordéval hordták. Kaptak érte valamit a tanyaiak. Eszébe jutott, hogy ez annyira a világ végén van, s annyira nem tudják ezt ővele kapcsolatba hozni, hogy fogta magát és bement ehhez a családhoz. Befogadták. Voltak annyira jóérzésű magyar emberek, hogy befogadták. Mert nagyon nagy dolog volt akkor befogadni valakit!

* * *

Mielőtt ide jutott volna a történet, én hazamentem, mert hallottam ezt a lövöldözést. Anyám mondja riadva, hogy – Apádat elvitték, nem tudom, mi ez, lövöldöznek?! Elfújta a lámpát lefeküdtünk. Nem telt el háromnegyed óra, jöttek. Vagy tízen. Ezek az igazi martalóc, mindenre képes emberek. – Hun van a férje? Hun van az apád? Idetették a pisztolyt a halántékomra. Hát én semmit sem tudtam. De így, meg úgy, ha azonnal nem mondd meg, lelövünk! Aztán anyámat is: – Hát nem tudjuk, nem tudjuk! Mindent átnéztek, de úgy álltak fegyvert fogva ránk. Nem ütöttek, nem. De hihetetlen érzés, hogy egy tíz éves gyereknek a fejéhez szorítják a géppisztolyt. Meg így járkálnak, hogy

az apám hun van? Úgy keresték, mint kincsásó a kincset! Naponta jöttek. Mindent átforgattak, átnéztek mindent. Nincs. Mivel, hogy nem találták, az ügyet pedig le kellett zárni, hát ráfogták, hogy disszidált. Ez maradt meg az emberekben, hogy disszidált. Mi semmit sem tudtunk. Mígnem jött egy értesítés hetek múlva, hogy nem ment ki. Hogy iksz helyen van, biztonságban pillanatnyilag.

Közben meg a történet oda fejlődött, hogy apám átjutott a Tiszán. Befogadták. De hát ott is ment az élet. Egy ember nem tud köddé válni. Ott is jöttek-mentek az emberek. Apámat rejtették. Ezt úgy oldották meg, hogy egy szekrényt átalakítottak, hogy ha jött valaki, oda be tudott lépni. De ezt csak az tudta megtenni, aki makkegészséges volt. Ott egy tüsszentés, egy köhögés, semmi. Mint egy szellem, úgy kellett neki élni. Így teltek el a hónapok.

De érezte apám, hogy ez nem állapot. Annyi fülese volt neki, hogy sejtette, csökkent a terror. Hogyha most megfogják, akkor talán már nem akasztják föl koholt vádak alapján. Mindegy, hogy mit csinált, hogy megmentette a kommunistákat. Az egy dolog. Egy sem állt volna mellé. Senki. Valamit mégis csinálni kell. Érezte, el kell jönni. Már csak a háziak miatt is, nem akarta, hogy azokat is agyonüssék, lelőjjék, vagy szétverjék őket.

Visszajött. Megint át a Tiszán. De közben eltelt három hónap, a természet dolgozott. A Tisza elkezdett zajlani. Ugyanígy, éjszaka, ugrált egyik jégtabláról a másikra, így jött át. Ügyes volt, megúsza, átért. Haza kell menni! Sose felejttem el, édes Istenem! Spaletánk volt. Kopogtak rajta. Anyukám fölkelt: – Ki az? – Anyukám, én vagyok! – Te Jóisten, apád! Engedd be!

* * *

Négy évig őriztük. Tíz éves voltam. Számtalanszor jöttek hozzánk nyomozók. – Hol van apád? Ha elmondom, el sem tudják képzelni, hogy egy tíz éves gyerek hogy bírta ezt ki. Jött a nyomozó, itt ültem én. Apám meg, mert nem bírt már elbújni, ott volt az ajtó mögött. Engem meg vallattak. Mi van, hogy van – én nem tudtam semmit. Szemem nem rebbent, egy könny ki nem csordult. Anyám, mint az egri hős asszony. Olyan volt anyám. Keményen, egy könny nélkül. Négy évig őriztük úgy, hogy apám otthon volt. Ott egy villa, egy zokni, semmi se mutathatta, hogy ott van. Úgy kellett tenni, mintha nem is létezne. Nekem úgy kifejlődött a hallásom, hogy ha most egy egér morcogni kezdene a sarokban, azt is meghallanám. Mindenre riadtunk. Mint a vadász az erdőben. Hogy juj, most jön valaki. Akkor apám elbújt.

Először kialakítottunk egy régi íróasztalt. Kivágtuk a hátát. Vékony ember volt. Ha kirántottuk a fiókot akkor be tudott menni. De ez nem volt jó, nem tetszett neki. Gazdálkodó volt a papa, akkor volt még egy kis háztáji, meg előtte volt szőlőnk. Volt egy kamránk, meg pincénk is volt, s ott voltak kisebb-nagyobb hordók. De akkor nem volt már mit beletenni, nem volt szőlőtermés. Ott voltak a kamrába. Kitalálta apám, hogy egyik hordónak kiveszi a hátulját és abba bújik majd el.

Nyilvánvaló, hogy egy családon belül nem lehet mindent légmentesen lezárni. Gondolták, ez az ember itt van. Jöttek. Kiszállt egy teherautónyi rendőr, akkor még mindig ilyen fegyveres rendőrök voltak. De közben nyomozók is jártak. Jöttek. Apám püff, elbújt a hordóba. Úgy volt kialakítva, hogy a falnál éppen befért. Belebújt és kész. Min-

dent átnéztek a házban. Belenéztek a hordóba is. Apám mindig úgy mozdult, hogy nem találták meg. Pedig benyúltak a hordóba. De nem találták. A fene majd megette őket! – Pedig ennek itt kell lenni! Ez párszor lejátszódott.

Édesapám dohányzott. Ez egy nagyon kínos dolog volt, mert a cigaretta az egy szenvedély. Anyukám elment Kunszentmártonba, ott vette meg a cigarettát, hazahozta és eldugta. Apám a padlásra cigizett. A legveszélyesebb helyen. Mindent úgy kellett intézni, a mosást is, hogy ne legyen szem előtt. Ám isteni csoda, ezt a négy évet úgy kibírni, hogy nem kellett hívni segítséget. Soha. Egyszer volt, hogy fájt a foga. Én voltam a fogorvos. Apám olyan ember volt, hogy sosem volt orvosnál egész életében. Nem volt neki semmi baja. De a foga! Hát azt nem bírja tovább. Ki kell húzni. Órjöngött, már a maga módján, ahogy lehetett abban a csendben. Mit csináljunk? Hozta a kombinált fogót, hogy húzzam ki. Nem fogtam hozzá. Végül azt találta ki, hogy kötöttünk rá egy zsinórt, kikötöttük az ajtóhoz és becsaptuk az ajtót. Így lett kihúzva a foga. De semmi más baja soha nem volt.

Anyám szépen megfőzött. De annyi tányér volt mindig csak az asztalon, ahányan voltunk. Hárman. Anyám, nagyapám és én. Csak annyi evőeszköz, csak annyi ruhane-mű. Ez óriási logisztika volt nap mint nap megcsinálni! Este egy hang nem lehetett, spalét becsukva, függöny elhúzva. Mindig be volt riglizve a kapu. Így váratlanul nem jöttek be. Anyám mondta, hogy egymaga fél. De a kaput ki is lehetett riglizni. Egy vagy két ember bejött úgy, hogy nem vettük észre. De olyan igazi magyar parasztemberek voltak, hogy mondták: – János bátyám, akar a halál, semmit nem láttam! Sose mondták el. Észrevették, beszéltek apámmal. Mindenki lezsibbadt. De nem mondták el. Apámat anyám nyírta. Akkor már serdülő gyerek voltam, kezdtem borotválkozni. Akkor vet-tünk arcvizet, minden nagyon meg volt szervezve. Ha jött valaki, abban a pillanatban minden el lett tüntetve. Vécé is csak éjszaka. Szigorúan csak éjszaka. Akkor még csak kinti vécék voltak. Nagy körültekintéssel élünk állandóan, szinte mint egy... róka. Lábujjhegyen.

* * *

Nagyapám tartotta a fegyelmet. Egy szobában laktam vele. Idős volt, nem bántották. Ő öreg ember, nem tud semmit. Engem se szorongattak, bántani nem bántottak. De négy évet letölteni így egy falu közepén egy négy tagú családban, nem semmi! Nálunk nem a fizikai, hanem a lelki terror volt nagyon kemény, ami nem múlik el nyomtalanul. Ez a lelki terror volt rajtunk négy évig. És nem bolondultunk bele. Minden családtagunk kilencven éven túl élt. Anyám viszont ebben ment tönkre. Borzasztó halállal halt meg. Rákos lett. Vastagbél rákja volt neki. Ráment az egészsége.

Kivolt már a család idegileg is. Apám tudta, hogy valamit már sejtenek. Vagy kiszű-rődött valamilyen formában ez a dolog. A hordót elfelejtettük. Amikor legközelebb jöttek, minden hordót fölforgattak. De apám nem volt benne. Azt mondták: – Innen el nem mennek, amíg meg nem találják!

Abban az időben szokás volt, hogy az idősek gondoltak a végre, s ha volt egy kis tartalék pénzük, megvették a koporsót. Nagyapám is így tett. Föl volt téve a padlásra a koporsója. Van egy ilyen padmaly része a padlásnak, egy szűkebb része, oda befért.

Felforgatták a hordókat. Fölmentek a padlásra. De rengetegen voltak. Állig felfegyverkezve, nem tudom, mitől féltek. Apám katonaember volt, azt hitték, neki meg géppisztolya van? Olyan helyzet volt, mint amikor a hal a hálóba kerül. Jöttek, jöttek, itt kell lenni! Odaértek. Apám benne volt a koporsóban. Már akkor tudták, csak ott lehet. Előtte benéztek még az egérlyukba is. Mindig volt egy polgári tanú. Ezek az emberek már tanúval jöttek. Akik majd aláírják a jegyzőkönyvet. Én nem voltam ott, de mesélték.

– Gyűjön ki!

* * *

Akkor elvitték az apámat. De akkor már rendes tárgyalás volt, 1961-ben. Elítélték. Akkor már nem ütöttek-verték. Azt az időszakot bírta ki apám éppen, amíg rendeződött a helyzet. Akkor már nem volt az a véres terror. Amennyire lehetett, normális vágányban ment a kérdezés. Mégis elítélték nyolc hónapra. Letöltötte. Nagyapámnak volt erdész végzettsége, apám megtanult valamit belőle. Erdész lett az édesapám, a cserkeszőlői erdészetnél lett beosztott erdész. Kezdett talpra állni. Én éppen akkor végeztem az általános iskolában.

Négy évig őriztük. De, amikor odamentem a jóvátételi miniszterhez, csak azt tudták elszámolni, amennyire elítélték, nyolc hónapra. Márianosztrán volt. Megtanult szőnyeg szőni.

Édesapám az életét mentette, de tönkretette három másik ember életét. Mi voltunk a börtönőrök. Úgy leélni négy évet, hogy nem lehet szólni egy szót se, az nem egy kis dolog! Anyám hősként végigcsinálta. Teljes megedződött. Az más kérdés, hogy a nagybátyám 92, a nagynéném 95 éves korában halt meg, nagyapám a 95.-ben, anyám 68 éves korában. De miért halt meg az anyám 68 évesen? Ez a stressz ment rá biztosan a szervezetére gyalázatos módon.

Ez apám története.”

Somogyi Győző: 1956 Az első halott

BENKE LÁSZLÓ

„EGY GOLYÓT ÉN IS ÉRDEMELNÉK”

Tamási Lajos az a költő, aki 1956-ban a zsarnokság ellen, a szabadságért fölkelte magyar nép mellett, teljes lélekkel, elsőként kiállt, nem csak egy-két maradandó verssel. A *Piros a vér a pesti utcán* röpcédulákon is terjedt a forradalom napjaiban, olyan megrendítő és lázító erővel, amilyen ereje 1848-ban Petőfi *Nemzeti dal*ának lehetett.

Forradalmunkra és szabadságharcunkra emlékezünk és emlékeztetünk. Emlékezünk, mert gyűlöltük és gyűlöljük a zsarnokságot, s szerettük és szeretjük a szabadságot.

Tamási Lajos költészete 1956-ban lobbant virágjába. A megtorlás éveiben is vállalta sorsát a költő, mindig hű maradt magához és a forradalomhoz. Verseit olvasva tanúi, részesei lehetünk egy nagy költői életmű kimunkálásának, születésének. S megértjük, hogy a reménység forrása mindig az ember, aki megalkotja önmagát; az emberi mű, a belőle sugárzó költői jellem és szellem, amely a nagy elődök példái nyomán testet ölt és hatni képes. Aki ismerte, az szerette és tisztelte őt, a tetőtől talpig becsületes férfit, a szigorú, de türelmes ember különleges tulajdonságait, egyenes jellemét.

Tamási Lajost nem zárták börtönbe, nem végezték ki. E forradalmár költő sorsa a halálig tartó hűség, a csöndes szembeszegülés volt. Emberi, költői egyénisége holtáig ugyanaz maradt, aki ifjúkorában volt. „Vígságnak szomorú vagy, / békének háború vagy, / a tisztos nyugalomnak / gyanús vagy, de gyanús vagy” – így jellemezte egykor önmagát. „Barátainak szétszórt / csapatja csupa vérfolt, / de megriadnak látva / rajtad a szelíd tébolyt”.

Haláláig megfigyelték, követték minden lépését. „Egy golyót én is érdemelnék” – mondta nehéz szomorúságában, de akkor már nem írt. Látom hulló fehér hajával Petőfi szobra előtt „a zuhogó esőben”, s ma is látni vélem, hogy a „fegyvergyári próbálövések jóslásainak ütemére” hogyan készül benne „ratatata... a magyar vers”. Mint „aki csatából menekül, s már elérte a kukoricást; s csak nem szűnnek a dobajok mögötte”.

Részlet Benke László: El ne felejtsé, aki él című kötetéből

Piros a vér a pesti utcán

Megjünk s valami láthatatlan
áramlás szivárkát befutja,
akadozva áll meg az ének,
de más mienk a pesti utca.

Nincs más teendő: ez maradt,
csak ez maradt már menedékkül,
valami trilló tagozás kell
valami szent lobogás kísérel.

Jászlóink föl, ujjongva csapnak,
kibotulnak a heles útra,
selyem-színei kiáradnak:
ismét mienk a pesti utca!

Ismét mienk a bátor ének
parancsolatlan, tiszta szivórt,
s a fegyverek szemünbe néznek:
kise lövete, belügyminiszter?

Piros a vér a pesti utcán,
munkások-iffak vére ez,
piros a vér a pesti utcán,
belügyminiszter, kait lövete?

Kise lövete ömbe bujra
ti megbufozt miniszterek?
sem az AVH, sem a tankok
titeket meg nem mentenek.

S a nép nevében aki fegyvert
vértel szivárkát, merre fűtse
vére volt a lázzal már degen
gyerő éntő, csak ölni tudsz!

... Piros a vér a pesti utcán,
első esik és elveji
mossa a vért, de megmaradnak
a pesti utcák kövei.

Piros a vér a pesti utcán,
munkások-iffak vére folyt,
- a háromszín-lobogók mellé
tegyétek ki gyantálobogót.

+ háromszín-lobogók mellé
tegyétek három eszükvél:
sírásból, egynek, tiszta bánogyet,
s a varnokság gyűlöletét,

s fogorválnót: te kaisi orszög,
el ne felejtse, aki él,
mert úgy született a szabadság,
hogy hullt a könny s hullt a vér.

Budapest, 1956 okt. 26-27

Dinási Lajos

OLÁH TAMÁS

ELÉG VOLT!

Elég volt
a szilajló fenyegetésekből,
a szellőző résén át
beszökött pökhendiek hadából.
Nem akarok többé menekülni,
duzzadt órákon át bukdácsolva,
a szárnyas szenny-hangok,
a gyűlölet-öklök elől.

Elég volt az iramtalan
birka-türelemből!

Ki kell törni
a gyávák lapos dombjai közül.
A sziszegők
gyász-gömb-világának
teréből.
Ne kelljen hallanom többé
idegenek habzó-dühét,
a kórusban átkozódók
szólánc-özönét.

Elég volt
a múltba falazott akaratból!

Szóljon
a déli harangszó,
vegyen körbe
az erdő-isten csendje!

Legyek újra,
játszani akaró gyermek.
Nézhessem
áhítattal az égi paplan
millió pontját,
járhassak párás-úton
mezítláb,
halljam heverészve,
mikor
nyitja kitin páncélját
a bogár,
láthassam tisztán
a fűszál fénybe igyekvő
élvonalát.

Elég volt
az elaggott Földből!

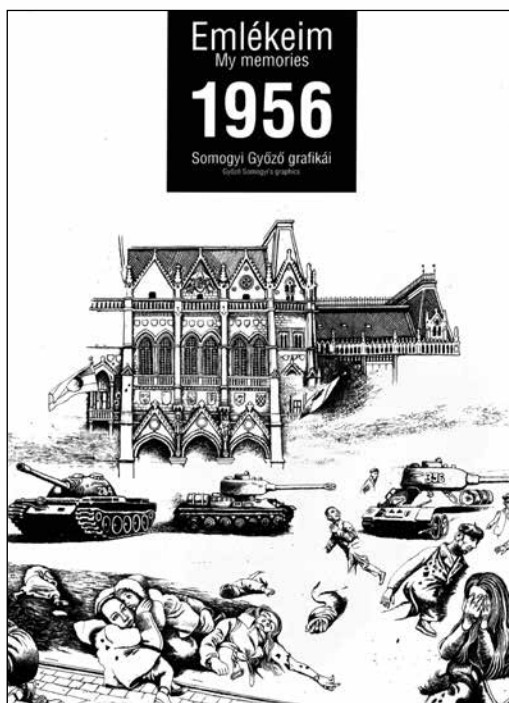
Parázs-szél fújd
messze bánatomat,
patakod üvegtiszta vize
mosd tisztára arcomat.
Mindenség Őre
rémmel teleszórt értelmemet
gyógyítsd meg,
táplálja holnapomat
csillagtűzön sült
kenyered.

SOMOGYI GYŐZŐ

EMLÉKEIM 1956-BÓL*

1956-ban két világ csapott össze. Egy keresztény szelídségbe oltott, naiv patriotizmus és egy gyűlöletre épült modern eszmerendszer. A forradalomnak egyetlen anyagi természetű követelése sem volt, pedig akkor már évek óta éhezett az ország. Még saját, elvett javaikat sem követelték vissza az emberek, csak eszményi dolgokat: szabadságot, függetlenséget. 1956 gyermekei csak szabadok akartak lenni, és megmutatni magukat a világnak. Elnyomóikat nem gyűlölték, ahogy Puskás Öcsiék sem gyűlölték az angolokat, amikor 6:3-ra megverték őket. Végre győzni akartak, mint a sportolók. Örülni a győzelemnek, és nagylelkűnek lenni.

Ezzel szemben a baloldali forradalom – példa 1789, 1917, 1919 – mindig negatív érzelmekre épít. Elkeseredésre, haragra, bosszúra. Lényeges eleme a gyűlölet. „Ne csak őrizd, gyűlölöd is” – szólt az utasítás a börtönőröknek. Gyűlölöd a „nadrágos embert”, a papot, a nemest, a műveltet és a szorgalmasat, a parasztot, a polgárt, a „burzsujt”. Osztálygyűlölet és forradalmi terror együtt jár. Kiirtani, elpusztítani, elvenni tőle – mondja a baloldali forradalmi elmélet és gyakorlat Lenintől Pol Potig.

Senki sem születik gyűlöltre. Az ávóst, a szovjet katonát is édesanya szülte. Belőlük a kommunista eszme nevelt hőhérokat. Olyan eszme, amely szerrint a proletárdiktatúra, vörös terror, bosszú, gyűlölet pozitív érték. Az ÁVH-ba besorozott fiúkat gyűlöltre nevelték, kínzásra képezték ki, és kegyetlenségért jutalmazták. A besorozott orosz kiskatonákkal elhitették, hogy egy fasiszta hadsereg-től kell a magyar népet megvédeni, ugyanazoktól, akik Hitlerrel rájuk támadtak.

Somogyi Győző: 1956 Felkelők teherautón

A magyarokat 1956 forradalmára saját történelmük készítette fel. 1848 hősie és romantikus érzületével mentek az utcára. 1956 követeléseie szó szerint ismételték meg a száz évvel korábbi 12 pontot. Ezt a forradalmat a magyarság úgy élte meg, mint több évszázados szabadságküzdelseinek folytatását. Azt akarták, amit Bocskai, Rákóczi,

Petőfi, Kossuth és nem mást. De az akkor felnőtt nemzedékben ott volt a 20. század borzalmainak, Trianonnak, 1919-nek, a holokausztnak, a szovjet hadsereg rémtetteinek, a sztálini munkatáboroknak, a ki- és áttelepítéseknek a tapasztalata is. Ezért volt erős a kapitalizmus-ellenesség és az eszményi szocializmus iránti vágy. 1956 októberének eseményei csak a magyar történelem máig érő folyamatában értelmezhetők.

De volt 1956-nak egy természetfeletti, vallási mozzatója is. Tíz év keresztényüldözése egy akkor még hitben nevelt, vallásgyakorló társadalom ellen irányult. Az orosz kiskatonák iránti szeretet-megnyilvánulások, a kommunisták iránti, szinte érthetetlen megbocsátás, keresztény válasz volt.

Somogyi Győző: 1956 Felkelők

Ha létezik keresztény forradalom, 1956 magyar forradalma annak nevezhető. De ez a két szó nagyon messze esik egymástól. Ha a francia 1789 és az orosz 1917 forradalom, akkor a magyar 1956 inkább szabadságharc, a felborult világrend helyreállítása. Nem valami ellen irányult, hanem örök emberi értékekért. Van egy transzcendens, a magyarságon túlmutató vonása. Ezek a fiúk és lányok az emberiségért haltak meg. Ahogy Márai Sándor írta:

„Mondd el, mert ez világ csodája:
Egy szegény nép karácsonyfája
A Csendes Éjben égni kezdett –
És sokan vetnek most keresztet.
Földrészek népe nézi, nézi,
Egyik érti, másik nem érti.
Fejük csóválják, sok ez, soknak.
Imádkoznak vagy iszonyodnak,
Mert más lóg a fán, nem cukorkák:
Népek Krisztusa, Magyarország.”

1956 ezért keresztény történet. A bárány és a farkas története örök.

* Részlet Somogyi Győző grafikai albumának bevezetőjéből, amely az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulója alkalmából jelent meg. Folyóiratunkat ennek az albumnak a képeivel illusztráltuk. Ezen az oldalon a művész 1956 Parlament című rajzának részlete látható.

Z. NÉMETH ISTVÁN

NETKATONA

Jól be vagy te csatlakozva,
csatlakozol,
elküldenek friss kenyérért,
halat hozol.

Harci jobbot nyújtanak, ám
te békebalt,
későnek érzed talán az
elég hamart.

Felébreszt a hangos ének,
te síri csend,
egyetlen egy válaszevél
sem ír igent.

Tévéden a szennyecsatornák
köpik a pört,
bajszod is csak szélcibálta,
sose pödört.

Szívgyödröd alján már lassan
szárad a sár:
kivont karddal tör ellened
a napsugár.

Átdöf a sors kérhetetlen,
arca se rezd',
te meg mint nyárson sült hús közt
hagymagerezd.

OROS LÁSZLÓ

A REMÉNY ÉVEI

Gyermek- és ifjúkoromban sokszor megkérdeztem az édesanyámat meg a nagyapát is, hogy milyen emlékeik vannak 1938 novemberéről. Azokról az időkről, vagy csak arról a napról, amikor a magyar csapatok bejöttek a faluba. Érdekes módon, mindketten a reményt, a magyarság megmaradásának reményét látták ezekben a napokban. Nem értettek ők a politikához, meg az események történelmi hátterét sem ismerték, de azt tudták, hogy ezután már félelem nélkül használhatják az anyanyelvüket, és a magyar nemzeti ünnepeken büszkén viselhetik majd a piros-fehér-zöld színű kokárdát. Az iskolai tantervben pedig hivatalosan is benne lesz a magyarok története.

Édesanyám megmutatta azt az olvasókönyvet is, amiből eddig a „hazánk múltja” fejezetben a csehek történetét, a Nagymorva Birodalmat meg a Csehszlovák Köztársaság megalapítását sulykolták a fejükbe. Magyarokról ott alig esett szó, és ha mégis, akkor leginkább az elnyomók szerepében láttatták őket... Nos, ezért is várták olyan nagy örömmel a felszabadító magyar katonákat.

Az iskolában ugyan hivatalosan nem tanították a magyar történelmet, azonban voltak olyan tanítók is, akik szívükön viselték a magyarság ügyét. Ilyen volt például Karl Géza evangélikus tanító, aki eredetileg gépészmérnöknek készült. Mivel a szakmában akkoriban nem tudott elhelyezkedni, így aztán egy tanfolyam elvégzése után tanító lett belőle. Karl Géza 1930 és 1935 között, öt évet tanított az evangélikus iskolában.

A tanító úrnak nagyon jó hangja volt, szeretett énekelni, és kitűnően játszott a hegedűn. Az énekórán például kórust alakított az osztályból. Ilyenkor aztán leült az első pad szélére, hóna alatt a hegedűvel, és a Rákóczi szabadságharcról mesélt... Majd az álla alá tette a hegedűt, és eljátszotta a „Balogh Ádám a nevem, ha vitéz vagy, jer velem” című kuruc nótát. És gyönyörűen zengő hangon énekelte a strófákat... De nem csak énekelte, hanem mindegyikhez egy-egy történetet is elmondott a régi időkbeli. A gyerekek pedig tátott szájjal hallgatták... Bizony, így nevelte őket – a magyar dalok segítségével – a haza szeretetére meg a magyar történelem megismerésére...

Amikor aztán eljött 1938 ősze, a faluban is pattanásig feszült a helyzet. Mindenki az eseményeket figyelte, várta a híreket... és persze a „hazatérésről” beszéltek.

Végül november 2-án, az ismert bécsi döntés értelmében, a Felvidék magyarlakta részeit valóban visszacsatolták Magyarországhoz.

A hatalom persze előzőleg betiltotta a magyar zászlók kitűzését – pedig majdnem minden házban készítettek egyet-egyet –, de a kokárdák viselését is. Sőt, statáriumot hirdettek, a vendéglők nyitvatartási idejét csak 18.00 óráig engedélyezték, este 20.00 órától pedig kijárási tilalmat rendeltek el. A tilalom ellenére azonban mégis sokan eljártak azokhoz a házak-hoz, ahol rádió volt, meghallgatni a híreket.

Az egyik este a hazaigyekvőkre rálóttek a csendőrök, és egy lányt – bizonyos Varga Esztert – a lábán sebesítették meg. A pontos körülményekre ma már senki sem emlékszik, de a megkérdezettek zöme úgy tudta, hogy aznap az evangélikus leányegylet tartott összejövetelt, hogy az énekkaruk begyakorolja a magyar Himnuszt, illetve elpróbálja azt a műsort is, amivel majd a bevonuló honvédeket fogadják. Mivel tudták, hogy a kijárási tilalom miatt estig nem maradhatnak, hát korábban mentek haza. Ekkor történt az a bizonyos esemény, miszerint a csendőrök valamilyen tüntetést, vagy lázadást véltek „felfedezni” és a fegyverüket is használták.

Varga Esztert az egyik lövés hátulról, térdén alul érte. A golyó széttrökte a csontot, és majdnem le kellett térdben vágni a lábát...

November 10-én aztán megtörtént a várva várt esemény: a csehszlovák csendőrök elhagyták a falut, míg Tallós felől bevonult a magyar honvédség! Ezeket az örömteli eseményeket Danajka Lajos (1925–2012) helytörténészünk már feldolgozta és leírta, így nem akarom ezt idézni, csapán kibővítem édesanyám emlékeivel:

A lakosság diadalkapuvál és virággal köszöntötte a katonákat. Valódi örömnép volt ez, amiből mi gyerekek is kivettük a részünket – mesélte édesanyám. Ünneplőbe öltözve, kezünkben kis zászlókkal vártuk a bevonulókat. Az iskolában már napokkal előtte tanultuk a Himnuszt és a Hiszekegyet... Én, mint az evangélikus népiskola tanulója kaptam azt a megtisztelő feladatot, hogy virágcsokrot adjak át a bevonulók parancsnokának. Tizenegy éves voltam, kis növésű, és amikor odaért a lovon ülő tiszt, bizony, mélyen le kellett hajolnia, hogy átvegye tőlem a csokrot...

Majd jöttek a szürke hétköznapiak, de így is rengeteg élmény várt még a gyerekekre.

Decemberben például a Magyar a magyarért mozgalom segélycsomagokat osztott a szegényebb családoknak, de a jól tanuló iskolások is kaptak egy-egy szép könyvet az anyaországi gyerekektől. Az *Örök Magyarország* című kötetről van szó, amely 1938 karácsonyán jelent meg Budapesten, a „magyar könyvkiadók és könyvkereskedők ajándéka-ként a felszabadult felvidéki magyar testvéreknek.”

Ebben az időben érte az a kedves gesztus a falut, amikor a Budapesten és a főváros környékén élő felsőszeli születésű lakosok három díszes emlékHzászlót, valamint 100 pengő készpénzt hoztak és adtak át ünnepélyes keretek között a szülőfalujuknak. Az adományt Boda Miklós (1873–1956) plébános vette át a község nevében.

Hasonló jellegű figyelmesség jött Orosházáról is:

„1938 karácsonyán Orosházáról érkezett egy küldöttség, és falunk mindkét felekezetének egy-egy hatalmas országhzászlót hozott ajándékba. Ezek a zászlók 5 méter hosszúak, 140 cm szélesek voltak, középen magyar címerrel.”

Orosházáról azonban egy másik küldeményt is kaptak. Pontosabban mondva Horváth Gyulától, a gyopárosi elemi iskola nyugalmazott igazgatójától. Horváth Gyula tanító úr ugyanis egykor Felsőszeliben látta meg a napvilágot, és most, hogy szülőfaluját is visszacsatolták az anyaországhoz, meglepetést készített a szeli iskolásoknak, felekezeti megkülönböztetés nélkül. A kétszáz pengő értékű ajándéka apró országzászlócskákból és cukorkából állt, amit a község előjárósága nevében a két iskola vezetője – Bory Antal a római katolikus és Kövesi Géza az evangélikus iskola igazgatója –, valamint a gyerekek is, nagy szeretettel köszöntek meg a tanító úrnak.

Nos, ennek apropóján jelent meg egy cikk az orosházi újságban, ahol név szerint négy tanulót is megemlítenek – mégpedig Rucz Erzsébet, Kertész Tibor, Danajka László és Szalay Zoltán nevét – sőt, az utóbbi levelét be is mutatták:

„Kedves Tanító bácsi, köszönik a Felsőszeli iskolás gyerekek azt a Horthy Miklós képet, meg azt a szép kis országzászlót, a cukrot is és azt a nagy képet, amelyiken Magyarország térképe van. Amikor látjuk, hogy országunk úgy szét van darabolva, akkor szívünk majd meghasad. Reméljük azt, hogy ha felnövünk, akkor helyrehozzuk a mi anyaországunkat. Isten veled kedves Horváth tanító bácsi.” – írta Szalay Zoltán III. évfolyamos tanuló a levelében.

Apró történetek ezek a visszacsatolás idejéről, a boldogságról és az emberek határtalan kedvességéről, amely ma is megdobogtatja és melegséggel tölti el a szíveket...

Az élet azonban tovább haladt úgy a faluban, mint a felekezeti iskolákban. Ezeket az eseményeket most nem szeretném részletezni, de a leventékről azért okvetlenül szólni kell. Ez a fogalom ugyanis újdonság volt a szeli gyerekek, meg egyáltalán az itteni ifjúság számára.

A fiatalabbak kedvéért először talán azt kell tisztázni, hogy kik is voltak a leventék, illetve mi volt az a bizonyos leventeszervezet.

A leventeszervezetek lényegében a katonai előképzést biztosították Magyarországon a húszas évektől egészen a második világháború végéig. Ez a szervezet a 12–21 év közötti fiúk katonai előképzését, illetve nemzeti szellemű nevelését szolgálta. A testnevelés mellett nagy hangsúlyt fektettek a fegyelemre és a vallási nevelésre. Ami pedig a szervezeti felépítést illeti, vissza kell menni egészen Trianonig. A békediktátum ugyanis kimondta, hogy Magyarországnak nem lehetett sorállományú, képzett hadserege. Ezért aztán a tilalom kijátszására a testnevelésről alkotott 1921. évi LIII. törvény alapján alakították meg a leventeszervezeteket. Ezek irányítását később a Honvédelmi Minisztérium vette át. Mikor aztán 1944-ben a nyilasok kerültek hatalomra, a leventéket is harcba vetették. Ez azonban már egy másik történet lenne...

A fentiekből tehát az is kitűnik, hogy kezdetben a leventék a cserkészekhez hasonló nevelésben részesültek, majd az 1939. évi honvédelmi törvény alapján az iskolások és az ifjúság kötelezően a levente egyesület tagjai lettek.

Természetesen ugyanez vonatkozott a felsőszeli fiatalokra is. Azokra, akik a két háború között még a cserkészetet sem ismerték – Szeliben akkoriban nem alakult cserkészcsapat –, de 1938 novembere után kötelezően ők is a leventemozgalom tagjai lettek. Az iskolai órarendbe bekerült a „levente-foglalkozás”, amelyet heti rendszerességgel végeztek. Sőt, viselték a levente egyenruhát is a jellegzetes Bocs-kay-sapkával.

A felsőszeli leventeszervezet megalakulása tehát a visszacsatolás után történt. A következő év tavaszán a győri evangélikus iskola felvette a kapcsolatot a felsőszeli evangélikus iskolásokkal. Ez lényegében abból állt, hogy a két iskola tanulói leveleztek egymással, ami végül egy-egy kölcsönös látogatásban csúcsosodott ki.

Először a szeli evangélikus iskolások látogatták meg a győrieiket. Erre 1939. június 5-én került sor, amikor két felejthetetlen napot tölthettek Győrben. Mátis István (1908–2005) evangélikus lelkész és három tanító kísérte el a 36 iskolást. Erről a kedves eseményről a győri ágostai hitvallású evangélikus, keresztyén egyházközség iskolaszékének jegyzőkönyve is beszámolt.

Nem sokkal utána a győrieik is viszonzták ezt a látogatást. Ennek azonban sokkal nagyobb visszhangja lett, hisz tudósított róla a *Harangszó* című országos evangélikus képes hetilap is. Ebben azonban nagy mértékben közrejátszott a politika és a propaganda is. A győrieik látogatása ugyanis nem csupán egyszerű, iskolai találkozó akart lenni, hisz június 25-én 70 győri levente tervezte látogatását Szelibe, hogy üdvözlje a sebesült Varga Esztert.

Mert hát Varga Eszter története akkoriban a felvidéki magyarság szabadság iránti vágyának szimbóluma lett. És ezt propaganda célokra is kihasználták...

A fent említett leventék látogatását az alábbi újságcikkben olvashatjuk, ahol kihangsúlyozták a 70 leventét:

„70 győri levente indul június 25-én a hazatért Felsőszelibe Horváth Sándor tanító, tartalékos főhadnagy, levente főoktató vezetésével.

Visz egy emlékalbumot és 70 forró szív meleg szeretetét annak a felsőszeli magyar leánynak, akit az őszi nehéz napokban cseh csendőrök puskagolyója nyomorékká lőtt.

Akkor Felsőszelit még Horné Saliby-nek csúfolták. Izgatottan várta a lakosság a bécsi döntést. Itt is, ott is embercsoportok. A szövetkezetből cseh csendőrök tántorogtak ki és belelőttek a tömegbe. Egy leányt térdén alul eltaláltak. A csont hosszú gyógykezelés után összeforradt ugyan, de a 17 éves evangélikus leány, Varga Eszter élete végéig hordozza Benes hordáinak gonosz jegyét.

70 győri leventék! Nagyon melegen szorítsátok meg a felsőszeli Varga Eszter kezét! Magyar véretek és hittestvéretek Ő.”

A valóságban azonban „csak” negyven tagú küldöttség érkezett Szelibe, amiről Horváth Sándor tanító egy hosszú írásban tudósított. Ezt azonban már nem akarom idézni, hisz így is átérezhető azoknak a napoknak – a visszatérés mámoros örömeinek – hatása, ami szüleink és nagyszüleink számára felejthetetlen élményt jelentett. Mi is ebben a szellemben gondoljunk ezekre a nagyszerű eseményekre.

VÉSSEY EDE

MITŐL FÉLÜNK?

Mitől félünk jobban:
ami látható, vagy
ami láthatatlan?

Támadó kígyótól,
pusztító vihartól,
fegyveres rablótól,
robbanó bombától?

Vagy vak gyűlölettől,
végzetes átkoktól,
elménk zavarától,
lappangó vírustól?

Miben bízunk jobban:
ami látható vagy
ami láthatatlan?

Betonbunkerekben,
vigyázó rendőrben,
gyógyító orvosban,
védőöltözetben?

Vagy testvériségben,
konok kitartásban,
lelkünk erejében,
Isten irgalmában?

BALÁZS F. ATTILA

ÓLOMPOHÁR

Kifeszített kötél a két agyfélteke között
ki egyensúlyozik rajta?
cseresznyepár piroslik fülein
kristályszárnai alatt meggörnyed
zsebéből a tőke kandikál
szájában virág
a szirmokat tépkedi valaki
szeret – nem szeret – szeret – nem szeret
a kamera közelít
kifejezéstelen arc
riadt szempár
lobogó gyertyaláng tükröződik
női kéz ólompoharat nyújt
benne két könnycsepp
becsapódik az első repülő
aztán a másik
a hatalmas orgona kísérteties hangokat
ont magából
láthatatlan kéz babrál a regiszteren
ez a valóság nem az enyém
a kristályszárnak a süllyesztőbe kerülnek
a cseresznye húsa ropog fogunk alatt
mosolyogva viszem szájamhoz
az ólompoharat

Somogyi Győző:
1956 Felkelő

LENGYEL JÁNOS

FEKETE VAGY FEHÉR

Elborzadva nézte a falu szélén fekvő holttesteket. Heten voltak. Három férfi és négy nő. Fehér emberek. Turisták. Ruhájukat izzadsággal keveredett vér mocskolta be. Valaha fehér ruhák voltak. Csakúgy, mint a halottak bőre. Borue Younde őrmester hat éve szolgált a hadseregben. Mindennapossá vált számára a halál. Az ő kezéhez is éppen elég vér tapadt. Most mégis megrendült a fehér emberek holttesteinek látványától. Nem szokott hozzá. Akiket megölt, vagy holtan látott, mind afrikaiak voltak. A feketék többsége rejtett gyűlölettel tekint a fehérekre. Az egykori rabtartókat, a pökhendi gyarmatosítók utódait látják bennük, ugyanakkor egyfajta tiszteletet parancsol bennük a fehér ember közelsége. Tudják, hogy szükségük van rájuk. Nélkülözhetetlen a tudásuk.

Boruét is fehér zsoldosok képezték ki egykor. Az államnak szüksége volt képzett hadseregre, a hadseregnek pedig a zsoldosok szakértelmére. Az országban fejtelenség uralkodott. A vidék lakosságát törzsi lázadók sanyargatták. A városokban fegyveres banditák fosztogattak. Évekig folyt a vér, amíg végre sikerült megteremteni a viszonylagos rendet. Sok ezer életbe került. Számos barátját vesztette el a harcokban. Megcsömörlött a gyilkolástól, de nem volt polgári foglalkozása, katonára pedig mindig szükség lesz.

– A gépfegyver maga a törvény – mondogatta a beosztottjainak.

Komolyan is gondolta. Megegett, hogy a zsold elmaradásakor, fegyverrel szereztek meg az ellátmányukat a lakosságtól. A védtelen emberektől, akiket nekik kellett volna megvédeniük. Az őrző sokszor válik rabtartóvá. A fegyver inkább hatalom, önkény, mintsem törvény. Younde emberei ugyanabból a törzsből származtak. Igyekezett fegyelmet tartani közöttük, már ahogy egy törzsi tagoltságú afrikai hadseregben ez lehetséges.

Három napja riasztották az egységet, eltűnt egy európai turistacsoport. A mikrobuszukból rabolták el őket. A két afrikai vezetőt agyonlőtték. A lázadók újra elkezdték a túszszedést. Amióta olajat találtak a közelben, egyre több fehér érkezett. A helyiek munkához jutottak, de nagy árat fizettek érte. A törzsi társadalom rohamos bomlásnak indult. A civilizáció gyorsvonata berobogott a sárkunyhók uralta szavannára.

– Az átkozott olaj idevonzotta a fehér hiénákat. A mi húsbunkból fognak lakmározni – mondogatta gyakran Banuta falu varázslója.

Younde a civilizált ember felsőbbrendűségével intette le az öreget. Ám később elgondolkodott a szavak értelmén. Érezte, hogy a vén kuruzsló nem beszél a levegőbe. A fehér ember mindent tönkretesz maga körül, aztán előáll az újjáépítés ötletével. Persze mindig az afrikaiak fizetik meg az árat.

Torue Zamal is hasonlóan gondolkodott, de ő továbbment. Csak azt fogadta el a fehérektől, amire szüksége volt. Ilyen volt az automata géppisztoly. Zamal sosem ismerte el a fővárosi kormány hatalmát. Többször fellázadt, de mindig amnesztiát kapott. Torue Zamal és Borue Younde unokatestvérek voltak. De egy világ választotta el őket.

– Fehér ember, fekete bőrben – mondogatta az őrmesterről Zamal. Szerinte Borue eladta a lelkét a fehér ördögöknek.

Zamal emberei rabolták el a német turistákat. A turisták pénzt hoznak az országra. A kormány féltve vigyázott rájuk. Most mégis elvesztettek egy csoportot. A parancsnok arra számított, hogy a támadók váltságdíjat fognak kérni. Nem így történt. Három napig sem tartott a kutatás, amikor megtalálták a megkínzott tetemeket. A nőket megérőszakolták mielőtt elvágták a torkukat.

– Pedig milyen szépek voltak. Fehér bőr, fehér haj, kék szem. Most pedig véres maszsa az egykor oly gyönyörű arcokon.

Az őrmesternek tetszettek a fehér nők, de sosem kaphatott meg egyet sem. Szinte irigyelte az elkövetőket. Elborzadt a gondolattól. Émelygés fogta el.

– Miért ölték meg a nőket?

– Mondott valamit őrmester? – kérdezte a kapitány.

– Azon tűnődöm, miért végeztek a nőkkel?

– Ezek vadállatok. Nem számít nekik, férfi, nő vagy gyerek, egyre megy.

Az őrmester nem értett egyet a parancsnokával, hiszen ismerte azokat az embereket, akik ezt tették. A törzséből valók voltak. Sokan családtagok. A fekete ember nem állat. Ezt a fehérek terjesztik.

– Mi is az ártatlanság? Vajon valóban ártatlanok voltak ezek a fehérek? De nem volt-e ártatlan sok ezer fekete, akiket lemészároltak? – tűnődött el. – Mert, ha fekete is húzta meg a ravaszt, az ujját fehér ember irányította, a kezébe fehér ember adta a fegyvert. Ő is a fehérektől kapja a fizetését. Úgy érezte, hogy valahol belül ő is fehérré vált.

– A fekete ember lelke fehér, a fehére pedig fekete – ezt az apja mondogatta.

Younde gyermekkorában, a jezsuita misszióban tanult. Jól emlékezett, mennyire félt a hosszú hajú, vézna, szakállas fehér embertől, aki egy kereszten lakott. A papok sokszor elverték, ha nem engedelmeskedett nekik. Kereszt úr még sokáig elkísérte. Már más-képp gondolt Jézusra, a segélyszervezetek a keresztnak is új jelentést kölcsönöztek.

– Őrmester, szedje össze az embereit! A felderítők rátaláltak a lázadókra! – rántotta vissza a gondolataiból a kapitány kiáltása. Önkéntelenül cselekedett, a katonákra jellemző gépiességgel.

Zamal csapata nem jutott messze a falutól. Gyalogosan mozogtak, a katonák viszont terepjárókon. A szavannán nem volt esélyük a menekülésre. Tűzharc alakult ki. Az életben maradt lázadók megadták magukat. Zamal is köztük volt. Younde mereven nézte ezt a férfit. Gyerekes volt az arca. Eszébe jutott, mennyit játszottak együtt a falu szélén. Egyszer megmentette az életét is. A kölyökképű, aki itt állt most előtte. A ruhája szakadt volt és véres, de tekintete tiszta és büszke. Bátran állt a katonák gyűrűjében. Az őrmesternek eszébe jutott Kereszt úr és a jezsuiták, meg a véres holttestek a falu szélén.

– A fekete ember lelke fehér, a fehére pedig fekete.

Kigombolta a fegyvertáskáját. Elővette a pisztolyát. Zamal feje hátravágódott a becsapódó lövedéktől. Ez a kölyökképű egyszer megmentette, ezúttal rajta volt a sor.

ARANYI LÁSZLÓ

FORMÁLT?

Megragadhatod-e azt,
 amit a penészes szentély rejt,
 ha életrekelt árnyad
 kacagó árnyak között lebeg,
 a te alvadt lenyomatként
 csak maradványokban tükröződsz,
 hátrálsz, élsz, fennakadsz? De
 az egy láthatja-e a kettőt?
 Vagy újból saját árnyad
 érint meg a meghátrált helyett?
 Merülő jelenségek
 mögött megbúvók üstje mit rejt?
 Megragadható-e az,
 aki tulajdon képére formált?
 Megragadhat-e, akit
 te tulajdon képedre formálsz?

MÁSODIK

földlakónak ilyen jut... (S a „fogyasztói társadalom”
 kreatúrái az autót is ivóvízzel mossák.) Ez büntudatunk
 tantaluszi szomjúsága...

Imbolygó gólemként, párzást mímelő mozdulatokkal vonul a zöm:
 jogkövető magatartású állampolgáraink. A manifesztálódott,
 masszív telítettségérzetből alakul ki az örökös hányinger,
 s végül a menetrendszerű okádások válnak
 egyedüli örömforrássá.

Szibarita korcs bűvöl összetákolt, filléres bővít,
 eltorzult, herélt nyelv-töredékekből formál mondandót.

Egy-egy napja így alakul:

90 százalék a „kell”, a „muszáj”, a „szükségszerű”. Korunk embereszménye
 a rabszolga, s a fölöslegessége, pótolhatósága
 lényegül életpálya-modellé. (A visszafordíthatatlanul leéppülő lélek
 kiürült kartondobozzá silányít.)

S az orgazmus is olyan lesz, mint egy jóleső hányás...

KATZLER HILDA

HIGGY!

„...tengerpartot járó kisgyerek” soha nem volt.
Jó, ha nem éhezett, fázott,
persze, nyomor helyett, nem vehetett
élelmet és télikabátot...

Csak a könyvek,
azok nyújtottak vigaszt mindenre,
bevacolt egy sarokba, és bújta, bújta,
egy másik világba menekült,
egy jobba, szebbe...
csak az az apró „de” ne lenne,
ahol volt étel-ital, szép ruhák, cifra ház,
a családdal nyaralás, más nem is kell,
na, és a vágyott tenger, a talány,
aminek foglya,
csak az az apró „de” ne volna!
Belemerült újra és újra,
megidézte, eljátszotta, mintha...
Csak az az apró „de” a kínja!

...és egyszer eljött! Ott volt!
Teljes valójában,
ahogy elképzelted, ahogy láttad...
Mindent megmutatott, titkokat sugott,
búgott, morajlott, vad szimfóniát zengett,
majd szelíden és kéken neked adta a csendet,
lágyan, érzéken simult, ahogy vártad mindig...
Érzékeny lelked mohón issza, habzsolja,
de te kételkedsz megint...
Hiába: „egy egész tenger zúgja mégis vissza”,
hogy HIGGY!

*Az idézetek Pilinszky János:
Egy szenvedély margójára című – verséből valók*

SZEKERES MÁRIA

ÉJSZAKAI NAPLÓ

Mélységes mély a múltnak kútja... ez még talán nem annyira... bár, ki tudja?!

Hova vezetnek ezek a sorok most? Egy óra alvás után felébredve, 2021. szeptember negyedikén, éjjel-hajnalban írtam egy prózát, majd egy verssel józanodtam ki, ami azért tömörebb lett. A facebookon, az ébredező népek lelkesen lájkolgatták mindkettőt, amit még melegében feltettem. A próza Istenről, az Atyáról beszélt, beszél azóta folyamatosan bennem is, rögzítetten a gondolatokkal, míg a rengeteg, egyedülletben hangosan kimondva elhangzó, csak általa hallott vers és próza rögzítés nélkül, leíratlanul ülepedik a szobában, a napsugárban felizzó porszemekkel, ahogy a mozgások lassan csendesednek a tárgyak körül...

Állítólag az ember öregkorában csak mesél, csak mesél, amit vagy hallgatnak, vagy nem, de mesél, mesél a régi időkről – ettől a szereptől azért még idegenkedve, nem szívesen látok neki az írásnak... de annak a bizonyos kútnak eleve elrendelt vonzása van, különösen, ha a napjaink felszíni emlékezetét látva, úgy véli az ember, mintha a teljes betemetésének félelme, a korosztályom közös múltjának temetésének valamiféle sikoltó segélykiáltását hallanám a mélyből, hogy rögzítsek végre valamit én is...

Pedig ötven évesen visszaköltözve a szülőfalumba, több mint harminc év zajos-zaklatott és élménydús pesti tartózkodás után, a szellemi útravalóm a következő, már eleve eldöntött kérdés volt: életszentség, vagy kultúra... Ez egy kizárólag általam dekódolható és mélyen eldöntöttnek vélt választás volt akkor. Most már rezignáltan látom, hogy azon a bizonyos, egyenes lajtorján csak az angyalok „védettségi igazolványával”, nekik lehetett direkt irányba közlekedni. Viszont a „kultúra” általam, huszon-harmincévesen, Turcsány Péter feleségeként megismert változata sem vonzott vissza. Pedig 26 évesen összeállított kötetemmel, lehet, hogy, úgymond, majdnem

felfedezett Béládi Miklós, aki ki akarta adni, mint akkor többekét segítette. Ettől a lehetőségtől megrémülve, pár nap múlva magamhoz ragadva a vaskos kéziratot, elmenekültem onnan –, és talán tovább, magamtól is, ebben már némi gyakorlatot szerezve abban a hippi korszak beütésű, fiatal közéletben...

A Kút csobog, bugyborékol fel rengeteg női, lelki szenvedést, amelyek hangja belevegyül valami heroikus, távoli, tiszta hangzásba is. Változó, hogy melyik az erősebben hangzó bennem most is...

Szilánkok, felvillanások jönnek, ahogy az emlékezet fénye rávetül a mélyre... Péter 21, én 24 voltam... a váláskor én 42, ő 39... rendszerváltás... közte rengeteg különegyütt, és kaland, és szenvedés... és kapaszkodás valamibe, többnyire valami nárcisztikus gőg oszlopaiba mindketten, míg csináltuk, együtt a „kultúrát”, az „ellenállást”, és HITTÜNK VALAMIBEN, részemről is, de többnyire abban, hogy majd alakul... állandó, szinte állandó szorongások is, heroikus daccal...amolyan „avantgard” módon... Balaskó nyakában a kereszt a Szkénében egészen mást jelentett, mint most az Országház fölött a nekem túlzó fénykereszt...valahogy mégis, mi amolyan hippi módon is szentebbek voltunk AKKOR... zárójelben: ezt hívóként is talán így, MOST IS érzem.... de ezt eldönteni aztán ember nem hivatott!... történeti tényeket senki nem várhat, ezekre, dátumokra, személyekre – egy-két kivétellel – az emlékezetem nincs kalibrálva... addig sem volt, szinte félálomban éltem át az ifjúságnak nevezett nagyon múltó dolgot.

Vicces volt, amikor az egyik barátunk pizsamában csengetett be az akkor népszerű Fadruszba, mondván, meguntam a pszichiátrián... Péter teljes természetességgel enni adott, némi meleg felsőt, és elbeszélgettek az irodalomról...viszont, mikor Kelemen Tibi kért kölcsön annyi pénzt, amennyink szűkösen éppen volt (honnan tudta?), keletkezett némi ideológiai ellentét a házasságunkban, mert Péter kijelentette, hogy NEM!... én viszont már a nagy szentségemben a Bibliát idézve, kikényszerítettem magunkból a Szent, teljes Szegénységet... Mivel ebben már akkor is én voltam a jobb szakértő, a következő órák igazoltak, mert váratlanul jött egy ócskás, aki megvett ugyanazért az összegért, egy számunkra fölösleges dolgot. Ez hatott, ez lehetett volna az első térítése a pogány fiatalságban, a látványos, valódi csoda hatására, de az idő, következő órák és vendégek hatása sajnos elmosta... Péter temetésén sok, újabb, általam idegennek, de valahogy mégis ismerősnek hangzó sztori elhangzott, de azért ez verte volna a többit... talán...

Az, amit akkor gondoltam volna elmondani, ha nem lett volna kegyelet-család sértes, a sorsszerű megismerkedésünk a kőhegyi turistaházban, Szelényi Iván és minden jelentősebb, akkori szociológus részvételével tartott, pár napos szemináriumunk kapcsán. Egyébként én diplomáztam a megismerkedésünkkor Ivánnál szociológiából, Péter lelkesülten, a szemináriumaimat saját stúdiumokként is felfogta, de hát tényleg ott volt, és a közös életben illik mindent közösbe rakni is... (ez csak vicc, semmi sértettség, lehet, ki is húzom)...

Én a második napon, a nagy hóban, reggeli előtt elmentem, úgymond egyedül a Nagy Lelkessel romantikázni a hegyen. Ott szembe találtam magam egy igazi vad-disznóval, aki élénk érdeklődéssel rohant utánam, mikor életemet védve, magam sem tudom, hogyan egy emlékmű keskeny peremén megkapaszkodva találtam magam, és

gondolkodtam a női lét magányosságáról... Kb. negyven perc után, kissé kimerülve a filozofálástól, egy lobogó hajú, megmentő királyt vagy királyfit láttam messziről a pusztán közeledni, aki engem keresett, és aki végül lesegített a „Lánglelkű költő emlékére emelte a hálás haza” feliratú emléktábla pereméről, eléggé fagyosan, de sorsszerűnek fogva fel ezt a jelentést és szöveget... már akkor hajlamom volt a miszticizmusra... később még inkább, de inkább elgondolkodva a Sorson...

Szándékom és reményem ellenére, ezek csak apró szilánkok, amelyekhez későbbi emlékfoszlányként csapódik az a szilveszteri éjszaka, amikor sokak rosszallására inkább a pasaréti, éjféli istentiszteletet választottam Cseri Kálmán lelkész prédikációjával, és az ottani közösségben érezve otthon magam a legendás Fadrusz bulik helyett... nem szakítás, hanem egy folyamat, lassú kiábrándulás minden „költészetből, kultúrából”, ami az említett kérdésfeltevéshez, végül a szüleim ápolására szülőházamba költözéshez vezetett.

Életem legfontosabb Vezetése ma is tart, felülről, és most gondolatban nézek vissza a Sorsokra, a rendszerváltás robbanásszerű sokkhatásának időszakos eufóriájára, ami azt a tiszta heroizmust, amiért egyáltalán érdemes volt, okafogyottá tette, és valamivé alakította egyénenként és közösségben ebben a generációban, és várja, várja a Megváltását. Amiért többek között imádkozunk a covid tombolása és zavaros világunkban, naponta több mint egy órát Kárpát-medence szerte, és az egész világon a zoomon, felvállalva mindent, az előre vetített utat is a Kálváriára, a hiteles, nagy mértékben már bekövetkezett próféciák nyomvonalán.

Függetlenül politikai vitáktól, outsiderként az irodalomban, már nyolc kötettel a hátam mögött (első 55 éves koromban)... járok egy UTAT... Jézus második eljöveteleig. Mint a vers is, ha igaz, a teljes élet benne van, nem hazudhat, úgy az ima is a teljes embert kéri, annak felvállalását, – ezt az írást is – megújulva, megtérve mindennap, talán minden percben, mert ez sem sétagalopp, de van egyenes Irány...

Most zajlik a zoomon a világ összes országából az ima a családokért, csatlakozom, de hálát adok ezért a pár óráért is, amikor végre nem magamnak mondom, de le is írok valamit, ha skiccelve is... holnap befejeződik a Könyvhét, majd nemsokára megint maszkot hordunk, és zártabbak leszünk...

éjszaka 2021...
kinyílik az Éj.
a Csönd ájult varázs.
benne ring mind ami Szép:
nincs Szó, nincs Tanács.
a Végtelen: lehajló,
rettenetes Irgalom-titok,
s kint sötétlő felhősuhanás...

KRÁNITZ LAURA

KERESZTREJTÉLYEK

Zsibbadt hajnalok, a ködben angyalok,
stabil pontok vagy ingatagok.
A Hold sem ezüst,
kékvérű oldalát mutatta.
VIII.Henrik Boleyn Annát kis kiflibe hajtotta,
fejetlen tánc volt.

Egy elfelejtett csónak neve: Holtág,
fakó oldalán a betű tipikus:
Copperplate Gothic Gold Regular.

✱

A világból így lett törmelék,
miért hitted, hogy kerek,
ha semmi nem egész?

SZŰKSZAVÚ ÉLETKÉP

lelkem hideg
hullámán
ringatom magam

nézem a semmit
a bágyadt ernyedés
felettem lélegzik

a negatív erő
alattomos
a bőr alá menekül

mást nem mondhatok

elég ha én félek
ronda mese most az élet

SZÖLLŐSY TIBOR

NÉHÁNY GONDOLAT A KORONAVÍRUS- JÁRVÁNY KAPCSÁN

Nincsen fény árnyék nélkül: axióma, melynek a fordítottja is igaz, azaz ahol árnyék van, ott fény is felfedezhető, morfondírozok akár több százezer embertársammal együtt ebben a vírusos csernobili állapot napjaiban, keresve-kutatva valamiféle kapaszkodót, ami hatványozhatja zsenge reményünket az egészséget, békességet ígérő/hozó holnapban, hisz a remény az, ami erőt ad a szenvedések, a bajok leküzdéséhez, mankója a meg-megbicsakló hitnek. Bízom abban, veszteségeink dacára, eljutunk az alagút végéhez, aminek létét most még csak pislákoló mécses zsenge lángja jelzi. Ez nem kincstári optimizmus, hanem meggyőződés, mert skót-mintás múltunkban számos példa erre jogosít: őseink, eleink éltük során számtalanszor megküzdöttek a láthatatlan és látható kórokozókkal, melyek járványokként kegyetlen vámszedői voltak nemzeteknek, generációknak: a pestis (dögvész, fekete halál, döghalál) egyike volt a legrettegettebb, legtöbb emberáldozatot követelő járválynak a 6–17. századokban, melyeknek következtében országnyi nagyságú területek váltak sivataggá, s olyan komoly jóslatokat generáltak, hogy itt a világvége, nem marad többé ember a földön.

Uralkodók, rabszolgák, fehérek, feketék arca viselte évezredekken át a himlő gennyes bőrhólyagocskáinak nyomait, akik szerencsésen megúszták, a már az ókorban is ismert, járványos kórt, amelynek okozóját Távol-Keletről hurcolták be Európába a 18. században, ahol vissza-visszatérve felütötte fejét, Németországban például 70 ezer, Franciaországban 30 ezer, Magyarországon 20–22 ezer emberéletet követelve, mígnem Jenner (1749–1823) angol orvos kidolgozta a megelőzést, a vakcinálás módszerét, és eredményesen alkalmazta a gyakorlatban.

Szomorú magyar vonatkozása miatt említést érdemel a kiütéses tífusz (más néven éhtífusz), amely a 16–18. századokban gyakran pusztított az országban, majd egész Európában kiérdemelve a morbus hungaricus (magyar betegség) nevet.

Ezen a nem épp megtisztelő néven került a betegségek lexikonába a tuberkulózis is (gümőkór, tüdővész), az emberiséggel egyidős betegség, melynek nyomai a kőkorszakbeli emberi csontleleteken is fellelhetők. Általában nem járványszerűen lépett fel, hanem halálos biztonsággal tizedelte Európa lakosságát. Ez a kórtörténelem folyamán több áldozatot követelt, mint az összes háborúk együttvéve.

Az ókori Egyiptomban, majd később Róma környékén, Campaniában a mocsarak lecsapolásával igyekeztek gátat vetni a „rossz levegő” gyilkos hatásának, azaz a malária terjedésének, melynek tüneteit az orvoslás atyja, Hippokratész is ismerte. Sok modern szerző valósággal történelem-formálónak nevezi a maláriát annak köszönhetően, hogy az ilyen nézet szerint a buddhizmus pesszimista világszemléletének kialakulásában döntő szerepet játszott az, hogy az ősi India óriási területeit siralom völgyévé változtatta a malária.

A lepra (bélpoklosság) ugyancsak az emberiséggel egyidős kór, amit általában „Isten büntetése” közé soroltak, és „mintegy pokolbeli kínok előlegeként tekintették. A borzalmas külsőt „kölcsonzó” betegség hordozóit már a mózesi törvénykönyv is elkülönítésre ítélte, azaz lepratelepekre kényszerítették. A járvány méreteire jellemző, hogy a 13. században, csak Franciaországban, 4000 lepratelep volt. (Nekem mint fiatal, gyakorló orvosnak „szerencsém” volt látni oroszlánarcú leprás beteget.) Az élve kárhozottak betegségében halt meg Nagy Lajos királyunk is. A kórokozót 1873-ban azonosították, s napjainkban, becslés szerint, mintegy kétmillió leprás él, ebből 300 ezer Indiában.

A teljesség igénye nélkül szólni kell a koleráról is, amely a 19. században kezdte irtóhadjáratát Európában és azon belül Magyarországon hat hullámban — az utolsó 1892–1896-ban volt. Robert Koch (1843–1910), miután felfedezte a *tbc bacilust*, a kolerát kezdte tanulmányozni a betegség ősi fészkeiben, Indiában és Egyiptomban, ahol ember-telen körülmények közepette végzett kutatása nem volt hiábavaló: 1884-ben felfedezte a kórokozót, és így kezdetét vehette a prevenció és terápia.

Nem célom felsorolni az összes többi járványos betegséget (az angol izzadás, szifilisz, gyermekbénulás, vérhas, diftéria), de amiket érintőlegesen leírtam, tettem azzal a szándékkal, hogy emlékeztessenek, figyelmeztessen a jelen járvány nehézségeivel küzdőket és szenvedőket: minden szörnyűség ellenére mi, emberek (az emberiség) kerültünk ki győztesen ezekből a reményteleneknek tűnő megpróbáltatásokból. Így lesz most is, hamarosan, annak ellenére, hogy napirenden van a mindenkit érintő kérdés: vajon, sikerülni fog?

A kérdés jogos, amire a „válasz” (részben) a lengyel Szumovski professzor *Az orvostudomány története* című művében található (magyarul 1939-ben adták ki). Az összes betegségek gyógyításának teljes lehetőségét 100-nak véve úgy találja, hogy Hippokratész korában 15 százalékos volt az orvostudomány összteljesítőképesége, a 20. században pedig elérte a 60 százalékot. Ez tehát azt jelenti, hogy az összes ismert betegségek ma már gyógyíthatók, vagy legalább javítható az általuk okozott egészségkárosodás. S ha figyelembe vesszük – s miért ne tennénk, gondoljunk csak egy példára: Sir Alexander Fleming (1881–1955) felfedezésére, a penicillinre! – az orvostudomány és más tudományok fejlődését, eredményeit, úgy optimisták lehetünk jövőnket (és jelenünket) illetően.

Álljon itt egy „dokumentált példa” járványos múltunkból, amelyik reálisan tükrözi az akkori kor ragályaival foglalkozó tevékenységeket, állapotokat. Helytörténeti kutatása-

im során, amit szűkebb pátriámban, a valamikori történelmi Máramarosban végeztem, a técsői (ma Tyácsiv, Ukrajna) református egyház mostohán kezelt könyvtárában érdekes bejegyzésekre találtam. Ezek arról tanúskodnak, hogy az egyházak, mint a legszervezettebb egységei a korábbi századoknak, jelentős szerepet vállaltak és játszottak a kor egészségügyi életében, hangsúlyozottan a járványok megelőzésében. Ez azért is figyelemre méltó tény, mert a 19. században e vidéken is szedte áldozatait a himlő.

Az alábbiakban betűhíven közlöm *A Técsi Szent EKLESIA Consistóriális (egyháztanácsi) Végzéseinek és ezen Szent Eklésiát néző nevezetesebb dolgoknak Lajstromában* találtakat:

„A Fő Tiszteletű Tiszai Superintendianak közelebbi Köz gyűléseiben hozott... végzéseik.

72. Közönségessé tétetni rendeltetett, hogy: egy, ezen Tanács ülésbe adott s a 1832iki Oct, 9kétől 26, 124 szám alatt költ s közönségessé is tett Királyi Kegyelmes Parancsolattal vele eggyezésénél s összeállásánál fogva elis fogadott-Javallat szerint, azután a tisztelt Lelki Pásztorok, az Oskolába ujjonnan fel adott gyermekeken, ha a himlő czédulák kezdetét meg előző idő beliek, magok vizsgálják meg a bé oltott s megfogant himlő helyét, azokra pedig a Himlő czédulát kérjék annak szüleitől, ha azt ezek az oltás utána, a Parokiára vissza nem küldötték volna, s ezt az Oskola Anya Könyvbe jegyezzék vagy jegyeztessék be, mihez képest tehát, a Folyó Évi Almási vidéki Tanács ülés Jegyző könyvi 9ik szám alatt currentalt Hasábok között (Rubrikák) ezen czimnek is: „Bé van é oltva himlővel?, és van é Himlő czédulája?” Hasábot kell tsinálni. A Látogatások pedig erre, az Oskolai Anya Könyv megvizsgálásakor mindenütt különös figyelemmel lesznek.

Kiadta Tétson nov. 17ikén 838-Csányi József-vidéki jegyző”

S hogy mennyire komolyan vették a megszólítottak a leírtakban foglaltakat, tanúskodik az alatta lévő bejegyzés: „Látta a Visitatio Tétson Die 25 Januar 1839. Szilágyi József Esperes.”

Ugyancsak a védőoltásokkal foglalkozik a következő rendelet is: „Tekintetes Máramarosi Megyének 1844ik évi 5113 szám alatti rendelete: Hogy senkit addig öszve nem lehet esketni míg a himlő czédulát előre nem mutatják mind a ketten.”

Egy 1850. május 29-én kelt esperesi körlevél, melyre utalás van „...a Tehénhimlő beoltására serkenti a népet, kötelességükké tétetik a lelkészeknek...”, hogy prédikációikban agitáljanak az oltás mellett. Már akkor ismert volt a tény, hogy az egyszeri védőoltás nem biztosít abszolút védelmet a himlővel szemben, szükséges a revaccinacio. Az 1778. számú bejegyzés alatt a következőket olvashatjuk:

„A hely hitvallás tiszántuli Superintendenstől. Az Egyházkerületbeni nagy Tiszteletű Esperes Urnak.

– Az országos telyhatalmu polgári Bizottság azt rendelte: hogy az ismételt himlőoltás (REVACCINATIO) a kor és nem minden külömsége nélkül, azon

egyéneken, kik ezt kívánják, végre hajtassék, és ámbár a revaccináciért az illető orvos a közpénztárból jutalomra igényt nem tarthat, reménylő mind azáltal a Kormány mi szerint az orvosok, s az orvosi személyzethez tartozó egyének hivatásukat felfogva ebben annál serényebben igyekezednek eljárni, mivel ebbeli szorgalmuk különös érdemül fog vétetni, s tekintetni.

E magas rendelet folytán, hogy ezen ismételt himlő oltás annál nagyobb sikerrel foganatosíthatassék: Főispányi uton kötelességemmé tétetett, Lelkészársainkat oda utasítani, miszerint annak hasznos, és czélszerű voltáról a népet felvilágosítani egyekezzenek. Kérem tehát: Legyen szives Nagy Tiszteletű Ur körlevelek útján az Egyházvidékbeli szolgáltatásokhoz utassítást bocsátani ki az érintett célra.

Hogy a kisdedekbe egyszer be oltott himlő elveszitheti, sőt valoban gyakorta vizsiti el idő folytával jótékony erejét, hatását: több szomoru, kivált a közelebbi években ki bizonyították. —Minél fogva orvosilag kimondott igazság lett az, hogy a himlő veszélyének kikerülésére minden esetre tanácsos, czélszerű, a biztosítás végett szükséges az ismétleni bé oltás. Már azért, hogy a szülék gyermekeinek irányában, a mér aló halatt egyének is pedig magukra nézve saját érdekükben, eszközöljék, ok szerüleg tanácsoltatik.

Minthogy pedig azt is tartalmazza a magas rendelet, hogy a revaccinatio telyesítéséről, az illető orvossal, a helybeli Elöljárók részéről kiadandó bizonyotvány az Illető lelkészek által is alá irassék: ennél fogva lelkészársaink ennek teljesítésére is utasítandók lesznek.

Kelt Debreczenben Julius 3án 1850.Szoboszlai Pap István”

A címzett egyházi vezetők azonnal reagáltak a püspöki körlevélre, amiről az 1850/13 számú bejegyzés tanúskodik:

„Az Esperestől. A máramaros-ugocsai Ref. Egyházak telyes czimű Elnökeinek. – Fő Tiszteletű és Méltóságos Püspök, és Kir. Tanácsos Szoboszlai Pap István Urnak ide rekesztett kétfélebeli Közleményeit van szerencsém hivatalosan a t. Elnökséggel közleni: kérem Tiszt. Lelkész urakat az A betűjű alattit illetőleg, mely a viszonti himlő oltás szükségéről szól,- különben is átaljában a himlő oltás szükségéről régi Felsőbb rendelet szerint több ízben, legalább évenként egyszer kötelezván a Templomban minden Felekezetbeli pap tanítást tartani,- most mentől elébb legyenek szivesek ezt telyesíteni, kiemelvén a viszonti bé oltásnak szükségességét a Rendeletben elő adott oknál fogva is, melynek volta a tapasztaláson kívül ezen természetes oknál fogva is meg fogható...”

És lőn: a himlő, mint annyi járványkór, legyőzetett Máramarosban...

BÁNKI ÉVA

L'AMOR CHE MOVE IL SOLE
ET L'ALTRE STELLE

A sirály úgy hiszi, csapdosó szárnyaival
ő segít a napnak felemelkedni. És büszkék
a tenger hullámai is. Hiszen egy szívverésnyi
a csendből elég lenne, hogy a világ elmerüljön
a félelembe, és ne legyen ereje a napnak
felemelkedni. Csak a diadalmas nap
nem hisz semmit. Oly magasan jár,
hogy rá se pillant azokra, akik életre szeretik.

BÚCSÚ

A madarak is nyugtalanok. Messziről megérik,
ha egy hullám nekivágódik a partnak, de aztán
csorbítatlan méltósággal fordul a mély felé.
Mert semmilyen végzet, semmilyen törvény nem tökéletes.
A sirályok üdviválgása szétszakítja a felhőket,
a hangjuk elhallatszik a kertemig. Megrázza a diófánkat,
felébreszti a félálomban hánykolódó utcákat,
anyámat, aki a fájdalomcsillapítók igézetében emeli a karját –
a haldoklók belekapaszkodnak a hangokba is.

De mindhiába. Zuhan a világ. Mindig ellenünk.
Kapaszkodna anyám is. Hiszen hol az az Egy,
aki felemelt fejjel túléli ezt a zuhanást,
méltósággal újra a mély tenger felé fordul,
és egy szemvillanásnyit megőriz belőlünk.

KALÁSZ ISTVÁN

HOMÁLYBAN, HEGYEN

A hegyre fel, Rötelsstein falu mellett. A felesége akarta, hogy menjenek kirándulni, ott vannak igazi hegyek, az Alpok, lehet túrázni, felmegyünk a hegyre, mondta a felesége, messze fogunk látni, közelebb leszünk az éghez, na? És őszintén beszélgetünk majd.

A férfi utálta a természetet, utált minden sportot, de a felesége mégis egyre és egyre mondta, este meg reggel, hogy menjenek, huszonöt éve házasság, jóban-rosszban együtt; olajradiátorral, albérletben kezdtük, emlékszel az első autókra? Ma meg teraszunk van, terepjárónk, te designer szemüveget hordasz, a kertben arany van elásva, menjünk. Kérlek. A nő rendelt szobát reggelivel, vacsorával, szaunával, a férfi mondta, jó rendben, nem voltak már két éve sehol, legyen, szeretlek, hogye.

És mentek, autópálya, szótlanság, mindent tudunk, minek beszélni... csönd, közeledtek a hegyek, keskeny, kanyargós út vitt fel, nagy, sárga épület a panzió, zsálagateres ablakok, vörös képű osztrák szállodás, magyar pincér, lengyel takarítónő, a férfi hallgatott, a nő állt az erkélyen, milyen szép, oda fogunk felmenni, és mutatott a hegyre.

Másnap hajnalban indultak. Bottal, sapkával, bakancssal. Elöl a férfi, a nő hozott vizet, ennivalót, mentek felfelé a keskeny ösvényen, valami ragadozó madár keringett a magasban, sas, sólyom, a fene tudja, mi ez, mondta a férfi. Elmaradtak a házak, az út meredeken emelkedett, a nőnél volt a térkép, mentek, kapaszkodtak, sólyom vagy mi repült a völgy fölött, a levegő egyre hidegebb lett. A férfi zihált, nem szólt, a nő némán jött mögötte. Aztán elágazáshoz értek, a nő mondta, hogy balra menjenek, az volt a keskenyebb út. Biztos? Kérdezte a férfi, a nő nevetett, és azt mondta, hogy bízzon benne. Igen, a férfinak feltűnt ez a „Bízz bennem”. Így még soha nem mondta a felesége.

És mentek tovább, az ösvény kanyarodott, néha el is tűnt, fölöttük magasodott a hegy, a férfi kapaszkodott, a kurva életbe, ez itt veszélyes, drágám, és a nő vihogott, mondta, akkor pihenjenek. Nekidőltek a sziklának, alattuk sötét mélység volt, hová jutunk, kérdezte a férfi, közben lopva nézte a feleségét. Hogy milyen ráncos a homloka, és ősz sávok voltak a hajában. A nő azt mondta, hogy fel. Az önmegismerés csúcsához. Oda tartanak. És miért nézel így, kérdezte a férfit, már nem vagyok szép? A férfi arra gondolt, hogy a nő azt mondta, őszintén fognak beszélni. Itt. Fent. A szemközti hegyen csillogott a hó, a nő várt, szép itt, mondta a férfi, jó, hogy eljöttünk. Csak a szerelem adhat értelmet annak, akinek nincs semmije, mondta a nő. A férfi nevetett, mi ez a baromság, kérdezte. Coelho, mondta a nő, akit utálsz, de ma még fogok tőle idézni, te meg kopaszodsz. De úgy is mondhatnám, hogy az okos homlokodról visszavonult a hajad. Menjünk.

A férfi arra gondolt, hogy ez szörnyű. Hogy itt hörög ezen a hegyen, aminek a nevét sem tudja. A bakancs töri a lábát, az ösvény keskeny, veszélyes, mindenféle növény szúr a kövek között, és ő alig kap levegőt. Huszonöt éve él ezzel a nővel, és most derül ki, hogy ez a nő tudja a növények nevét, még azt is tudja, hogy a felhők formája mit jelent, és ez a nő most azt mondja itt, hogy neki nincs haja. Ez borzasztó. De ment tovább. Lefelé nem erre jövünk, mondta a felesége, a másik, a gyorsabb úton. Szeretsz? Kérdezte a nő. A férfi figyelte a ragadozó madarat, keringett, lebegett, tényleg, mi lehet? Keselyű? Szeretsz, kérdezte megint a felesége a háta mögött. Az ott keselyű? Kérdezett vissza a férfi, te úgyis mindent tudsz. A nő nem szólt, a férfi haladt tovább, ugye, kérdezte megint a nő, azért volt olyan idő, hogy szerettél? Igaz? A férfi nevetett, a szerelmes ember szerelme tárgyának birtoklására törekszik, lelke fölött föltétlen hatalomra vágyik, azt kívánja, hogy szerelmének tárgya csak őt szeresse, blabla, ezt meg Nietzsche mondta, valahogy így írta, és szép itt. Messze látni. Mondta a férfi. A nő mosolygott, kérsz vizet? A férfi felé tartotta a kulacsot. A férfi nézte a feleségét, a huszonöt év alatt volt kölcsön, betegség, autóbaleset, jött a szülők halála, temetés, műtét, munkahelyről kirúgás... és most itt áll ezzel a nővel a hegyen, a keskeny ösvényen, a nő meg erősza-kos, kérdez, ott lent a panzió, az autója, az ágy, nincs semmi baj, semmi. És mégis. Valami baj van, ha a nő őszintén akar beszélni. Miért akarja itt és most? A nő mosolygott, iszol vizet? Nem kérek, felelt a férfi a feleségét fürkészve. Az arcát figyelte, és persze, hogy szeretlek, mondta végül.

Aztán mentek, kapaszkodtak az ösvényen tovább. Elöl a férfi, mögötte a nő. Ha magasra törtök, járjatok a magatok lábán! Ne vitessétek magatokat föl, ne üljetek idegen vállakra és fejekre! Ez illik ide, nevetett a férfi, most te jössz, hátha van még „brazilos koeljo” idézeted. A nő azt mondta, van, ő készült erre az útra, a hűség gyöngyszem a homokszemek között, amit csak az lát meg, aki valóban érti, hogy mit jelent. Így mondta a nő, a férfi meg röhögött. Gyöngyszem, hát persze. Mondott volna még ezt-azt, de nem. Inkább a mélybe dobott egy követ. A levegő melegebb lett, az út porosabb, szélesebb. Egymás mellett mentek. A sápadt, sima kőfal tövében, a fekete szakadék mellett. A ragadozó madár eltűnt az égről, maradtak a felhők... örülök, hogy eljöttél velem erre az útra, mondta a nő. A férfi vigyorgott, édesem, veled bárhová ezen a világon. Két hét múlva leszünk huszonöt éve házasok, mondta a nő, és... te el akarsz hagyni. Miért? A férfi ekkor megértette, hogy a nő mindent tud. Kutattál a dolgaimban? Kérdezte erőtellenül. Miért, nézett rá a nő, jobb az a lány, mint én?

- Hány éves?
- Harminc.
- Miért viselkedsz így?
- Szeretem.
- Meg fog unni.
- És?
- Várjak, amíg rád nem un? Kérsz vizet?
- Igen.
- Néha elég egy erősebb szemüveg is, hogy a szerelmest meggyógyítsa...
- Ez is Coelho?
- Nem, ez a te Nietzschédől van.

Mentek tovább, az ösvény meredek lett, keskeny, a nő dúdolt valamit, a férfi meg azt érezte, hogy kimerült. Forduljunk vissza, mondta a nőnek. A nő azt felelte, a térkép szerint hamarosan jön egy pihenő. Paddal, kilátással, utána van még egy rövid szakasz, aztán fent vannak, és onnan, a kereszttől levezet egy széles, biztonságos út, nem érdemes visszafordulni. A férfi azt mondta, le kell ülnie, nincs benne erő. A nő csak nézte, mondta, hogy bírja ki, van fent pad, ott biztonságos, a nap odasüt, meleg van, menjenek, ott majd esznek is, hozott szendvicset, nincs már messze. Majd ő megy elől, mondta. Így kapaszkodtak tovább. A férfi szédült. Lassabban, kérlelte a nőt nevetve, nem vagyok ehhez szokva. A nő megállt, az élet titka, hogyha elesel hétszer, állj fel nyolcszor, ezt az én drága Coelho mondta, gyere, nincs messze, két kanyar, aztán pihensz. És ment tovább. A férfi lassan követte.

Aztán felértek. Ültek a padon. Hegyek álltak körbe, egy tó sötétlett a mélyben. Az ott Ördög tó, mondta a nő, állítólag mély. És hideg. Sokan belefulladtak. A férfi hallgatott, a szédülés enyhült, de az ujjai remegtek. Egyszer én is megcsaltalak, mondta a nő, úgy tíz éve történt. A férfi hallgatott. Add ide a szemüved, nevetett a nő, megtisztítom, és jobban látsz. A férfi levette, a világ homályos lett, a nő elvette a szemüveget, a hegyek fehér foltok lettek, mondta, hogy elő kell keresnie a törőlkendőt, a hátizsákban van, a nő felállt, a férfi maradt a padon, szemben a nagy homállyal. Csönd lett. Csönd. Akarod tudni, kivel voltam ágyban? Kérdezte hirtelen a nő. A háta mögül. Add vissza a szemüvegemet, szólt a férfi, mire jó ez? A nő nevetett, mondta, hogy nem is csalta meg a férjét senkivel, de szeretné tudni végre, hogy a férje, akivel együtt él, együtt kel, fekszik, mi a fenének kezdett ki egy harmincéves izével. A férfi ismét kérte a szemüvegét, a nő erre elé állt, nézd csak, repül a szemüved a mélybe. És a férfi a homályon át látta, hogy a nő ledobott valamit. A zsebéhez nyúlt, a nő mondta, ne keresse a pótszemüvegét, reggel kivette, ott van a szállodában az asztalon. A telefont sem hozták. Semmit. Itt vannak ketten a hegyen. Akár a legmagasabb hegy tetejére, akár a tenger mélyére megyünk, mindig bízunk kell a kézben, amely vezet. Ezt is Coelho írta, mondta a nő, itt áll ezen a papírkán, készültem az útra. Látod, a nő nevetett, ja... nem látod. Nincs szemüved. A férfi erre azt mondta, ez az egész túra, az igazság játék itt a hegyen, ez maga az instant Coelho. Szánalmas. Sekélyes. És tényleg eltávolodtak egymástól. És mondta, hogy a nő csak eddig jutott az életben, és már semmi közülük egymáshoz. Coelho versus nyietcsévo. És most? A férfi felállt, üvölni kezdett, hogy tessék, közben ment előre, tessék, már látom, itt a perem. Jó dolog lezuhanni erről a szikláról. Száz méter. Lefelé. És megállt. A nő hallgatott, a férfi állt, az ember csinál mindenfélét, és azt hiszi, senki sem sejtí, ez ostobaság, mondta. A nő hallgatott, végül azt suttogetta, hogy ő végig hűséges volt, ő szereti a férfit. És ennyi év után, miért? Éppen most kellett ezzel a nővel? Nincs második esély. Aztán megfogta a férfi kezét, visszavezette a padhoz. Hogy üljön le. Aztán mondta, hogy hónapok óta tervezte ezt. És a férfi észre sem vette, hogy ő...

Aztán ültek. Egy más mellett.

Majd megszólalt a nő, hogy tényleg ledobta a szemüveget, könnyű út nincsen, azt csak úgy kitalálta, most mennek tovább, megkerülik a sziklát, az északi oldalon nehéz lesz lefelé, de majd ő vezeti. A férfi nevetett, ha a nő arra vár, hogy bocsánatot kérjen, nem fogja megtenni, akkor odalesz az ereje. A nő nem értette. Így megyek le veled, mondta a férfi. Érted? Tettem, amit. Érted? A nő nézte a hegyet, az eget, megint itt

vannak a saskeselyűk, mondta végül, de most már ketten vitorláznak, köröznek. Menjünk. A férfi felállt. Mielőtt elindulnak, iszik vizet, mondta. És még hozzátette, hogy jobban szerette, amikor a felesége hosszan viselte a haját. Aztán állt, hunyorgott, várta, mi lesz.

MEGYESI NAGY IMRE

KORKÉP

Elvéthetetlen
elvéthetők
igazodási pontok
nélkül
embertelen
istentelen
relációk

mindenütt
Agapé

Cserepes
szádon
hideg szél
matat
homlokod
mögött
csillagtalan
éjben
egy szó
zuhan
zuhan

ISTENES TIBOR

TÓ

a tó tükörpartján állok
hol magamnak integetek
fanyar mosollyal jelzek
majd a vízbe veszek
a tó ásít és én is vele
látom tükrében őt
festmény folyékony tere
arca rajzolja létetek
míg hazug szavakkal szórtok
ámító színlelt képeket
Ad Perpetuam Rei Memoriam!
született egy gyermek
kit tövist termő kertek
kifeszítve halottnak hitt élővé vertek
mégsem volt a tóban
hisz maga volt a tó
mondatok medrében
ő volt a szó
bele merült minden
mit tükrözött a víz
ócska papírhajó
kidobott régi dísz
nyári mosoly egy piros padon
jégre dermedt megalkuvás
tél végi rügyek születő ágak
őszai rozsdán barnult elhalkulás
a víz elnyelt mindent
némán szótlanul
szemem tükrözi képét
álmomban álmatlanul

BERTALAN TIVADAR

VÍRUS

– Várjon csak! Álljon meg egy szóra Virus úr! Vagy asszony. Vagy minek szólítsam a hetven valahány lehetséges nemiségi identitás közül? Beszédem van önnel.

– Ki szólít?

– Az Ember.

– Persze, nekem édesmindegy, ki szólít és hogyan szólít, csak nem nélkülinek ne tekintsen engem, mert amint tapasztalhatja, képes vagyok szaporodni.

– Hát, éppen ez az! Miért csinálja ezt?

– Miért? Ezt kérdi? Beláthatja, hogy az ember túlságosan elszaporodott, amellet nagyon egyenlőtlenül van elosztva. Az ember már túl nagy terhe a Földnek. Én nem csinállok mást, csak ritkítok kicsikét, hogy könnyebb legyen a földgolyónak, amelyet az Ember gátlástalanul kirabol. A saját otthonát rabolja! Jó, mi?

– Azt mondja, ritkít? Enyhe kifejezés. Ön tömeggyilkolás, csak úgy, válogatás nélkül.

– Igen. Ez így demokratikus, nem gondolja? De csak úgy mellékesen: maguk mint Ember mit csinálnak? Nem irtják egymást, csak úgy...?

– Na, hagyja csak a demokráciát. Mint már annyiszor bebizonyosodott, ez nem vezet sehová. A demokrácia maga a káosz. Egy hatalmas csődtömeg. Véget nem érő vitatkozás, egyhelyben topogás, gyűlölködés, halogatás, rudak a küllők között, ezt te akard, vagy leginkább semmit sem akarsz, ezt én akarom, de nagyon. – Hülye vagy! – Te vagy a hülye. – Mit akarsz? Demokráciát? Hár ez az. – Megmondtam. Na ugye, hogy megmondtam? – Igenis, én akarok valamit, de nagyon. – Úgy nem jó... – Hát hogy jó? Igen, de... – Ugyan mondd meg, hogyan...? – Majd megmondom... – Mondd meg most. – Bolond lennék ötleteket adni... - Hát, ha volna maguknak ilyesmi egyáltalán... Ötlet helyett anyázás! – És ön...? És így tovább a végtelenségig. Sok hűhó, mocskolódás, veszekedés, fenyegetés, toporgás és minden pusztul és megreked a pocsolyában.

– Na, jól van, de nekem mint Vírusnak mi közöm van mindehhez? Az én küldetésem, ahogy mondtam, a ritkítás. Hogy lélegezzen végre a Föld. Ki kell nyitni az ablakot. Ez immár elkerülhetetlen. És igenis, megerősítem: módszerem demokratikus, a legdemokratább, mert nálam nincs susmus, „urambátyám” protekció, megvesztegetés... Én a korrupciót nem ismerem. Na, ezt adja össze! Ez egyszerűen az idők szava.

– Én mondom: – A maga demokráciájánál a diktatúra is jobb. Gondoljon bele... Ha a diktátor azt mondja, nincs vita, veszekedés, kuss! Így lesz és punctum! És csodák-csodája, másnapra megvalósul. Nem életképesebb ez, mint a parttalan vitatkozás? Különösen így van ez, ha a diktátor olyan, hogy történetesen szereti a hazáját, és javára áldozza egész életét.

– Micsoda! Maga a diktatúra dicsőségét zengi? Én minden szidalom ellenére maradok a magam demokráciájánál.

– Miféle demokrácia az? Tömeggyilkosság. Földméretű szenvedés. Vírus terror!

– Így is lehet mondani, de ha ekként van is, az emberiség és a Föld érdekében történik. Ezt Gaia földanya is bizonyíthatja.

– Az emberiség érdekében?! Keserűen bár, de röhögnöm kell. Az emberiség érdekében irtja az emberiséget.

– Irtom? Mondtam, már én csak ritkítok, hogy helyreálljon az egyensúly.

– Na látja! Lehet, hogy mégis mindketten demokraták vagyunk, mert nem értünk egyet. Én éppen csak arra akartam megkérni, hogy hagyja abba. Ez így nem mehet tovább.

– „Hamis próféták” mérgezik a világot. Azokat szólítsa fel, hogy hagyják abba. Én nem tehetem. Mondtam már: küldetésem van.

– Küldetése? Ugyan, ki küldte?

– Ez hétpecsétes titok.

– Nem indítja meg a sok szenvedés?

– Na, elég a dumából: jobban tenné ha szépen eltűnne a látókörömből a balfenékre, mert a végén még magát is én tüntetem el.

Somogyi Győző:
1956 Tank

OROSZ MARGIT

LÉLEGZET-VISSZAFOJTVA...

Lélegzet-visszafojtva élünk
itt, a hegyek ölelte völgyben,
házaink ereszei sírnak,
már a fecskék is messze szálltak.

Fémes eső mossa a tájat,
aztán meg hó-könny hull földünkre,
ősz vagy nyár, már nem tudjuk mi sem,
a fecskék vissza nem találtnak.

Aggodalomból építünk jövőt,
vírus csókolja homlokunkat,
parttól partig elfogy a hitünk,
magányban riadtan lélegzünk.

Folyónk vize apad lassan,
bölcsőt sem ringat már folyása,
méreggel teli jelenünk
a jövőnk partjait nyaldossa.

PIRKADAT

Amint pirkad, az égalja
vörös-lilában oldódik,
sötétje elillan.
Vaksin figyelem, tétován,
lassú kéket miként festi
a felkelő nap az égre,
alatta mint illan el
az éjszaka hús menedéke.
Felzeng a virradat,
érkezik surrogó madár
szárnyán, csobog a Bán-patak,
harmat hitem izzik
új fák hajtásain, ágán.

SZABÓ S. ANDRÁS

KÜLÖNÖS VENDÉG

Sötét van itt szólt a pincérhez
S rendelt kávét s egy ablakot
S azon át nézte az utcát
Ahol masíroztak mindenféle alakok

Aztán felhajtotta a kávét
S szólt a pincérnek, vigye el az ablakot
Kilépett az utcára
S ott ráborultak fehér hó-paplanok

A RAB VILÁG

Az aranynak, a pénznek
S nem az emberi érzésnek
Lett rabja a világ
Színarany börtönbe
Rideg, kemény vastömbbe
Van zárva minden virág

SZÉK ÉS KABÁT

Két
Barnás szék
Nagyon messze néz
Rajtuk ócska kabát
Régi barát
Vár

KELÉNYI ISTVÁN

DANTE CSONTJAI

Dantis Ossa

Az 1321-ben meghalt nagy itáliai költőnek (az olaszok „Sommo Poéta”-jának) – az idén van a 700. évfordulója. Életében is sok viszontagságon ment keresztül, szülővárosából, Firenzéből száműzték (politikai okokból!) – és holtában sem volt nyugodalma, még csontjai is bolyongásra voltak ítélve!

Ha a jámbor utazó megáll a Santa Croce síremléke előtt, egy hatalmas katafalkot lát, de nincsenek ott a költő maradványai! Hát hol vannak?! (Ebben a ferences templomban van még Michelangelo sírja, és szemben Galileié, mindkettőnek ott vannak a hamvai.) De Dante csontjai abban a városban „nyugszanak”, ahol élete utolsó évtizedében megpihent, Ravennában.

Firenze, Toszkána fővárosa a reneszánsztól a híres Medici család uralma alatt állt, míg korábban – még a trecentóban, Dante korában, a középkori városvezetés szerint él, egy podesta vezeti, és tanácsosok segítik a közigazgatási munkát. A jogot, retorikát, teológiát végzett Dante, maga is választott prior lesz, városi tanácsnok, részt vesz a közéletben. Ebben az időben zajlik a pápaság és a császárság között a hatalmi küzdelem, vagyis a guelfek /welfek és a ghibellinek között. Maguk a pápa hívei is pártoskodnak, mert fekete és fehér guelfekre szakadnak. Dante éppen Rómában jár követségben, békéltetés céljából, midőn a fekete guelfek magukhoz ragadják a hatalmat Firenzében. Nem csupán a ghibellineket, hanem a fehér guelfeket is ellenségnek tekintik. 1302-ben két évre száműzik – és pénzbüntetéssel sújtják, majd miután nem jelenik meg a tárgyaláson, távollétében még máglyahalálra is ítélik. Ezek után ki az, aki szívesen tartózkodna egy ilyen városban, mégha szülőföldje is legyen. („Mennyire csalóka, megbízhatatlan a népkegy” – írja Boccaccio Dante életrajzában).

Bolyongása ekkortól kezdődik, előbb Casentinoban Salvatico grófnál, majd Malaspina őrgrófnál Lunigianában, és a Faggiuola családnál Arezzóban élt, Veronában pedig a Scalak vendégszeretetében időzött. Járt Nápolyban, Padovában és Sarzanában is. Allítólag Párizsba is eljutott, ahol filozófiai és teológiai tanulmányokat folytatott. Majd elkedvetlenedve, hogy hazájába valaha is visszatérhessen, átkelvén az Appenini Alpokon, Romagnába ment, Ravennába – s ott várta be élete utolsó napját. Itt a nemes lovag, Guido Novello

da Polenta vendégbarátságában, megnyugodván, fejezte be a híres, nagy művét, a *Komédiát*, amit majd Boccaccio érdemesít az „isteni” = Divina jelzővel. Ötvenhatodik életének közepe táján ágyának esett (maláriában), és a keresztény hit szerint 1321. évnek szeptember havában, „a Szent Kereszt Felmagasztalásának ünnepén, visszaadta megfáradt lelkét Teremtőjének.” Ezek is Boccaccio szavai, aki 1362-re fejezi be a *Trattatelloját*, másként értekezését, („in laude di Dante”) Dante dicséretére. Ez az első irodalmi mű, ami írói lelkesedéssel készült tractatus Danteről, halála után.

Da Polenta lovag aztán ravatalra tétette, költői jelvényekkel díszítette, a legelőkelőbb polgárok vállán a ravennai ferencesek templomába vitette, és pompával eltemettette. Máig ama kősrban (szarkofágban) nyugszik. Megjegyezzük, hogy még számos kacskaringos útja következett a csontjainak – ezek után is.

Firenze, többször, megbánván cselekedetét, hiába kérlete Ravennától, sosem adták vissza nekik.

Legutóbb, most, a 700. jubileum alkalmával, a híres karmester, Riccardo Muti felesége, Cristina asszony is fölvetette, hogy legalább kiállítás céljára adják oda, leszavazták ötletét, Nem, nem adjuk, még láttandó sem, vissza Firenzének! Firenzében tehát, a Sta Croceban csak emlékmű a Dante „síremlék”, ahogyan a német mondja Denkmal és nem Grabmal, Stefano Ricci (1829-es) alkotása. Dante egy szarkofágon ül, töprengve, balra (= jobbjánál) Itália nemtője áll, jobbra a szarkofágra borulván, egy koszorút tartva, a Poézis múzsája – siratja. Kint a téren, a sarkon áll egy méretes szobor, melyet a 600. születési évforduló alkalmával 1865-ben állítottak. Négy sarkán négy oroszlán pajzsosan, melyre főművei vannak vésve, *Convivi*, *Vita Nuova*, *De monarchia*, azaz *A vendégség*, az *Új Élet* és az *Egyeduralom*. A negyedik például rosszul: *A nép nyelvén való ékesszólásról* (*De vulgari eloquentia* (helyett!) *Eloquio*. (Enrico Pazzi alkotása.)

Firenze hiába kérte többször is Dante maradványait, nem adták a ravennaiak. Midőn egy Medici (Giuliano) X. Leoként került a pápai székebe, kimódolta engedélyével, hogy elvihessék Firenzébe Dante tetemét. (Megjegyzem, a TETEM szó, a régi magyar nyelvben, csontokat jelent, még dunántúli öreganyám is ekként használta, „fáj a kereszt-tetemem = kereszt-csontom...!)

Szóval, küldöttséget meneszt a Medici pápa a csontokért Ravennába, 1514-ben, ámde az értelmes barátok a szarkofágon lyukat fúrtak, s azon át kivették Dante csontjait és elrejtették. Olyan sikeresen, hogy maguk is elfelejtették, hová tették, persze volt közben egy napóleoni időszak is, Itáliában, midőn a ferences barátoknak el kellett hagyniuk a megszüntetett kolostorukat – és ismét, a nevezetes 1865-ös évben, a születési jubileum kapcsán végzett restauráló munkák során fedezte fel két kőműves egy befalazott ajtó mögött azt a fenyőfa ládikát, amely Dante csontjait tartalmazta. (Fabio Frassette írt egy tanulmányt erről, 1933-ban) Csaknem kidobták a többi hulladékkal az írástudatlanok, ámde szerencsére egy diák, Antonio Matteucci, aki latinul is értett, s nem csupán a vulgáris nyelven, felfedezte a feliratot és megfejtette.

„DANTIS OSSA” – hirdette az írás... Dante csontjai = amit „én frater Antonio Santi tettem ide – anno 1677-ben október 18. napján...” – érdekesség, hogy a 18-at akként írták fel, hogy az egyes után egy fekvő S alak jelzi a 8-at! (Megjegyzés, a diákból később kiváló jegyző lett!) Érdekesség, hogy a Medici pápa segítségére volt akkortájt még Michelangelo is, aki ígérte, hogy remek mauzóleumot épít Dantenak. Tudjuk, szerette Dante nagy

művét, emlékezzünk, már 19 éves korában ismerte... Még pedig Bolognában járva, ahol a Szent Domonkos templomnak faragott kisebb szobrokat, Aldobrando nemes úr megbízásából, és esténként toszkán költőktől olvasott fel, és Dantéból, szép firenzei dialektusban. Azon a nyelven, amelyen Dante is írta a Színjátékot. Ezért nevezik az olasz nyelv atyjának is Dantét, mert nem latinul írta, bár kiválóan tudott, hanem a nép nyelvén, a vulgáris toszkán nyelvjárársban. De ez a kísérlet, hogy megszerezzék a firenzeiek, csak egyik alkalma, hogy ismét el-elrejtették. Napóleon idején is félő volt, hogy elrekvirálják, mint híres reliквиát. A fráterek elmentek ugyan, de ismét elrejtették. (1921-ben megvizsgálták komoly antropológus-tudósok, s bebizonyosodott, valóban Dante csontjai azok.)

A II. világháború idején, a bombázások okán, ismét eltűntették egy tumulus alá, s a földkupacot befuttatták repkénnyel. Csak 1945 decemberében vették elő ismét. Manapság ott van abban a csendes utcában, ahol ama mini-mauzóleum épült, mely őrzi máig is a költő maradványait. Remélhetően „maradandóan”! Hisz neve Alighierinek, a Dante = Durante szó rövidítése, ami a durare, fennmarad szó gerundiumaként maradandót jelent. A kis emlékműben, mint egy kápolnácskában, őrzik mára már a csontokat a szarkofágjában. Csend veszi körül, miután minden jármű, zaj ki van tiltva innen, Zona del Silenzio az övezet neve. A jubileumi ünnepekre invitálva, két ravennai hölgy egy molinót kifesztítve, rajta a 700 jelzi az évfordulót, látni a neten a feliratot: Viva Dante! Éljen Dante! – és a monument-házacská felé mutatnak. Giovanni Papini szépen megírt, 1933-as művének címe pedig ekként idézi a poétát: Dante vivo, Dante él, másként: az élő Dante!

Néhány kiváló monográfiát hadd említsek még Boccaccio Dantéja mellé: Michele Barbi komoly tudós művét, ami csupán lexikoncikknek készült, bár rövid, mégis elmélyült – *Vita di Dante* – tanulmány. Az 1965-ös magyar *Dante összes művei*hez készült Kardos László kiváló summázata.

Az *Isteni Színjáték* Babits remek-ívű, költőien is pontos műfordításában olvasható. Azóta elkészült, revideált változatban, Tarbay Ede átköltése is, újabb ihletett fordítás Baranyi Ferenc műve és Nádasi Ádám filológiai pontosságú törekvése. Nekem magyarul mégis Babitsé marad a választott Dantém!

A dantei csontok vándorlása, elrejtegetésének izgalmai mellé hadd idézzek egy üde színfoltot. Midőn ott jártunk feleségemmel, a ravennai San Francesco bazilika altemplomát nézdelve, pontosabban kriptájának érdekessége máig megmaradt. Ravennában a közeli tenger miatt – hisz volt egy Classis nevű kikötője is –, máig hamar feltör a talajvíz. Az élelmes ferencesek a kriptában a félméteres vízbe csillogó aranyhalakat telepítettek. Ott úszkálnak és a bedobott eurók nyomán nézegethetjük őket önfeledten. Más látványosságot, innen felülről, nem kínálhat az altemplom. Meg is vártunk még néhány angol turistát, akiknek elmondtuk eme látvány „interesting”-jét. Amint ők dobálták az eurókat, akként mi is, újra és újra láthattuk a fickándoó aranyhalakat.

Dante csontjai pedig amott, Camillo Moregini építményében (Zona del Silenzio) csendesen pihennek... És örökmécs ég mindig, mint egy templomban.

Az Allighieri Színházban a ravennai fesztiválon idén minden Dantét idézi: a jeles kar-mester, Riccardo Muti több, Dantenak ajánlott (hommage) zenét dirigál. Talán az egyik legérdekesebb az örmény Tigran Mansurian a *Pokol* ihlette műve. Mellette Valentin Silvestrov és Giovanni Solima munkái csendülnek fel.

Dante él!

DEÁK MÓR

TOMPÁN PUFFAN

Tompán puffan a körte a földön,
szeptemberedik már ez az ősz.
Prés leve jön vele,
ha akiből jön,
botot dob, hazabaktat a csősz.
Népöreg ország,
hazaöreg nép,
őszeiben sebesül a magyar.
Szólani szőlő, szólani szilva,
férgesedik vagy azt is akar.
Hajlik a kordon, hajlik a sorra,
térdeire a szedő lebukik.
Ez van a földön,
szemre se jó jön,
itt csak a semmi fürtösödik.
Hallgat a pince, igenel mindre,
teljen a hordó és a pohár.
Gyúlik a lőre,
határidőre
magyar magyarra töröktatár.
Tompán puffan a nappal az éjre,
holdul a nap, mert naplik a hold.
Jó nekem itt
és tetszeni végre.
Lesz, ami lesz és lesz, ami volt.

PALÁDI ZSOLT

CHIPPENDALE BÁTORTENYERÉN

Férfiember akkor áll a Gonosz pártjára, amikor már nem beszélnek róla a nők. Amikor végérvényesen rádöbben, hogy nő, a riasztó skarlát betűt a bőrébe égették, csakhogy ez nem a házasságtörés, hanem a házasságkötés bélyege. Szeretne legalább tulajdonára büszke lenni, ám a becses szerzeményt szinte alig látja, reggel magába szippantja a gyár vagy a hivatal, este meg házimunkába temetkezik. A beszélgetések egyre ritkábbá válnak, hétköznapi kérdések körül forognak, és a nő lelke ugyanolyan rejtély marad, mint a házaselet előtt.

Így voltak ezzel a bátortenyerei férfiak is. Nem értették, miért okozott olyan nagy ribilliót a helybéli művelődési ház új programja. Nem járta még körbe Tenyerét ilyen nagy hír azóta, mióta Lagzi Lajcsi itt járt. Sem a neuenhüttendorfi hagyományörző asszonykórus, sem a gyöngyösi amatőr bűvészegyesület műsora nem keltett különösebb érdeklődést, de még egy budapesti színház Lorca-előadására is csak félig telt meg a terem.

A férfiak csak mosolyogtak a plakáton: „Bátortenyerére eljött Európa!” hirdette a felirat, illusztrációként két fürdőnadrágban és csokornyakkendőben szivarozó testépítőt láthattak, alattuk a csalogató jelmondat „Európa legszebb férfiái Bátortenyerén”, és a száraz tények, Mecsegy Művelődési Ház, április 25-26., 21 óra, belépődíj egy alkalomra: 2000 Ft. Legyintettek, ott, ahol minden második családfenntartó munkanélküli, honnan lenne pénze erre az asszonyoknak?

Pedig tévedtek, mert a hitvesek így gondolkodtak: „Ha ti a játékszínpadon hetente elvertek egy ezrest, hát miért ne tehetnének meg mi is ezt egyszer?” A jóemberek elámulnak, a hónap végére már nem tudtak enni adni a gépnek, a lázadás és a családi háborúság hidrája felütötte fejét.

A Kiskorsó közönsége „nehéz szívvel vette tudomásul”, a pletykák egy ideje nem Szömörce árokparti hempergéseiről szóltak, és nem valamilyen erre vetődött ügynök kalandjairól, hanem a két „szivaros emberről”. Tudni vélték, a fiúk minden faluban kiszemelik a legszebb nőket és hajnalig mulatnak velük. De vigyázni kell, mert egy ízben az egyik óvatlan chippendale felhevült szerelmi csatában, eltörte egy sajószentpéteri menyecske bordáját. Egyébként, csak répalevet isznak, zellert és ginzenggyökeret rágcálnak, hogy mindig fickósak maradjanak. Leckéket vesznek a nőikkel való bánás-

módról, beszédtanárhoz járnak, és aktívan tanulmányozzák az indiai és tibeti technikákat. Legalábbis a Kiskorsóban így beszéltek.

Az ilyen fecsegés hallatán aztán megkeseredik az ember szájában az édeskés Kőbányai. Sompoly szóvivő, a csapos bizalmi embere, türelemre intette a félkarúak körül gyülekező pártütőket: „Nyugalom, uraim, a vész elhárítható, ha még nagyobb adósságokat csinálunk. De ha még akadna is némi dugipénz az asztalfiókban, mi ittmaradunk, ők pedig elhúznak a vérbe. A régi szokás szerint az nyeri a csatát, aki az ütközet színhelyén marad. Azt javaslom, e két nap alatt ne kérdezzünk semmit, tegyünk úgy, mint ha mi sem történt volna, és egy hét múlva már nem fogunk emlékezni semmire.”

✱

A chippendale-ek fellépése előtti héten különös, eddig nem tapasztalt jelenségekre figyeltek fel a tenyerei férfiak. Közeledett a hónap vége, a családfők ilyenkor összeszedik magukat, magabiztosan az asszony elé állnak, férfiasan megköszörik torkukat, és kikönyörgik tőlük a koszt pénzből összekuporgatott tartalékokat. Ebből a pénzből egyenlítik ki adósságaikat, hogy azután újra hitelképpé válhassanak. Most azonban az asszonyok olyan kitartóan tagadtak, hogy a férfiek, mielőtt „tettlegesséig fajultak volna”, végül már üvöltve követelték, fedjék fel a rejték hely hollétét, különben felforgatják a lakást. A nők ezt meg is tették, de csak néhány aprópénz került elő a ládafiából. Rögtön sejtették, milyen „szivarokba” töltötték a dohányt, ám a fehérenp ezt meglepő módon nem is tagadta. A summa biztos helyen lapult.

Sompolyné remek búvóhelyet talált neki. (A nők közötti együttműködés elragadó iskolapéldájaként a megbízatást egyöntetű támogatással kapta meg a köztisztvisletben álló asszonyság.) A szóvivő álmában sem gondolta volna, hogy felesége fehérenműi között több százezer forintot találhatna.

A másik változás, ha lehet még inkább meglepte őket. Midőn az első plakátok megjelentek a villanyoszlopokon, és a főtér egyetlen hirdetőoszlopán, úgy tűnt, az asszonyok együttesen új életet kezdenek. Megfogadták a női magazinok fitness- és fogyókúratanácsait, és a műszak után is tovább sanyargatták testüket.

– Eddig én nyugtattalak benneteket – dörgött Sompoly a kocsmában –, de most már arra biztatok mindenkit, jól nézzen utána a bűnjeleknek, és rá fog jönni, miért fogyott el az összes pénzünk hónap közepén! Ha ez így megy tovább, azt fogják állítani, ők vettek el minket, és nem fordítva. Rendelkezni fognak a testünk fölött, és megszabják, hova mehetünk, és meddig maradhatunk.

– Na, de azért ez mégiscsak túlzás – szóló közbe valóki.

– Én is azt mondom – értette félre szándékosan Sompoly – Gyertek csak közelebb – intette magához sorstársait – van egy tervem...

✱

És eljöttek. A Mekcsey Művelődési Ház igazgatója előre dörzsölte a tenyerét, a kultúrház teljes évi adósságát egycsapásra kiküszöbölte. Ehhez képest csekélységnek tűnt, hogy hetek óta nem tehetette be a lábát a kocsmába. Már-már polgármesteri ambíciót is

meginogni látta, ám rögtönzött közvélemény-kutatása szerint a fiúk felléptetése legalább annyi szavazatot hozott neki, mint amennyit veszített. Társaság nélkül is kibírta valahogy – előbb-utóbb úgyis megbocsátanak neki –, de a deficit hosszú ideje aggasztotta. Már ott tartott, hogy elbocsátja egyetlen népművelőjét, aki egyben a szeretője is volt.

Szerencsére, az est tomboló sikert aratott. A fiúkat úgy menekítették ki az öltözőbe. Hiába, a legendájuk megelőzte őket. A tavalyi, Sajó környéki turné történeteit persze a fantázia szülte, hisz menedzserük szigorú szabályokat állított fel, ám, jól felfogott üzleti érdekből, ő sem akarta lerombolni a mítoszt. Az asszonyok elé állt, és így csillapította a lelkesedést:

– Ma este vigyék magukkal ezt a gyönyörű élményt, hercegnőim! Ha lefekszenek, gondoljanak arra, ezek az izmos karok ölelik Önöket! Most azonban – emelte fel a hangját – a fiúknak pihenniük kell! Talán holnap egy még szebb ajándékkal lephetik meg Önöket!

*

A meztelen férfi becsukta maga után az ajtót. Ahogy hátat fordított, az asztali lámpa fénye rávetült izmokról barázdált fenekére, majd néhány pillanatig előről csodálhatta pompásan arányos testét az asszony. A férfi határozott léptekkel ott termett az ágylábánál, és egy mozdulattal felrántotta a paplant. Sompolyné teste egy kissé megrándult, mellkasa le-föl hullámozott az izgalomtól, szaporábban lélegzett, mégis jóleső áram futott végig rajta, ha az elkövetkező eseményekre gondolt. Az ismeretlen a nő ágyékára hajtott a fejét. Gyöngéden végigsimította a combját és csókokkal illetve meredező mellbimbóit. Sompolynéban régi nyarak emléke sejtett fel, az ifjúkori mohóság tüze a szemekben, a vágyat szabályozó tapintat, a másakra figyelem alázata. Oly sokáig nélkülözött! Hiszen csak egyetlen éjszakáról van szó, egyetlen szeretkezésről, amelybe beleremeghet, s aztán hosszú évtizedekig csak a férjére fog gondolni, senki másra. (És ha felidézi a most eltöltött órát, senki sem fog megharagudni.)

Lecsukott szemhéja mögött '82 forró júliusának szenvedélye lobbant fel, és Kószó Feri, első udvarlója, akivel még csak tanulták a szerelmeskedést, és akinek ujjai játékosabb hatást gyakoroltak rá, mint az anyósától ajándékba kapott méregdrága, kanadai fürdőszó. Ó, bárcsak az ízületeit is megújítaná a nem-is-olyan-ismeretlen férfi! Úgy rémlett, most újraélednek benne azok a gyengéd mozdulatok, amelyeket akkor ismert. Amikor a férfi beléhatolt, ez az érzés merőben különbözött attól, amit férje hűsdorogjának rutinszerű beszippantásánál érzett. Egy apró sikolyt engedett el ajkán, verítékezve ölelte magához a kidolgozott testet, ujjai a férfi bicepszébe mélyedtek, és élvezte, miként keményednek, feszülnek az izompacsirta deltái. Egy mozdulattal magához vonta a fejét, és az engedelmes alkalmi szerető nyakába harapott.

Rövid, rekedtes jajkiáltást hallott. Egy szék tompa puffanással eldőlt. A pokróc megrendült. Egy jól ismert, érdes hang szólította meg, és a nyomában egy jól ismert alkoholfátyolos lehelet csapta meg az orrát. „Mit csinálsz itt? Berúgtál? Nem szégyelled magad, asszony létedre?” – recsegte az éjszakai rémalak. „Miért, csak neked lehet? Énnekem már semmi se jár?” – vágott vissza. „De nem az, hogy itt piszkálsz magad! Én meg botorkálhatok a sötétben, még abba a kurva székbe is belerúgtam.” „Megérdemled, sem-

mit se törődsz velem. Nem cseléd vagyok, hanem ember!” „Jóvan, most már hallgass el! Ha már benne vagy, lássunk dologhoz!” – markolta meg békítő szándékkal Sompoly a nő fenekét, de az nem engedte közelebb férközni, és dacosan maga elé tartotta két tenyerét. „Mi ütött beléd?” – fortyant fel a férfi. „Jellemző, hogy úgy akarsz kiengesztelni, hogy ismét magadra gondolsz. De most ráfáztál, nekem nem te kellesz, nekem a chippendale kell!”

Roberto a hajnal fényében fürdő hegyek lankáiban gyönyörködött. „Képeslaptáj” – gondolta, és töltött magának a helyi szíverősítóból. „Kár, hogy olyan szegények, ilyen idilli fekvésű faluból akár síparadicsom is lehetne”, mosolyodott el, az egyetlen lámpa holdudvarában megpillantott fémes tárgy azonban hamar eltűntette a jókedvét. „Sehogy sem illik a képeslapba. Vajon mi lehet az?”

Egy kasza?

Mit keres egy lebegő kasza az ablakuk előtt?

A felharsanó csatakiáltás végképp kizökkentette Robertot a napfelkelte ámulatából. Egy pillanattal később kaszák, cséphadarók és vasvillák százai táncoltak a szeme előtt. Észrevett egy kis csoportot, amely egy vastag fatörzset közrefogva rohant a művelődési ház bejáratának. Roberto felkurjantotta társait:

– Parasztlázadás!!

A chippendale-ek álmosan forgolódva morrantak fel, és válogatott szitkozódásokkal illették a koránkelő hírnököket. Valamennyien a szilvapálinkát okolták a furcsa látomásért. Mindazonáltal szöveget ütött a fejükbe, hogy Roberto olyan izgatottan toporog az ablaknál, mint annak idején első előadásán a felgördülő függöny előtt. Az ismétlődő zörejek, és a felhangzó kiáltások kiugrasztották az ágyból a fiúkat. Egymás után pattantak ki az ágyból, és szellemesnek szánt megjegyzésekkel kommentálták az eseményeket:

– Szólhattak volna, hogy éjjel forgatni fognak – szólalt meg Dzsoki.

– Vajon honnan szedtek ennyi statisztát? – kíváncsiskodott Eros.

– Legalább egy ócska várromot kereshettek volna – így Herkules.

Dzsoki és Eros egymásra néztek. Roberto megrázta Herkules vállát.

– Hát ez az! Nem értitek? A parasztok értünk jöttek! Meneküljünk!

Tudósítás a Nógrád Megyei Krónika április 29-i számából:

Szétverték a művelődési házat Bátortenyerén
Tömeges garázdaság az engedetlenségi mozgalom eredménye

Szombat hajnalban mintegy ötven kaszával, cséphadaróval és vasvillával fölfegyverezett bátortenyeri polgár megrohamozta a helybeli művelődési házat. Betörték az épület ajtaját és az előadóterem berendezéseiben jelentős károkat okoztak. A székek egy részét összetörték, a függönyt letépték, az ablakokat beverték, a falat összemázolták feliratok-

kal. Néhány példa a szövegekből: „Hagyjátok békén asszonyainkat!”, „Buzi szépfiúk!”, „Ne gyertek ide többet, b...!” Személyi sérülés nem történt, az anyagi kár jelentős. A tömeges garázdaságot a rendőrség fékezte meg. Meg nem erősített források szerint riadóztatták az ideiglenesen Dorog mellett gyakorlatozó, amerikai légideszantos egységet is, mivel államellenes zendüléstől tartottak, ám az ő fellépésükre nem volt szükség. A rendőrség a garázdálkodók többségét elfogta, ők előzetes letartóztatásban várják a bírói eljárás megkezdését. Az elkövetők ügyvédje azonban máris megkérdőjelezte az eljárás megkezdésének jogosságát, szerinte ugyanis a csoport szellemi vezetője, S. Zoltán polgári engedetlenségi mozgalmat indított. K. Csaba ügyvéd elmondta: a tiltakozók a helyi művelődési ház kulturpolitikája ellen demonstráltak, kifejezve elégedetlenségüket amiatt, hogy a művelődési ház igazgatója olyan programokat támogat, amelyek megkérdőjelezzik és aláássák a házasság és a család intézményének alapjait. Egyben cáfolta azokat a híreszteléseket, miszerint a megmozdulást kizárólag egy chippendale csapat vagyis egy férfisztriptíz társulat váltotta volna ki. Hozzátette: nálunk még szokatlan a jelenség, bár a borsodi válságkörzetben már lett volna elég ok a hasonló cselekményekre. K. Csaba a magyar tolerancia szép példájának nevezte, hogy eddig ilyenre még nem került sor, csupán akkor, amikor a polgárok már férfiúi büszkeségükben érezték sértve magukat. B. Róbert, a művelődési ház igazgatója, ellenzéki pártok által támogatott független polgármesterjelölt, a következő nyilatkozatot tette:

– A leghatározottabban elutasítom ezt a szervezett akciót, amelyben szélsőségesek egy kis csoportja támadást intézett a személyes szabadság ellen. Felháborító, hogy megengedik az erőszakos fellépést egyes, jogos igényt kielégítő társadalmi csoportokkal szemben. A kormányzati arrogancia úgy látszik, már a magánszféra területére is beszűrődött.

Lapunk munkatársa P. László szociológus véleményét is kikérte az ügyben. (P. László tanulmányát csütörtöki számunkban közöljük.)

– A borsodi válságkörzetben eddig a polgárok, a tiltakozó megmozdulások helyett, az emberi találékonyság eszközeihez nyúltak – vélte P. László - Ahelyett, hogy az utcára vonultak volna, inkább vadásztak és gyűjtögettek a közeli erdőkben, kiegészítve közmunkából szerzett jövedelmüket. Reméljük, ez az eset példa nélküli lesz, és a polgárok továbbra is becsületes munkával igyekeznek talpon maradni. Az erőszak nem lehet megoldás.

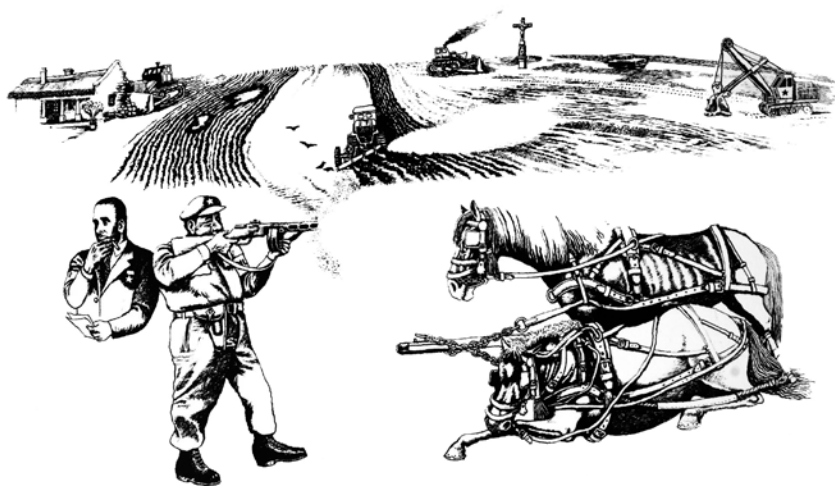
Megszólatattuk az engedetlenségi mozgalom szellemi vezetőjét, S. Zoltánt is.

Ő a következőket mondta: – Gonosz ez a chippendale, én mondom maguknak. Gonosz, mint minden, ami Pestről jön. Egyébként csak az ügyvédem jelenlétében vagyok hajlandó többet mondani.

TARJÁNI IMRE

KORHADÓ JÖVŐ

elmerülök a szálkás semmibe
 tanórákat adok magamnak versírásból
 még a Falusi költők verseit is olvasom
 hiába
 nem tudom megérteni
 miként történhetett
 hogy két darázs nekirepült a jegenyéknek
 és füsté váltak, mint az ikertornyok
 a verőfényes nyárban –
 de itt meg kellett állnom
 ez már nehezebb próbatétel;
 jelzőt
 hasonlatot találnom
 hiszen görbül a tér az idő
 egyetlen „állandóm” a kétely
 akár látható, akár láthatatlan
 és minden takarásban –
 mint az újjáépült „ikertornyok” látószögében
 a korhadó jövő

Somogyi Győző: 1959 Lovak

PETE LÁSZLÓ MIKLÓS

A SZATYMAZI ASSZONYOK

Még a Napocska Ófelsége is a szemeit dörzsölgette félálmban, és a láthatár szélén imbolyogva meg sem pillantotta még tán a takaros szatymazi háztetőket, amikor Dékányné Julcsa már Rapcsányiék kapuján zörgetett. Mert a nagyurak megengedhetik maguknak, hogy az átdorbézolt éjszaka után lustálkodjanak, ám a dolgos szatymazi menyecskék ilyenkor már a dolguk után látnak.

– Hé, Zsófi! Gyere már! Merre vagy, Zsófi?

És ahogy meghallotta Rapcsányiné lépteit, gyorsan hozzátette:

– Ezt a kutyát meg kösd meg, mert nem tudok bemenni tőle! – és a vadul csaholó Morzsi felé intett.

Öt perc múlva a két menyecske már a konyhában tereferélt.

– Békéscsabán van az emböröm, Zsófi! Akkor a tiednek is ott köll lennie! A tied szakaszvezető, aszongyák, az már valami úrféle. Viszik őket a muszka ellen!

– A muszka ellen? Szent Szűzmáriám! Még azokat a rác komitácsikat sem páholták el szegények!

– Aszongyák, ez nagy háború lesz! Igen nagy háború!

– Jaj, Istenem! A király aszonta, őszre hazagyűnnek az embörök!

– Én meg azt hallottam, nem gyűnnek azok talán még jövő ilyenkorra se!

– Jaj, Istenem!

– Nagy háború lesz bizony, a tiszteletes úr is azt jövendölte!

– Jaj, Istenem!

– Hallod-e, Zsófi! Te megköpdösted az uradat?

– Megköpdösni?

– Hát tudod, ahogy az Erzsók öreganyja csinálta! Annak az ura Kossuth katonája volt, oszt mégis épen kapta vissza. Mindene megmaradt nekije!

– Te, Julcsa, el kellene mennünk Erzsók öreganyjához!

– Amondó vagyok én is! Utána pakoljunk össze elemőzsiát, barackpálinkát, meg min-
dent, ami kell. Józsi bá’ befog nekünk, ha idejében indulunk, Orosházán Takácséknál
megálhatunk. Holnap hajnalra Csabán lehetünk!

– Láthatom az uramat!

– Láthatod bizony! De most uzsgyi, menjünk a vénasszonyhoz!

Még azon hajnalban meglátogatták a vén Csatainét, Erzsók öreganyját. Utána loholtak haza. Szorgosan hozzáfogtak a csomagoláshoz.

Zsófi pakolás közben is a vénasszonytól hallott ígéket mormolgatta...

„Édes Istenem, add, hogy az uram egészségbe’ visszakerüljön hozzám! Add, hogy
épségbe’ megmaradjon! Add, hogy mindene ép legyen!”

Már fenn ragyogott az égen az Úr ezerkilencszáz-tizennegyedik esztendejének
augusztusi napja.

„Édes Istenem, add, hogy az uram egészségbe’ visszakerüljön hozzám! Add, hogy
épségbe’ megmaradjon! Add, hogy mindene ép legyen!”

Őfelsége szegedi illetőségű, ötödik gyalogezredének két százada napok óta Békéscsá-
bán vesztegelt. A katonák a vasúti kocsikból igyekeztek minél kényelmesebb kvártélyt
kialakítani, de bizony a kényelemnek sok volt a fogyatkozása.

A csapat nem a gyakorlótérre érkezett, hanem a szerb front poklából. A katonák
piszkosak és bűdösek voltak, hat napja nem tudtak fehérneműt váltani, a menázi meg
egyszerűen csapnivaló volt. Czapik Gyula tábori lelkész úr ugyan szívhez szóló prédiká-
ciókat tartott arról, hogy az Úristen mennyire segíti a vitéz magyarokat – de az Úristen
még nem küldött tiszta alsót. Bizonyára ő se győzi ezt a háborút, az angyaloknak meg
nincs elég tapasztalatuk. Nem szokta a cigány a szántást – gondolta némelyik baka.

Közben valahol ott kavargott a levegőben:

„Édes Istenem, add, hogy az uram egészségbe’ visszakerüljön hozzám! Add, hogy
épségbe’ megmaradjon! Add, hogy mindene ép legyen!”

Az ötödik gyalogezredtől sokat vártak a Monarchia hadseregének parancsnokai. Még
a béke utolsó hónapjaiban sok szépet mondott az ezredről maga Rohr Ferenc lovassági
tábornok úr – az valami félig-isten lehetett, vagy püspök, de lehet, hogy generális, aki
reggelenként a királlyal szokott kávézni. Szóval, nem kisebb ember, mint maga Rohr
Ferenc lovassági tábornok úr mondotta az ezredről, hogy igen kiváló, a rohamban és a
szuronyharcban minden más ezrednek ettől kellene tanulnia.

Ha már ilyen tisztesség érte a regimentet, a tiszt urak nemigen csodálkoztak rajta,
hogy máris a muszka ellen vezénylik őket. Ki menjen a muszka sokaság ellen, ha nem a
magyarok? Ki fogja a Vereckei-hágó felé törő cári hordákat mőresre tanítani, ha nem
az ilyen színmagyar ezredek? A muszka hadak ereje a számukban van, a magyar ezre-
deké meg a vitézségben.

Gyerünk hát fel Galíciába!

Az ezred ment volna, de a békebeli álmosággal irgő-forgó vasút nem győzte szállíta-
ni a megszámlálhatatlanul sok menetászlóalját. Így maradtak néhány napig Békéscsá-
bán.

„Édes Istenem, add, hogy az uram egészségbe’ visszakerüljön hozzám! Add, hogy
épségbe’ megmaradjon! Add, hogy mindene ép legyen!”

Dékány Ferenc honvéd valahonnan szerzett egy pohár kávé, és megosztotta földijével, Rapcsányi János szakaszvezetővel. Rossz, keserű lötty volt, de – kávé.

Már jó tíz perce kortyolgatták, amikor valaki közéljük dobta a szót:

– Valami asszonyok érkeztek! Szatymazról!

– Honnan?

János és Ferenc egyszerre ugrottak fel az átizzadt vasúti ülésről.

– Honnan?

Zsófi és Julcsa elképedve álltak.

Zsófi elhűlt. Ez lenne az ő embere? Aki mindig úgy adott magára? Aki képes volt a vasárnapi inget ötször is újra vasaltatni, ha nem volt elég sima és nem volt elég ropogós?

Julcsa elszontyolodott. Hirtelenjében nem tudta, hol végződik a kosz, és hol kezdődik az ura. Hogyan köpködjé meg, hogyan mondja el a varázsigét?

„Édes Istenem, add, hogy az uram egészségbe’ visszakerüljön hozzám! Add, hogy épségbe’ megmaradjon! Add, hogy mindene ép legyen!”

A szatymazi menyecskékről mindenki tudja, hogy nem ejtették őket a fejükre. A két asszonyka térült-fordult; vendéglősnél jártak, bakterrel alkudtak, a jó ég tudja, kivel mit intéztek. Harmadfél óra múlva lett dézsza és jó meleg víz. Egyikbe a férjeket dugták, a másikba a koszos-sáros katonai göncöket.

A szakasz azt hitte, megjöttek a katonai mosónők. A bakák sorba álltak a dézsák előtt. Mit volt mit tenni, rendbe kellett tenni az egész szakaszt. Harminc férfit. Zsófi és Julcsa ezt is győzték.

„Édes Istenem, add, hogy az uram egészségbe’ visszakerüljön hozzám! Add, hogy épségbe’ megmaradjon! Add, hogy mindene ép legyen!”

Amikor feljött a szelíd augusztusi Hold, a két házaspár egymás után őrt állt, amíg a másik odabent töltötte az időt. A bakter egész liter messze földön híres szatymazi barackpálinkát kapott, amiért aznap éjjel nem bóklászott arrafelé.

„Édes Istenem, add, hogy az uram egészségbe’ visszakerüljön hozzám! Add, hogy épségbe’ megmaradjon! Add, hogy mindene ép legyen!”

Volt idő alaposan megköpködni a férjeket. Meg elmondani a varázsigét.

Éppen jókor. Tíz órakor a két századot bevagónírozták, és elindították az orosz front felé.

„Édes Istenem, add, hogy az uram egészségbe’ visszakerüljön hozzám! Add, hogy épségbe’ megmaradjon! Add, hogy mindene ép legyen!”

Dékányné Julcsa és Rapcsányiné Zsófi csak hosszú évek elteltével látta újra az urát.

De mindkét férfi hazajött.

Épségben.

Mindenük megvolt.

JÓNA DÁVID

RÖVIDZÁRLAT

A boldogság nem más, mint jó egészség és rossz memória.
(Albert Schweitzer)

Hogy is hívják a Fradi középpályását, na, tudood?
Máskor: azt a skandináv-szőke srácot, akivel a gimiben járt a húgod?
Nem jut eszembe, hova is jártatok fagyizni Óbudán, régen?
Ki az a magas pali, akivel találkoztunk anno, a Béke-tüntetésen?
És az a diplomata, a kopasz, aki a Kiscelliben alattunk lakott?
Az a vicces fiú a tévéből, a debreceni, aki a múltkor úgy megkacagtatott?
Abban a francia filmben játszott, amit anyáddal néztünk még a telken?
Mi is az a mexikói cucc, amitől szétégett a nyelvem?

Melyik az a gyógyszer, tudod, az a zöld dobozos?
Erdélyben, ahol a gyerekekkel voltunk, valamilyen sziklaszoros?
Mi is volt a hajó neve, tudod, a Níluson, igen!
Valami Mary, de nem jut eszembe, hogy milyen...
Hogy is hívták a doktort, aki a veséddel kezelt?
És azt az idegenvezetőt, aki intézte nekünk Londonban a hazajövetelt?
Mi volt a kertésznek a neve, a ballonkabátos, abban a filmben, a nyomozósban,
az, amit még a Spielberg csinált hatvannyolcban?
Jaj, mondd már, hogy is hívják, azt a hogyishívjakot!
Azt a szót, azt a nevet, azt a zeneszámot,
azt a filmet, azt a könyvet, azt a görög táncot...
Mondd már, hol is ettük azt a finom pisztrángot?

Rövidzárlat – úgy hívják, ezeket mind!
Tompaság, bénultság, leesett vércukorszint.
És van pillanat amikor nem jut eszedbe semmi...
Kell néhány perc a senkiföldjéről visszazökkenni,
s az idővel a beszélgetés csak rövidebb lesz, a csend hosszabb,
vígasztalásul mondom, a mostaninál lesz ez még rosszabb!

A családi albumot mikor nézed, és néha sejlik, rémlik valami,
 bazalttömb fejedben csak a gyerekhangod hallani.
 Az idősíkok összecsúsznak, nem tudod, hogy melyikötökkel történt, vele vagy veled?
 És már azt sem tudod, hogy az imént, a reggelinél, bevetted-e a gyógyszered?

A nyelveden van, határozottan emlékszel (mire?),
 az egész lényegtelen és apró részleteire,
 pörgeted az ábécét, ez a nyugalmad legfőbb érdeke,
 egymásnak üzenget a bal és a jobb agyfélteke,
 de nem fog kiegészzni hamar,
 ne haragudj magadra, sokszor épp Téged véd a szent memóriazavar.

Aztán eszedbe jut, mikor épp viszed ki a vázát:
 „Szomália” – így hívják a Fradi középpályását,
 s e napi diadal hírével felhívnál valakit,
 csak az nem jut eszedbe, hogy kit akartál felhívni az előbb,
 most épp az nem, hogy kit...

Somogyi György:
 1956 Nagykörút

FÁBIÁN FRANCISKA

EMLÉKSZEM

Emlékszel,
Mikor az álmaidba menekültél?
A szellő a fűvön megingott,
Úgy volt, az ősz reménységünként
A tervemre hálót borított.

Királynője voltál télnek,
Senki sem harcolt a hidegben,
De a tavasz már elvette fényed,
Mert én már szűrőd kitettem.

A lényem vagy egészben Sorsom,
Fulladó hitvesként követlek,
Nyár alatt csak szobámban morgok,
Mi okból, miért nem öllelek.

Bárcsak ismerhetnélek újból,
Vesztetem nincs mit már valóban,
Olvastam könyvet az egőről,
S hibázva is várlak karomba.

Íme, hogy ismét ősz van mától,
Királyságod visszaszereztem,
Beteljesül minden, mi vágy volt,
De csillogó hóban temetnek.

BENKE LÁSZLÓ

CSÍKSZEREDAI ÉNEKÓRA

Megyünk a kicsi székelyeknél is kisebbekhez, a csíkszeredái József Attila általános iskolába, hogy Borbáth Erzsébettől tudakoljam meg, hogyan érzik magukat és hogyan tanulnak a Bákó megyéből jött csángó magyar gyerekek. S az iskolában felfedeztem a már-már tökéletes lemondásig elfelejtett öröm tiszta forrását. Madárka, madárka, áraszd meg a vizet... Csángó és magyar népdalokat énekeltek a gyerekek, egymás után többet is. James bácsit, Walesből jött tanítójukat búcsúztatták az évnnyitón. Ahogy hallgattam a madárkákat, s ahogy visszanéztem félutamból, úgy elárasztották lelkemet e dalok, hogy szememből a könny kicsordult...

És most megpróbálom jól körülhatárolni a határtalant. Azt, hogy hol is jártam legutóbbi utamon Erdélyben: a régi Hargita megyei Csíkszeredától a régi Kovászna megyei Bereckig, ahol a vasútnak is vége van... S ahol mintha apám jött volna velem szemben az úton, negyven évvel ezelőtt. A vasútállomás felé vezető utca enyhe kanyarulatában tűnt föl. Zsák volt a köténye. Cammogó járással, lassan lépegetett felém. Amint megismertem, megálltam, s gyanakodva néztem. Vagy talán meg sem álltam, mert szégyelltem volna kíváncsian ácsorogni az út közepén. Ő meg csak jött, billegve-ballagva, hátratett kezekkel. Mögötte járom; a járomban két tehen baktatott utána. „Apám” láncon vezette két tehenét, azok meg húzták hazafelé a súlyosan megrakott szekeret. A szekér csordultig volt pityókával. Amilyen csordultig volt a gyerekek lelke népdalokkal.

Hogyan is határolhatnám körül a határtalant! Szülőfalumban, ahonnan ugyanilyen képet őrzök negyven – már hetven! – évvel ezelőttről, valóban, apám jött haza a tehenek előtt; járomba fogva vezette őket, mint a berecki ember. A két falu közötti távolság legalább ezer kilométer. Szülőfalum, Újvárfalva a dunántúli Somogyországban van, a másik meg Erdélyország legkeletibb szegletében, az Ojtozi-szoros tövében. S hol van ahhoz, meg falumhoz is, az Északi-Kárpátok! „Oh, nagy volt hajdan a magyar, / Nagy volt hatalma, birtoka...” – sóhajtotta Petőfi, majd éppen innen, Berekről, ahol Bessel

találkozott, 1849. július 29-én megírta utolsó levelét feleségének, imádott Júliájának, s bár élni akart, elment az oroszok ellen Fehéregyházára – meghalni.

Hogyan is határolhatnám körül az időt és a teret! Amikor akkora voltam, amekkorák a csíkszeredái iskolában csángó magyar népdalokat éneklő gyerekek, álmélkodva mondogattam magamban: Szebenyi-havasok, Fogarasi-havasok, Háromszéki-havasok... Uramisten! Hova lettek a havasok? Olyanokat még sohasem láttam. Nem tudtam őket elképzelni, sem ésszel felérni. Havasok... A Déli-Kárpátokban is. A Keleti-Kárpátokban pedig: Csíki-havasok, Görgényi-havasok, Kelemen-havasok, Gyergyói-havasok... Csíkszereda fölé 1800 méterre magasodik a bámulatos Hargita. Hol vannak a havasok? És hol van a hó?

Az iskolában áradó madárkák dalában, a vizekben, bennük és bennünk van, az egészben, a leírhatatlanban. A székelyek Szentföldjében, a pityókat szedegető asszonyok kezében, a havasok tövében futkosó kis egérkében, a Kézdivásárhelyi medencében. Előttem a Háromszéki medence termékeny síksága, köröskörül hegyek és hegyek fekednek... „sötéten és hallgatagon, / az éjszakák ködben remegnek / s vihar szikrázik Északon. / Az égből ott fagyosság árad/ a kékség ott hideg kemény...” – benne vannak a dalok atyai barátom, Tamási Lajos Északi földjében, miként a Déli föld is benne van, hol... „az ég illatos lobogás volt / a tenger lángoló öröm... „Meghalhatunk, de a dal halhatatlan. A dal tiszta és örök, amilyen a gyermeki lélek; legyen az csángó, székely, somogyi, felföldi vagy fokföldi.

Úgy csattogtattam a fényképezőgépet, mint egy tökelütött trianoni politikus, aki megbánta összes bűneit, s szeretne mindent visszacsínálni. Gondoltam, legalább így vihessem haza a székely Szentföldet, Esztelnektől innen minden falut, Dózsa Dálnokját, Mikes Zágonját, valamennyit. Távol a vasúttól úgy odabújtak a hegyek lábához, mint félős gyerekek az édesanyjuk szoknyájához. Lefényképeztem minden fűszálat, minden birkanyáját, minden krumpliszedő csapatot, amint a földön hajladoznak, most meg fölegyenesednek, és integetnek a vonat után. Visszavágyakozó áhítattal néztem hátra, a Keleti-Kárpátok titokzatos ormaira, hullámozó hegyvonulatára, ahogyan az onnan s azon is túlról Csíkszeredába jött csángó magyar gyerekek. Képzelettemmel átröpültem a Keleti-Kárpátok túlsó oldalára, Csángóföldre, és akkor ismét felszárnyalt: Madárka, madárka, áraszd meg a vizet... Csapongtak, csillogtak-villogtak a gyerekek ajkáról a népdalok. Ez Bákóból, az Szabófalváról, ő meg Lujzikalagorból jött. Lebegnek a dallamokban, mint hófödte csúcsok a messzeségben; átragyog arcukon a lelkük, itt bolyong énekükben a megkerült múlt; ez hát maga a nép, ezek a tisztaság gyermekei, kis golyák, golyák csőrében érkezett babák. Halljuk e dalokban a Prut és a Szeret békés csörgedezését, még keletebből, az Etilen – a Donon túli világból, az Etelközből jöttek egymásra talált fohászok, a beethoveni Örömda „átölellek emberiség” ujjongása is. Így ébrednek önmagukra, ismernek rá testvéreikre, a testvériség öröme a népdalokat éneklő diákok. S így fürödhettem meg én is a tisztaságban, ahogy gyermekkoromban a vrácsiki Malomárók vizében.

A nemrégiben pártházból átalakított iskola dísztermében, hol félkörívben, lépcsőzetesen emelkednek egymás után a kényelmes széksorok, Borbáth Erzsébet igazgatónő a közös éneklés előtt – hogy mindenki világosan értse –, elmondta románul és magyarul is: James bácsi, az angliai Wales tartományból származó oktató hazamegy Londonba,

hogy a csángó magyar gyerekek oktatásával szerzett tapasztalatairól doktori disszertációt írjon.

Talán mindannyian nem is értették szavainak mélyebb értelmét. James bácsit viszont szerették. Szemre állapítottam meg: James bácsi alig lehet több harminc évesnél. Taníthatta volna angolra a gyerekeket, de ő inkább nehezebb feladatra vállalkozott. Kevesebb pénzért. Bejárta a csángóföldi falvakat, mert azt akarta, hogy minden faluból jöjjön el legalább egy gyerek a csíkszeredai iskolába. És most, búcsúzóul azt mondta a gyerekeknek: – Ha majd hazamentek vakációra, mondjátok meg Jusztinában is, minden faluban, hogy ki kell használni a tanulás adta lehetőségeket. Menjetek majd középiskolába, egyetemre, mutassátok meg, milyen tehetségesek vagytok. Én azt szeretném látni, ha majd visszajövök – mert visszajövök hozzátok –, hogy mindegyik moldvai csángó faluban lesz magyar tanító, s azok ti lesztek. Ezután szárnyalt föl gyönyörűen a Madárka, madárka áraszd meg a vizet dallama. S majd csak ezután tudtam meg Borbáth Erzsébettől, hogy mindez hogyan is kezdődött. 1990 szeptemberében, évnyitó napján a Csíkszeredai iskola előtt díszes csángó-magyar öltözetben megjelentek a szülők. Kézen fogva álltak ott a gyerekeikkel. Azt mondták az igazgatónak, eljöttek, mert látni akarják, hova is adják a gyerekeiket, milyen helyük lesz a bentlakásban. Borbáth Erzsébet arcából kiszaladt a vér. Azt mondja, előtte nap derült ki az igazgatók tanácskozásán, hogy a csángó magyar gyerekek számára nincs hely. Akkor ő nem merte megmondani, hogy Moldvából is jönnek gyerekek, mert meg akarják tanulni anyanyelvüket. Hiszen aki nem tud olvasni és írni, az elvesz a magyarság számára. Az román lesz. Vagy bárakármilyen. Moldvában, ahol mostanában sok ortodox román templom és iskola épült, a papok és a tanítók román nyelvre tanítják a magyar gyerekeket. Amikor tehát az évnyitóra megérkeztek a díszbe öltözött szülők és a gyerekek, az igazgató most meg nekik nem merte megmondani, hogy nincsen számukra hely... Miután ünnepélyesen lezajlott a tanévnyitó, a csángó szülőket és gyerekeiket Borbáth Erzsébet átvezette a Márton Áron Gimnázium kollégiumába s megmutatta nekik, hogy ezek lesznek a szobáik. Örültek, megnyugodtak, majd békésen hazamentek, látván: jó helyük van a gyerekeiknek... A gimnáziumban később kezdődött a tanítás, ezért néhány napig ott lehettek ideiglenes helyükön a gyerekek. Így állított mindenkit kész helyzet elé a bámulatra méltó igazgatónő, s ezután kellett sürgősen megteremteni – felépíteni – a csángó magyar gyerekek bentlakását, az Erdélyi Ifjúságért Alapítvány Kollégiumát.

Amikor ott jártam, a csíkszeredai 8-as számú József Attila Általános Iskolában nyolcvanegy gyerek tanult. A katolikus egyház kezdeményezésére létesült iskola munkáját Beder Tibor megyei főtanfelügyelő is támogatta. Lászlóffy Pál, az Erdélyi Magyar Pedagógus Szövetség elnöke ugyancsak elismeréssel szólt Borbáth Erzsébet és a tanári kar áldozatos munkájáról, Györgydeák Lajos menasági lelkésznek, aki sokáig segítette őket, csak jó hírért hallhattam: számos hétvégén foglalkozott a parókián, egy-egy oda meghívott, csángó tanulókból álló csoporttal. A tisztelendő urat azóta sajnós elhelyezték Menaságból. Az indulás évében különösen sokat számított a Szórvány Székely Csángó Internátus Akció keretében a tengerentúlról érkezett segítség. Az adományok több forrásból származnak. Később a magyar Művelődési és Köznevelési Minisztérium, illetve annak etnikai és kisebbségvédelmi főosztálya révén sikerült nagyobb összegű támoga-

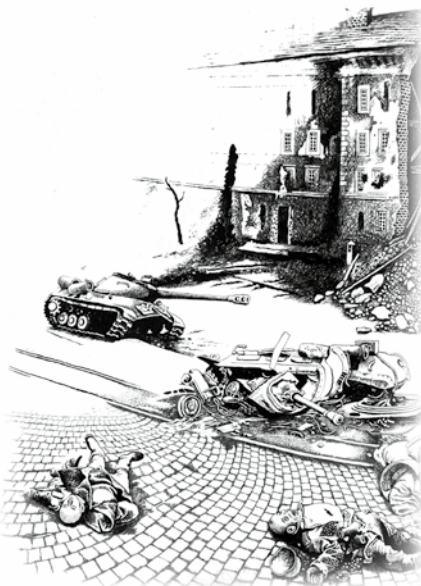
táshoz jutniuk. Az utánpótlás a mai magyar kormány részéről erősen kétséges. Így alighanem, megint rászorulnak amerikai–magyar testvéreik segítségére.

Ahogy tapasztaltam, Székelyföldön is megoszlanak a vélemények, mi volt a támogatás legjobb formája. Minél több csángó magyar gyereket hozzanak át Moldvából székelyföldi magyar iskolákba? Vagy válogassanak szigorúbban? Jöjjenek inkább kevesebben? Nagyon nehéz előre megmondani, hogy magyar környezetben, magyar nyelvű tanulás mellett melyik gyerek mire lesz képes, hogyan halad majd a tanulásban.

Borbáth Erzsébet szerint a csángó magyar szülők és gyerekeik között sok faluban a tanulási kedv valóságos inváziója észlelhető. Lászlóffy Pál viszont úgy véli: vissza kell tartani a mennyiséget, és csak a minőségre törekedni. Megnyugtató megoldást csak az hozhatna, ha a román kormány magában Moldvában nyitna magyar nyelvű iskolákat. Erre sajnos, ma semmi remény. Akkor pedig mi lesz azokkal, akik anyagiak híján nem juthatnak el a székelyföldi iskolákba, holott szeretnének magyarul tanulni?

A jászvásári római katolikus egyházmegye háromszázezer hívének nagy része csángó. Hitüket őrzik, de a nyelvüket, sajnos, jóval kevesebben. Talán még százezren, de már ők is kétnyelvűek, hiszen az iskolában csak románul tanulhatnak, s magyar anyanyelvüket száműzték a diplomákból is. Tanult vezetőkre volna szükségük, akik a saját soraikból jöttek, s tartani tudnák bennük a lelket. Hasonló gonddal küszködnek a Székelyföld peremvidékén lakó székelyek. Jőmagam úgy éreztem, hogy akik a közülük való gyerekek magyar nyelvű tanításáról gondoskodnak, azoknak az áldozatos munkája sokat segíthet.

Székelyföldi utam teljes mértékben meggyőzött arról, hogy a Szórvány Székely-Csángó Internátus Akció nagyon fontos feladatot vállalt el, s áldásos tevékenysége semmi esetre sem hiábavaló.

Somogyi Győző:
1956 Kilián laktanya

MAGYARY HUNOR

PIPACSOKTÓL A HÓVIRÁGIG

Nyár volt, valahogy úgy emlékezem,
ahol pipacsok nyíltak ezer-szám
vággyal simogatta őket két kezem,
miközben ők vadul csókolták a szám.
Véres volt a rúzs, véres lett a lelkem,
s kiégve lehullott a szírmuk mindahány,
többé már csak gaz nőtt ki a kerten,
majd ellepte a mocsár, az ingovány.
Most a hó fedte ugaron épp csak itt-ott,
egy száraz karó mi az égre bámul,
és amikor úgy tűnik, hogy minden halott,
egy szál hóvirág emel ki a sárból.

AZ ABLAKOM ALATT

Rég hallottam lépteid koppanását
az ablakom alatt,
melyek úgy bombázták szívem,
mint egykor az ágyúk a várfalat
de lehet, hogy már nem is tudom,
milyen lehet várni rád,
bár még vánszorog bennem is
egy csepp akarat,
hogy ne hervadjon el az a szál virág,
amit együtt ültettünk,
tudod, ott, az ablakom alatt.

REMÉNY

Ha Isten velünk, talán van remény,
és akadhatnak tiszta lelkű emberek,
kik tudják még, hogy mi az erény,
de ebben lassan bízni sem merek.

VITOS IRÉN

FÉLHOMÁLY

Az alkony színeváltozásában
a haldokló, állott idő
nem kapott túl sokat.
A sötétől zsugorodó tájon,
a könnyablakon át integető,
vastagtörzsű platánfák
cédrusokká karcsúsodva nyúlnak.
A magam anyagán formált
reszketés eltévedt nyila
a küszöböt átlépve talál el.
A félhomály tükrén
a gondok összekuszálódva
tekerednek rám,
szorosan megbéklyózva.
Bénultan rogyva a gyertyafénybe
minden csak vibráló körvonal,
múlt és jelen összemosódnak.
A pislákoló láng szűkén
rám talál a félelem, sakkban tart,
s belém harapva már sebbe mar.

Somogyi Győző:
1956 A harc áldozata

ORÉMUS KÁLMÁN

MEGINT JÖTTEK

Sötétedés után jöttek, mint mindig, ki tudja, hányadszor már. Megállt a ház előtt az autó, berúgták a kiskaput, és már zörgetett is az ajtón a három bőrkabátos. A Burkus kutya ott őrjögött a faskamrában, minden este ide zárták, mert amikor legelőször jöttek, le akarták lőni. Nagyapámat mindig elvitték Ungvárra, a belügyi székházba, jól megverték, aztán hazahozták. Mindig rosszabb és rosszabb állapotban ért haza.

Hogy pontosan mi volt a bűne, nem lehetett tudni. A csehek, majd a magyarok alatt is református kántortanító volt, és a háború után naiv módon úgy gondolta, mivel őt senki nem mentette fel az esküje alól, továbbra is hittant kell tanítania. Ha nem máshol, akkor otthon. Be is hívták a járási pártbizottságra, egy Varga nevű régi kommunista volt a párttitkár, a szomszéd faluból származott, jól ismerték egymást.

– Megőrült, tanító úr! – mondta nagyapámnak, miután elővett egy papírt a fiókjából. – Gondoljon a családjára! Szerencséje van, hogy nekem küldték a feljelentést, mert ez most itt marad a fiókomban. De ki tudja, kinek írnak még?

Hogy ez az eset szerepet játszott-e nagyapám végzálásában, azt nem lehet tudni, valószínűleg nem, hiszen mindenkit elővettek, akinek egy kis tekintélye, szava volt az emberek között. És ő még jól megúsza, mert nem vitték el lágerbe.

Szóval jöttek ezen az estén is, bezörgettek az ajtón. Nagyapám sápadtan nyitotta ki nekik, nagyanyám a kályha mellett sírdogált, apám, meg a hároméves öccse vigasztalva, de inkább vigasztalódva, és riadtan kapaszkodtak a szoknyájába.

Nagyapámat beültették a fekete autóba és elvitték. Csönd lett, csak nagyanyám és a két fiú pityergése hallatszott, meg a Burkus vonított fel néha a faskamrában.

– Ez így nem mehet tovább! – állt fel az én drága nagynéném. Ő volt a legidősebb gyermek, talán 16 éves lehetett. – Én elmegyek apuka után és hazahozom!

Nagyanyám előbb döbbenetn nézett rá! Soha nem látta még ilyennek az ő mindig mosolygó, mindenkiel kedves kislányát. Mintha most hirtelen felnőtt volna! Mintha szembe akarna szállni akár a világgal is. Na, ettől ijedt meg csak igazán!

– Ugyan, hová mennél, kislányom? Mit tehetnél ellenük? Hová mennél, ebben az éjszakában, ebben a világban, amikor annyi az erőszak? Nem élem túl, ha elveszítelek!

De a nagynéném nem lehetett beszélni. Összeszorította a száját, vállára terítette nagyanyám jó meleg vállkendőjét és kilépett a kapun. Az állomás vagy két kilométerre volt, ugyancsak szednie kellett a lábát a vaksötétben, ha el akarta érni az utolsó vonatot. De hát futott volna ő egyébként is, rémítették az éjszakai árnyak. A város pedig még félelmetesebb volt, nem ismert itt úgyszólván senkit, az utcán pedig leginkább fegyveres katonai őrzékekkel lehetett találkozni. A fejére rakta a vállkendőt, amitől olyan öregasszonyos lett. Talán ezért nem állította meg senki.

A belügyesek székházát mindenki ismerte a környéken. Vagy azért, mert a család érintett volt az elhurcolásokban, vagy mert mindenkit rettegéssel töltött el. Többen eltűntek itt, mint a híres Bermuda-háromszögben. Kapujában gépfegyveres őr posztolt. Nagynéném megállt előtte, és tanácstalanul bámulta a kaput.

– Kotródj innen! – kiáltott rá a fiatal katona oroszul, de szemében nem látszott harag.

– Az apámat keresem – mondta a nagynéném tört oroszszággal. – Nemrég hozták be.

– Keresed? – csodálkozott rá a katona. – Innen nem lehet csak úgy kikérni valakit! Kinek képezed magad? Kotródj innen!

De ő csak állt és nézelődött. Aztán kijött egy tiszt a kapunk, aki ráfogta a pisztolyát.

– Addig nem megyek el – míg ki nem engedik –, mondta a nagynéném, de átment az utca másik oldalára, és leült egy kőre.

Maga sem tudta, mióta ült már ott, csak azt érezte, hogy teljesen átfagyott. Többször megpróbálták elzavarni, de nem tágitott. Ahogy hajnalodott, megélénkült a forgalom az utcán. A bátrabb járókelők megálltak mellette, megbámulták, sőt, amikor a katona el akarta zavarni, a merészebbek együttérzően összegyűltek mellette, kíváncsisággal vegyes elismeréssel várták, mi lesz ennek a vége.

Már teljesen megvirradt, amikor egy magasabb rangú tiszt jött ki a kapun, és odalépett a nagynénémhez.

– Menj csak haza! Elengedjük az apádat. Mire hazaérsz, otthon is lesz – mondta dühösen.

Így is lett. Mire hazaért, nagyapámat már hazahozták. És soha többé nem jöttek érte.

NÁSZTA KATALIN

ARANY-TÜRET

egy szépségfoltja van az emberi igazságnak
a fals beütés, hogy a hang utánzat
az eredeti már égi volna
miben ott az átgötrődött földi
hiába zeng bátor harsonát
ki a világ másik sarkából kiabál
valami hamis a kiáltásban
ott kell belegebedned hol a baj
ha kifutottál már hiába a jaj
dicsérhetnek, de a neheze nem tiéd
levetted, innen a melléköre
idesoroltak vagyunk mind
kik félrecsúszunk
egy van – benne egyezzünk meg
az Isten Fiú – nem táltos, nem királyfi
magunknak színezett mese
de az egyszeri s mindenkori
kitől a hideg kiráz, ha nem ismeri lelked
csak azt kit az őt nem ismerők szónokolnak
mert szépek szavaik
ám Ő azokkal egy, nemcsak tegnap
ma is és holnap
benne nincs melléköre
részrehajlás, engedmény baksisért
az úgy van, ahogy mondja
csak járd körül – s ha nem értheted
vedd be, emészd meg
mint Ezékiel és János kik türetét megették
s keserű lett tőle a száj, a bendő
de a szók aranyat értek
mézükké lettek kik bevették

AMBRUS JÓZSEF

A BOR LEÁNYA

Rózsákat mosdatnak a fellegek,
kezdődik a tánc, szól a víg zene,
a bor nem mond igent vagy nemet,
könnyeimet csak ő moshatja le.
A bor leánya lenne hitvesem,
mert a jámbornak kell a szeretet,
s ha rokon lélek ég együtt velem,
meddig vitázzak bor nélkül veled?
Tűnődöm, hogy szebb legyen napom,
kristálypoharam borral színig tele,
– és egészségemet visszakapom –,
ha minden korty szememnek gyógyszere.

Egész testem bölcs mámorban ég,
míg józanul minden titok marad,
nincs rejtély mit meg nem értenék,
ürül poharad, s az idő elszalad.
Ezer évet adok egy perc mámorért,
mi lehetne drágább mint a bor?
száz darabra törött szét a cserép,
és meddő életem ünneppé bomol.

Mámorban él egy egész rózsahad,
– és kóstolgasd az élet titkait –,
teremtés a költők szívéből fakad,
de holnap haláloed végleg megvakít.

LENGYEL JÁNOS

A KÖNYV ÁRÁT KIÉHEZEM

Ambrus József erdélyi származású magyarországi költő Gyergyószentmiklóson született, 1966-ban. Jelenleg Lajosmizsén él. Eddig hét önálló kötete jelent meg, továbbá több tucat antológiában olvashatók a versei.

– *A termékeny költők közé tartozol, 2020-ban jelent meg a hetedik verses köteted. Mikorra várható a következő?*

– 2019-ben a *Törékeny tekintet* című könyvem jelent meg, 2020-ban pedig Egyedül Európában címmel jött ki kötetem, amely Dugonics András Irodalmi Díjat kapott, költészet kategóriában. A következő kötet, ha az égiek is úgy akarják, jövőre fog megjelenni. Már megkezdtem az előkészületeket, tárgyalást kiadóval, a versek selektálását. Szeretném, ha a 2022-es Ünnepi Könyvhéten már kezükbe vehetnék az olvasók.

– *Az olvasóknál maradván, a Dugonics András Irodalmi Díjat az olvasók szavazatai alapján ítélik oda, de milyen szakmai visszhangja volt a kötetnek?*

– Nem csak az olvasók döntenek! Van egy zsűri is, a tagjainak beleszólási joguk van a végső eredménybe, hiszen a szavazataim alapján, csak a második helyen végeztem. A szakmai zsűri mégis úgy döntött, hogy az Egyedül Európában című könyvemet illeti az első hely, a költészet kategóriában. Nem tudom, hogy kik voltak a zsűri tagjai, de most is hálás vagyok nekik, és köszönöm, hogy én kaptam a díjat. 2021-ben is jelöltek erre a díjra, néhány napja láttam a honlapjukon. A verseskötet az évforduló előtt egy nappal jelent meg. Kedvenc könyvem! Az eddig írt könyveim közül ennek volt a legnagyobb és a legjobb szakmai visszhangja. Gondolom, ez egy elismerés is. Több visszajelzést kaptam íróktól, költőktől, irodalmi egyesületektől, hogy ez a könyv megérett a szakma feltételeinek.

– *Mi lesz az új könyv témája, a vezérmotívum?*

– Úgy gondolom, hogy az irodalom olyan, mint egy hatalmas lépcső, ahol van az első fok, és van a csúcs, a legmagasabb szint. Az eddig megjelent könyveimet is így képzelem el. Lépegetek fölfelé, úgy a motívumokban, mint a versszerkezetekben,

mint tartalomban. A könyv témája, ahogy az előzőé is, a „filozófiai kinyilatkoztatások sorozata, az élő költői hang ábrázolása, értelmi, érzelmi kijelentések”. Az új kötetem nem irányzatkövető! Egyedi, saját hangot próbálok hallatni, kísérletező lírikusként. Motívumaim az erős képek, mint a lépcsőfokok, az egyszerűtől, a köznapitól a komplexebb gondolatokig. Egyszerű képi világom óvatosan lépked a transzcendens felé. Lírai képeim szép lassan tárulkoznak a világ felé. Gondolkodó hangvétel jellemzi a verseimet. Ami a versformát illeti, van nekem egy egyedi, konkrét versformátumom, amit eddig nem használtak a magyar irodalomban, sőt a világirodalomban sem. Ez a szonettek egyfajta kibővítése, variációja. Deák-Sárosi László írta az *Egyedül Európában*-hoz az előszót, és megjegyezte, hogy Ambrus József költészetében nincs hiány vizuális érzetet keltő alakzatokban és szóképekben.

– *Mostanában többször változtatott kiadót. Van ennek valami különleges oka, vagy csak így hozta a sors?*

– Mint kísérletező lírikus, így vagyok a kiadókkal is. Minden kiadónak más és más tábora, az olvasóközönsége, nekem az a célom, hogy a verseim minél több helyre eljussanak a könyveim által. Sorsszerűség is volt az elején, hiszen nem nagyon ismertem a kiadókat, és örültem, ha egy kiadó szerződést kötött velem. Mostanság a kapcsolataimnak köszönhetően, egyre jobb kiadók adják ki a könyveimet. A minőséget sem szabad elfelejteni, fontos számomra, hogy egy kiadó esztétikailag is szép szellemi terméket adjon ki.

– *A világhálón található önéletrajzodban az áll, hogy erdélyi születésű magyarországi költő vagy. Itt adódik a kérdés, hogy mennyire ismernek Erdélyben, mind a szakma, mind az olvasók?*

– Ezt a megfogalmazást hozta az élet, nem mintha nem így lenne, vagy valami szégyellni való lenne benne. Magyarországon ismertebb vagyok, még szakmai körökben is, mint Erdélyben. Már többet éltem Magyarországon mint a szülőföldemen. Még Erdélyben jelent meg első versem, de Magyarországon adták ki az első könyvemet. Az Anyaország e területen több lehetőséget, és több ismertséget adott. Az elmúlt időben kezdtem nyitni Erdély felé, vannak irodalmi lapok, ahol közlik a verseimet, volt néhány könyvbemutatóm is, és néhány könyvesboltban meg is lehet vásárolni a könyveimet. Számos meghívást kaptam Erdélyből, író-olvasó találkozókra kértek fel, de sajnos a pandémia ezen területen is érezteti hatását. A bizonytalanság néha áthúzza a terveket. Az erdélyi irodalmárok tudnak rólam, ismernek, jó néhányan személyesen is. Minden igyekezettel azon vagyok, hogy az ismeretségi kör bővüljön.

– *A közelmúltban felvettek a Magyar Pen Clubba, ahol a vezetés erdélyi születésű irodalmárok kezében van. Mindketten tudjuk, hogy a szakmai karrierhez nem elég, ha az ember jól ír, fontosak a kapcsolatok, a támogatók. Te hogy látod, napjaink magyar irodalmi életében mennyire számít az író származása, a világnézeti meggyőződése vagy a születési helye?*

– Valóban nemrég vettek fel a Magyar Pen Clubba, ahol tényleg van néhány földim, akik a vezetésben tevékenykednek. Van, akit ismerek és van, akit csak névről, de személyesen nem. Azt tudom mondani, hogy a szakmai vérkeringés és az írás előbb-utóbb szorosabb kapcsolatba kovácsol emberekké. Fontos részt venni szakmai eseményeken, rendezvényeken, ahol ismeretségeket lehet kötni, kapcsolatokat lehet építeni.

Semmilyen kapcsolatom nem volt, aki segítene, segített volna a „szekértolásban”. Régen azt sem tudtam, hogy miből áll egy könyvkiadás, mindent a saját erőmből értem el. Kétségtelen, aki jó kapcsolatokkal rendelkezik, és megmutatják neki, hogy melyik ajtón kell bemenni, könnyebben boldogul. A világ e téren is sokat változott. Ma könnyebb egy könyvet kiadni, mint az én gyerekkoromban, és különösen Erdélyben. Napjainkban a világnézeti hovatartozás nagyon rányomta bélyegét a művészekre, írókra, költőkre. Próbálok az egyenes és tiszta úton maradni, lehet, hogy ezért is járok ott ahol, de ez nem nagyon érdekel, hogy a szakma melyik lépcsőfokán állok. Persze, jól jön minden elismerés. Amikor elkezdtem írni, nem tudtam, hogy politikai hovatartozás, nem tudtam, hogy világnézet, csak azt tudtam, hogy magyar vagyok, és ez volt a szemem előtt. A hova születés is sokat számít, a határon túliak tekintetében, hiszen az anyaország kapcsolata nem mindig volt ilyen jó a határon túli magyarokkal. Remélem, ez így is marad.

– *Tény, hogy az irodalmi élet megosztott, töredezett, két nagyobb és több kisebb szekértábor feszül egymásnak. Az írókra különböző jelzőket aggatnak, megesik, hogy nyomdafestéket nem tűrő módon becsmérelik egymást. Szomorú dolgok ezek, de ha megnézzük a múltat, sosem volt másként. Költőként, te önmagadat milyen jelzőkkel illetnéd, mi az, amit elfogadsz másoktól? Te hová, kikhez tartozol?*

– Ha visszamegyünk az időben, Ady Endre korában is így volt, ott is rivalizálás volt költők és írók között. De ez nem zavar, próbálok kimaradni ebből, nem venni részt a jelzők aggatásában, de úgy érzem, ez nem mindig sikerül. Senkire nem sütök rá semmilyen jelzőt. Írók, költők, művészbarátok vannak, lehet, hogy nekem is van jelzőm, és nem mindegy hogy milyen, de aki úgymond közszereplő, valamilyen szinten ezt el kell viselnie. Hová, kikhez tartozom? Próbálok minden irodalmi csoporttal jó kapcsolatot ápolni, ahol érzem, hogy szívesen fogadnak. Ahol nem, ott nem nyitogatom az ajtót. Számomra az irodalom a fontos, jelzők, díjak, elismerések nélkül.

– *Tőled tudom, hogy te nem szoktál támogatási, ösztöndíj pályázatokon részt venni, a könyveidet saját költségen adod ki. Ennek mi az oka, úgy látod, hogy nincs esélyed a sikerre, vagy arról van szó, hogy nem szeretnél senkinek megfelelni, senki ne szóljon bele, hogy miről mit írj?*

– Kérdésedben szinte halálpontosan benne van a válasz! A kezdetekkor, az első könyvemet saját erőmből adtam ki, a másodikat is, valahogy nem vitt rá az ösztönöm, hogy bárhol is kilincseljek, kérelmezzek. Inkább cégek, magánszemélyek segítettek a könyveim kiadásában. Nem szeretem, ha megmondják nekem, miről és mit írjak, habár több pályázaton részt vettem, ahol a téma adott volt, de ez egészen más. Nem az írásból élek, és ha egy versem sikeres, örülök neki, ha nem közlik le, azért még másnap felkel a nap. Összegyűjtöttem a pénzem, hiszen az írás és könyvkiadás saját költségen drága hobbi. Azt szoktam mondani, hogy a könyv árát kiéhezem, és úgy adom ki, ahogy én szeretném, persze, a szakma szabályainak megfelelően.

KOPRIVA NIKOLETT

A FELHŐK FELÉ

Sárgásbarna fény kúszik a falu felé, csorog a küszöbök alatt.
A sírásó a nap végén az utolsó kocsmában sörözik.
Leginkább néma, szeme sárga ködben.
A kocsmá mindig ugyanabban az időben zár,
a hideg ráz a hazavezető úton.
A fák a felhők felé menekülnek.

A DÉR

Az emberek zseblámpával közlekednek
hajnalban. A szentjánosbogarak fénye
akkortájt huny ki.
Fehérség lappang az udvarok között,
elnyeli a fenyőfákat,
tompá kutyaugatás. A busz jönni fog.
Mintha álomból törne elő, fénye szétszóródik az úton.
Amikor elrobog, már nem fázunk,
de a dér hajszálainkon időz,
higgyük azt: tényleg megőszültünk,
otthagytuk magunkat a ködben.

VAGY-VAGY

Kezdetben csak a tárgyaimat használtad.
A kedvenc csészémet, fogkefém,
felpróbáltad ruháim, kiolvastad könyveim,
ott voltál, amikor lábat borotváltam,
amikor kávéfőztem reggel.
Már mindenem neked adtam.
Otthagyhatsz, ahol akarsz,
vagy eltemethetsz.
Rám lapátolhatsz elfelejtett helyeket.

FÖLDESDY GABRIELLA

MÉG EGYSZER MADÁCH IMRÉRŐL*

Minél több életrajzi adatot göngyölítünk fel Madách Imre életrajzában, annál több, műveivel kapcsolatos kérdésre kaphatunk választ. De korántsem tudunk mindent, és gondolkodásának, életfilozófiájának, elhatározásainak motiváló erőit nem tudjuk felfejteni, sok a talány, amely az adatok bővülésével is titok marad. Feltehetően gátlásos és rejtőzködő – írásműveit tekintve pedig – szégyenlős személyisége vezetett oda, hogy szűk baráti körén kívül senki sem tudta, hogy verseket ír, drámai és prózai műveket alkot. Ismertté politikai sikerei tették, röpirata, országgyűlési beszéde, képviselői tevékenysége a határozati párt színeiben (1861). A Tragédia országos hírűvé válásakor így sokakat meglepetésként ért az irodalmi siker, nem akarták elhinni, hogy a politikus és a költő Madách egyazon személy.

Nem tudjuk végig követni azt a folyamatot, amelyben Madách a versírás és a drámai próbálkozások közben vagy után mikor, váltott át egy magasabb rendű, egész emberiséget érintő koncepció megfogalmazásába. Ez megtörténhetett már az 1840-es évek végén, vagy a 40/50-es évek fordulóján, hiszen a börtönbe kerülve kezd hozzá a *Lucifer* című drámai költemény papírra vetéséhez. Ebből fejlődik később ki a Tragédia. Nagyjából tíz évig foglalkozott a témával, érlelte, csiszolta, amíg a végső formába öntötte. Azonban nyilvánvaló, hogy előtte, alatta és utána is írt más műfajokban egyéb műveket, de ez utóbbiak sorsa nem izgatta annyira, mint a Tragédiáé.

Mintha két külön sínen futottak volna az írásművek. A legkorábbi verseiből kiválaszt negyvenet, és ezt megjelenteti egy kis kötetben (*Lantvirágok*) a tizenhét éves költő. Ezzel egy időben a Honművész megjelenteti *Az anya gyermeke sírján* című versét (1839. december 26.) A továbbiakban is ír verseket, de ezek már nem kerülnek nyomtatásba. A versek megjelenését nem ambicionálja a továbbiakban. Halála évében összeállít ugyan egy kötetet, amelyben versei vannak, de meghal, mielőtt ez elkészülne, a továbbiakban az általa szerkesztett anyag nem jelenik meg.

A drámák sorsa másképp alakul. Esetükben mintha valami tudat alatti dolog vezetné a költőt. 1843 végéig hat vagy hét színdarabot ír, és egyet félbehagy. Pályázaton próbál

kozik, de mikor nem nyer első díjat, felhagy a további próbálkozással. Színházhoz egyiket sem viszi, fél a kudarctól, esetleg nem tartja érettnek egyik darabját sem arra, hogy nyilvánosság előtt megmérse magát. Házassága évétől a bebörtönzésig felhagy drámai kísérletekkel, ezután jön a Lucifer, majd 1855-ben a Mária királynő átdolgozása, belekezd a II. Lajos c. történelmi drámába (ezt később sem folytatja), 1859-ben a Civilizátor, és ez utóbbival egyidőben a Tragédia papírra vetése. És itt következik megint egy fordulat: amikor Arany pozitív véleményével elindul a Tragédia ismertté válása, a mű nyomtatásban való megjelenése, Madách újabb szárnyakat kap, átdolgozza a Csák végnapjait. Arany ugyan lebeszéli a Csák színházi bemutatójáról, de Madáchot már nem lehet megállítani. Megírja a Mózes-t, majd egy másik magyar témájú drámát (József császár) (?), mindkettőt elküldi az akadémiai drámapályázatra, próbálkozása sikertelen. És még ezután sem adja fel, elkezd írni a Tündérálm c. drámai művét az 1864-es év elején. Mindez arra enged következtetni, hogy a költő nagyon is bizakodott abban, hogy a Tragédia sikere igenis ismertté teszi a nevét, és a színházak is bizalommal fogják majd műsorra tűzni eddig elkészült, illetve majd ezután megírandó drámai műveit. Halálakor (1864. október 5.) néhány drámai mű vázlata maradt a jegyzetek között, ebből tudjuk, hogy drámát akart írni Brutusok; Attila fiai; illetve András és Borics címmel, ám ezekhez a tervekhez csak jegyzeteket készített.

Ez a sorrend arra enged következtetni, hogy Madách igenis óhajtotta volna a színpadi megjelenést, csak bátortalan volt, visszahúzta a vidéki élet, a börtön, a válással kapcsolatos egyéni problémák, anyja és közötté lévő véleménykülönbség. Érdekes, hogy elhúzódó szívbetegsége nem volt számára akadály a tevékenységben, hiszen amikor már közeli halálát jósolták az orvosok, ő még házépítésbe kezd egy olyan farmon, ahová lovon vagy szekérrel kell utazni, szállítani a hozzávalókat. Belekezd újabb drámai alkotásba, pedig nyilvánvaló, hogy nem tudja befejezni, szerelmi kapcsolatot tart fenn egy férjes asszonnyal, mindezt akkor, amikor már alig tud menni. Halála előtt egy hónappal hagyja abba az aktív életet. Óhatatlanul felmerül a „történelmietlen” (és ezáltal egyben felesleges) kérdés: vajon mi lett volna, ha súlyos betegsége és korai halála nem akadályozza meg további művek alkotásában, a tervezettek végső formába öntésében? Mi lett volna, ha megéri főművének 1883-as színházi bemutatóját? Hiszen ekkor még csak hatvanéves lett volna, manapság ez a kor már igazán öregségnek sem számít.

Nem tudjuk, és ne is képzeljük el, mert úgy járunk, mint Rakodczay Pál, a korszak (19–20. század fordulója) színházi mindenese. Ő sokat foglalkozott Madáchcsal, és több könnyelmű kijelentést tett, amelyek sok esetben felháborítóak, vagy akadémikuskodónak tűnnek. Szerinte a Tragédiát Madáchnak magánkiadásban kellett volna kiadnia, akkor többekhez jutott volna el, és hamarabb ismeri meg az olvasóközönség. A felvetés nem vezet sehová, mert utólag lehetetlen megállapítani, mi lett volna a magánkiadás következménye. Másfelől elmarasztalja Arany Jánost, aki nem állt ki teljes mellszélességgel a mű mellett, csak vonakodva és késlekedve, ráadásul hiába az elismerés, amikor elhamarkodott megjegyzést tett, miszerint szerzője rossz verselő, és műve a Faustot utánozza. Az elmarasztalás terjedt el, és nem a dicséret – vonja le a következtetést Rakodczay. Ám ez utóbbi megállapítás sem állja meg a helyét, Arany még a mű olvasásának évében, korrigálta korábbi véleményét, Madáchot pedig később sem érte vád az állítólagos rossz verselés, sem bármi plágium miatt. Legfeljebb kölcsönhatást lehet kimutatni (Milton, Byron, Goethe), utánzást egyszer sem.

Mind írói tekintetben, mind emberileg érzékelhető, kimutatható Madách korai drámáiból áradó türelmetlenség. Felfokozott várakozás, és ezzel együtt járó vágyakozás jellemzi. Írói elismerést szeretne, megérdemelt díjakat – ez nem egyenlő a sikerrel –, műveinek valós értékével akarna tisztában lenni, semmi esetre sem érdemtelen dicséreteket kapni. Ami még fontosabb, hogy szerelmi láz járja át, a beteljesülés után vágyakozik, ehhez keresi azt a lányt, nőt, asszonyt, aki által megvalósul mindez. A vágy kifejezése első fokon költeményekben realizálódik, amikor drámát ír a szerző, érzéseit mélyebbre rejt, hisz a felszínen a cselekménnyel foglalkozik. A korai drámák közül három műben központi helyet kap a szerelemföltés, illetve magának a szerelemnek központi fontossága a férfi életében. A Férfi és nőben a szerző képes átírni az eredeti Héraklész-történetet, hogy keseregjen a második feleség hűtlenségéről, és kimenekülhessen a földi létből az éterbe, az istenek közé, ahol majd elnyeri az igazi, ám földön kívüli szerelmet. Madách abszolút főhőse Héraklész (= ő maga), és a mellette szereplő nők csak statiszták. Drámája nem a klasszikus rendet követi, hanem romantikus, az egyén rajongó, önmegvalósító vágyával.

A Csak tréfa is romantikus dráma, főhősének, Zordy Loránnak gondolatai is a szerelem óriási ereje körül forog. Zordy nem egy bizonyos nőbe szerelmes, őt égeti a vágy a tiszta szerelemre, de nem találja hozzá a megfelelő partnert. Elutasítja az érdekházasság gondolatát is, elítéli a képmutatást. Jolán és Bianka is esélyes, hogy Zordy szerelme legyen, de mindkét nő csúful elárulja, elhagyja, sőt megtagadja Loránt, aki amúgy is csalódott már barátaiban, elvesztette perét, kivonult a vadonba, minden törekvése, rajongása kútba esett, kárba vészett, Loránnak nincs lehetősége, hogy magához méltó életet éljen, öngyilkos lesz.

Kissé háttérbe szorul a többi korai drámában a szerelmi szenvedély, a Csákban a függetlenség, a magyar uralkodóház mindennél fontosabb volta került előtérbe, a Nápolyi Endrében a főhős ártatlan áldozata lesz az idegen, ellenséges környezet álnokságának, gyűlöletének, a Commodus aljas főhőse embertelen zsarnok, önző érzékisége tönkre tesz mindent és mindenkit maga körül. A Mária királynő fiatal főhősének sorsa is tragikus (bár ő nem hal meg a drámában), mert nem uralkodhat saját akarata szerint, nem szeretheti választott vőlegényét, anyja bűne [Kis Károly megöletése] miatt fogságba kerül, majd kényszerházasságot köt Zsigmonddal, aki helyette fog uralkodni.

Csupa tragikus sors, a hősök két véglelet képviselnek: vagy gonoszok, és ezért lakolnak, de legtöbb esetben teljesen végtelenek, mások áldozatai lesznek. Mindenképp megfigyelhető, hogy szerzőjük nem a maga által felállított Művészeti értekezés elveit alkalmazza, amikor drámát ír. A saját gondolkodása mentén halad, és vezeti a dramaturgiát. Hiába vallotta, hogy a dráma két fő eleme a jellem és a cselekmény, sokszor egyik feltétel sem valósul meg: cselekmény helyett monológok, állóképek követik egymást, jellemek helyett pedig kétségbeesés, szerencsétlenség, hirtelen elhatározás, vagy tehetetlen düh motiválja a szereplőket.

Madách korai drámáiban van egyéni hitvallás, lendület is olykor, ám színpadon nem állják meg a helyüket. Pillanatnyi sikert arathatnak, de az érdeklődés hamar lelohadt irányukban. Ez éppúgy vonatkozik az eredeti formára, mint az átírt változatokra.

** Földesdy Gabriella tanulmányai a reformkori magyar színdarabokról és Madách Imre ifjúkori drámáiról a Magyar Művészet 2021. júniusi és szeptemberi számában jelentek meg.*

NAGYGYÖRGY ERZSÉBET

AZ ÚRNAK

Pilinszky János emlékére

Én már temetném a nyarat,
kicsüng a világból mindenem.
Kétkedni benned, Istenem,
bizony még nekem sem szabad.

Háborog lelkem, mellemen
súlyként a behorpadt éjszaka.
Ez volt a szenvedés évszaka,
szívem kongó, üres verem.

Érzem elhúzódom tán a télig.
Visz-e feléd még a lábam?
Elveszek útközben, csatában.
Hisz velem vagy, Uram mégis!

Benne virágzik a félelem
Elijesztem magammal a halált,
most benne virágzik a félelem,
ronda, fekete bogáncs.

Keserűség terjed, iszonyú gyorsan.
Falánk jószág, befalja érzéseim.
Vaskos kínok gyötörnek óraszám.
Jutalmam, ha jut nekem,
talán mégsem a pokol lesz.

RECENZIOK ÉS VERSEK

SZEKERES DORINA

SZERELEM, SZERELEM,
MÉGIS CSEPEG A VERS...

*Tomaž Šalamun: Ballada Metka Krašovechez –
Magánkiadás, Nagykanizsa 2015.;
Fordította: Lukács Zsolt
Borító: Balogh Zsolt*

A fenti, szinte már közhelyszerű mondasra való utalás mindenki előtt ismert, meg-megmosolyogva szokták egyesek emlegetni ezzel a kifejezéssel a nagy szerelmet, mint akik már megkóstolták és túl is vannak rajta: nem is kell az annyira, csak bonyolítja az életet, de ha nincs, akkor meg minden színtelen, fakó és ódon. Tehát inkább csak a tőle való félelmünket vetíti ki, de nagyon kifele, miközben vágyakozunk utána, befele. Azért is választottam címül ezt a szólásra utalást, mert nemcsak ennek, de általában a legtöbb Šalamun kötetnek a legfőbb hajtóereje. Ne érzélgősségre számítsunk itt, giccses vagy ömlengős romantikus csepegésre, hanem egy szenvedélyes szerelemre: „Akit ölelek, vedelem, fenéig” (vö.: West Broadway 39. old.), melyben akkora a nyomás, hogy szétveti a vers kereteit és bármikor robbanhat, úgy is mondhatnánk, hogy Šalamun a mai kor „terroristája”, a „szerelem terroristája”. Hiszen itt a csepegés a vércseppekre utal, a versekből vér csepeg, a kínok kínja, szenvedés, a másik cafatokban és szétdarabolva hever, egyszerre szeret és kínoz, azzal, hogy szeret, egyben a kintől szertefeszülve gyilkol: „öllek és öllelek”, a catullusi „odi et amo” szabadabb fordításában. Néha már arra gondolunk, hogy mindez csak túlzás, esetleg fikció, hisz’ ily szerelem hová is vezetne? Balladához! Ballada Metka Krašovechez...

Šalamun talán egyik legtragikusabb kötete a jelen kötet, ekkor kellett meghoznia élete egyik legnehezebb döntését. Később szégyellte is, hogy mindezt kiírta magából és kiadta, túl sok mindent árult el magáról és főként másokról, amit talán nem kellett volna. Nem véletlenül szerepelnek idegen kifejezések, mondattörödékek, alogikus kifejezések a versekben, hiszen ezek a megértést nehezítik, sőt a titokzatosságot növelik. Bár igyekszik a nyomokat eltüntetni, ami tipikus šalamuni megoldás, mégis direkt ottfeled egy-két bizonyítékot, hogy ráismerjünk, vagy bevillanjon valamilyen történet. Titokzatosság, hermetika és (ironikus) miszticizmus a legfőbb jellemzője e kötet verseinek.

De hogy juthatott és mi juttatta ide a költőt? Ennek az elbeszélése egy ballada keretei közt elevenedik meg (ám nemcsak maga a kötet címadó verse, hanem a kötet egésze is egy balladaversek füzére). Mindez már műfajilag is előrevetíti, hogy itt szerelemről és tragédiáról lesz szó. Ami igaz is, tragikum bő lével felöntve, szerelem, de csurig, mindent elsöprő energiával. „Homályba borult a mosoly országa” (vö.: 9. old.) a kötet első versének ezzel a kezdősorával, mintegy felütéssel már meg is adja a kötet tragikus hangulatát. Bár a balladának, mint műfajnak majdnem megfelel (szerelem, fájdalom, halál), de itt magának a kötet címadó versének a vége mégis örömteli „happy end” lesz, amolyan: „Hajnalfényben fürdesz” (vö.: 9. old.) boldogságban úszok állapot. „A Havasokon két őzgida tűnt fel. Itt vagyok. Karjaim izzanak. Amerika, a végzetem vagy.” (vö.: *Ballada M. K.-hoz*, 61. old.).

Ez a befejezés nem teljesen szokásos egy balladánál, itt valami nincs rendben, amit a posztmodern rovására is írhatnánk, de mint jeleztem, maga ez a vers itt csak látszólag fejeződik be, a történetnek nincs vége, ez felöleli a teljes kötetet, hiszen a kötet címadó versével még csak a könyv majdnem közepén, félúton járunk. Mintha egy verssel nem is lehetne elmondani a teljes ballada történetet, hisz az szerteágazik, problémák sorát veti fel. „Ne légy szomorú, ha azt ismételtetem, hogy nem élhetek veled – ahogy azt mondani szokás – »hűségesen«. Iparkodtam...” (vö.: *Kedves Metka!* 141. old.) – a tragédia fő oka itt már nyilvánvalóan kiderül. Bár a figyelmes olvasó az előbb említett idézetbeli „Amerika” szóban észrevehet egy nagyon finom utalást arra, hogy bár összejött a házasság, de ez nem adhat majd teljes megnyugvást. Hogy mit is takar ez az „Amerika” kifejezés, azt az olvasóra bízunk, bogozza ki saját maga, neki is dolgoznia kell e kötetben, hogy egy kis esztétikai élvezethez jusson...

Miért oly „fontos és létfontosságú” a költő számára ez a folytonos, egymást szögekkel metsző szerelmi háromszög? Talán, hogy ki ne apadjon költői vénája, ami valójában már nem is róla szól, hanem valami egészen másról. Kell egyfajta izgalom, ami folyton az ihletettség állapotában tartja, és amiatt lép házasságra, hogy anyála és megmentője legyen, miközben ő belevetethi magát az élet szenvedélyeibe?! Metka mintegy Dante Beatricéjének a megfelelője lenne, aki biztosan vezeti őt a poklok körein át?

Tehát a szerelem csak eszköz lenne egy magasabb ideáll, a költészet megszületéséhez? Egy helyen hálás is az isteneknek, hogy meglelt az ajándék: A könyv... „Istenek, hála Nektek. Egy könyvet ajándékoztatok nekem. (vö.: *Ragtime* 73. old.). Bár ára volt ennek: „A szerelem fájdalom. A kín teljes hiánya. (vö.: *Az emberek így vagy úgy*, 98. old.). Mégis meddig akar elmenni a kínpadon, a teljes kínkeserv lenne a megoldás,

ahol már csak iróniával, mint József Attila a Szabad-ötletek jegyzékében lehet reagálni a fájdalomra: „nem fáj / jáf” – vagyis meg-kifordítja a szót és így teszi elviselhetővé. Tehát itt is az írás, a kiírás a lényeg, a szavak forgatása, mely így enyhületes adhat. A balladás könyv a „fényképek könyve: egy tökéletes szerető története” (vö.: 62. old.), melyben „szerelmek, oly sebesen tova szálltok” ... és fájtok... De talán mégis a fájdalom igazi oka az, hogy hagyta: „Összezavart, megfertőzött a glória” (vö.: *Lé Narancs*, 81. old.). Bár nemes cél a költészet, a könyvek könyvének bár legyen magasztos célja, annak megvalósítási eszköze zavaros, glóriás öntelt eszközöket is megengedett magának, melynek az ára végül is a raszkolnyikovi bűnhődés lett. Ám Olvasóm: az Isten. Azzal, hogy ily misztikus magasságokba emelkedett, lett örök, fájóan széppé.

Nemcsak a Másik, a szeretett személy vérzik el itt a költővel együtt vagy szenved egy szerelmi háromszögben, amelyet még sok más egyéb dolog kiélez, hanem magának az olvasónak (akivel a költő többször is dialógust folytat és megszólít) is halálban lesz része. Így lassan már egy „krimi verseskötet” kezd előttünk kibontakozni. De miért is kellene meghalnia az olvasónak, hiszen, akkor ki fogja elolvasni a könyvet és általában a szerző haláláról szoktak hosszasan fecsegni irodalomelméleti berkekben. (Bár itt maga a szerző semmi áron sem akar meghalni, bár szívesen tenné, de ez menekülés lenne, inkább ő öl, hogy élhessen, folyton magát ismétli, megalomániává növeli önmagát, egyfajta isteni küldetéstudattal henceg, prófétaként tűnik fel, mítoszokat rombol le és mitológiákat gyárt.)

Ugyanis mielőtt a szerelmi szálak kibontakoznának előttünk, és ez a teljes első könyvre vonatkozik, szinte egy „szellemi-lelki” sivatagon kell átevíckélnünk. Ugyanis olyan, bár rövid, tömör és címe-sincs verssorokba botlunk az első részben, melyek egyfajta „halált” követelnek meg: agyhalált! Ugyanis épp ésszel ezeket a verseket nem lehet olvasni. Olvasóm, olvasom, de mégis csak Šalamun, mégis csak cseppeg a vers. Itt merül fel egyből a kérdés: De akkor hogyan olvassunk Šalamunt? Egyszerűen szólva: „leesett állal” (vö.: 114. old.). Amit ebben a „sivatagban” biztosan el kell magunktól hajítani, az az agyunk, az értelmünk lesz (vö.: *Yeah, I fuck his brain* 72. old.). Egy olyan versbirodalomba keveredtünk, ahol újfajta játékszabályok működnek, ami a mai embernek még nagyobb gondot okozhat, hiszen kora gyerekkorunktól arra tanítanak, hogy a legnagyobb emberi kincsünk az értelem, mellyel szemben áll a misztikus bölcsélet, az igazi tudás (vö.: „ahol ismerik a túlvilági bölcsességet” 10. old.). Hát ide juttatott minket a nagy descartes-i ész-érv: „Ha nem lett volna Descartes, már réges-rég meglenne az arany virág!” Nos, akkor mindebbe beleszólnak Šalamun széttöredezett verssorai, aminek se füle, se farka, azt se tudjuk, hol kezdődik és végződik, egyáltalán miről szól, mert biztosan nem arról, ami a címbe jelezve lett (ami a szeretett személy szétdarabolását illeti, az már itt a verssorok közt elkezdődik, szakad, törik, zúzódik, fröcsög, megy szét minden – akár egy Dexter-filmben).

Mintha egy festővászonra nagy vonalakban kenné csak fel a színeket a költő (ne feledjük, hogy Šalamun végzettsége művészettörténész) és nekünk kell kihámozni (kifesteni) belőle a lényegét. Vagyis itt nincs „szunyókáló” versbefogadás, hanem mindez komoly figyelmet követel meg az olvasótól, ami szintén társadalmunk egyik

legnagyobb hátránya (vagyis a figyelmetlenség). Ezért jelzem, hogy egyfajta új olvasatra lesz itt szükség. Ami nem egyszerű: „A frissen toborzott újoncok teljesen megrökönyödnek” (vö.: *Tánc* 51. old.). Magunknak kell megállapítani, hogy még csak friss, kezdő versolvasó újoncok vagyunk vagy figyelmes, attraktív, a játék esztétikumára is kész olvasók...

Végül is már a könyv elején kapunk egy akkora gyomrost a számos alogikus-szillogizmus mondatszilánkokkal, ami intenzív erejével egyben kilocsantja agyvelőnket és üres fejjel nézünk a sorok közé, örülünk, ha életben maradtunk. Ahogy a klinikai halálból visszatértek szokták mondani, mindenkre ráférne egy pár perces kis halál, amit itt ingyen és bérmentve egy kis olvasással megkapunk, csak utána bátran tovább kellene lépni. Tehát nem is egyfajta szó szerinti halálról, meghalásról van itt szó, hanem inkább egy lelki újjászületésről!

Érdeemes Debeljaknak a kötet végén levő esszéjét is elolvasni, ahol szépen fogalmazza meg azt, hogy Šalamun a „nyelvezetét, a legtisztább absztrakcióig radikalizálta. Ide, leginkább csak a beavatottak képesek követni.” Hát így néz ki egy beavatás, a racionális elme megtisztulása, kiiktatása, ami manapság annyira kultikus szó lett és sokszor hallható és némelyek majd megvesznek érte, de ha rájönnek, hogy ez valójában így történik, bele se vágnának. Ezért említettem a bátorságot, de másra is szükség lesz itt.

Valójában oda, ahová a gyomrost kaptuk, ott kellene kezdeni, azzal a „szervvel” az olvasást, még ha első olvasásra nem is veszi be ezt a gyomrunk. A keleti vallások erre a helyre helyezik az életenergiát és még az agyi tevékenységeknél is fontosabbnak tartják. S aki volt szerelmes, az tudhatja, hogy picinyke Amorka is ide dőfi nyilacskáját, de biztos kézzel, még ha a szívet is célozza meg. Itt érezzük azt a csodálatos, varázsszerű, lepkeszárny susogó-repeső energiát, amitől lebegünk, örömmel telünk el. Ahogy a jól csak a szívével lát, itt jól csak a „gyomrával” olvas az ember. Olvasok: lebegek (mámorban úszok – amúgy ez egy igen gyakran használt šalamuni kifejezés). Na mármost, hogy ki lettünk ütve és „áamorosan-mámorosan” tudunk olvasni, lehet tovább haladni e költészet sivatagi, úttalan útján.

Amit Šalamun megkövetel, az a feltétel nélküli szerelem és tökéletes szabadság (vö.: *Isten*, 104. old.). Ugye, nem ilyennek képzeltük, de hát ez a valóság, a valóságba csepegtünk, cseppentünk. Ezt a „kis halált” meg is ünnepelehetjük közben egy csodálatos Sírfelirattal (vö.: 27. old.), ami tényleg arról is szól, de szenvedélyesen szerelmesen. Még megpihenni sincs időnk, máris felszólít: „Talpra hát. Megvolt az önátadás, felébredtél.” (Az biztos, hogy Buddha felébredésének élményével ez az élmény fel sem érhet és össze se hasonlítható). Tehát, aki képes kiiktatni az értelmet és meg tudja valósítani az „esztelen” olvasását, azelőtt egy új világ, vagyis a költészet kezdődik, ez az esztétikum világa, a misztika világa (inkább középkori, de nem mai, giccses kifejezéssel élve).

A teljes szabadság világa, vagyis a költő, mint rettenetes-szerelmes „terrorista” ide vezet minket, ha hagyjuk, de általában nem szoktuk hagyni, mert könnyebb a szolgás. De nehogy már megint jól érezzük magunkat, azért Šalamun mindezt megfűszerezi egy kis iróniával. Mert amennyire tragikus, annyira ironikus és játékos is. Van mivel elviseld a halál borzalmát! Egy szlovén irodalomtudós az ironi-

kus-miszticizmus címkéjével látta el Šalamun költészetét (vö.: *Galiba és misztika*, 86. old.).

1995 után Šalamun egy újfajta versírási módszert dolgozott ki, bár ennek csírái már ebben a kötetben is érezhetők, főleg a nem narratikus, rövidke verseinél, az elején (aki meg akarja úszni a sivatagot, annak ajánlhatom, hogy vágjon a közepébe, a hatás úgyis hasonló lesz...). A módszer a következő: A vers hangja, vagyis az Ige – mely a világ igazi alapja, ő pedig ennek szolgája és ura (vö.: *Az Ige szolgája* című vers) – hajnalban felébreszti és írásra kényszeríti, hol Rumi alakjában vagy Dante-ként diktálja neki mondanivalóját, amit e félálomszerű állapot után később lejegyez, majd félretesz egy kis időre és azokat tovább csiszolgatja, finomítgatja. Az alábbi versében ezt szépen ki is fejtette: „lassan, alig lélegzem, egészen gyengéden, rémülten, pogányként, a földrengést szemlélem, elnémulok, nehogy meggyötörjem a világot.” (vö.: *Mi, parasztok* 50. old.).

Az olvasónak is ebbe a víziószerű, félálom jellegű állapotba kell belépnie (itt „csinálhatok akár egy emberkét” is), hogy rátaláljon arra a nyelvre és meglátásra, ahonnan a költő elindult: „Kövesd arany hangom!” (*Hitetlen unoka*, 100. old.). Jung erre az aktív képzelőerő kifejezést használja, amikor is a tiszta jelképek spontán áramlásán keresztül történik mindez. Ami a könyv mottójában is szerepel: „Minden a Semmivel kezdődött, beszélek – és éppen ez teszi lehetővé, hogy megálljak rajta, biztosan, akár egy betonon.” Ebbe az ürességbe / semmibe való ugrás a költő elvárása, ami egyben biztos talajként funkcionál. Sajnos nem mindenkinek sikerül:

„Feleségeimnek egyszóval a Semmibe
kell ugraniuk, de
nem úgy, hogy befogják
az orruk és lehunyják szemük a mindent elsöprő
szerelem miatt.
Egyértelmű, hogy egy ilyen technikánál csak egy borzalmas
loccs! hallható.”

Opusz és zárójelek

Hát jöjjön, aminek jönnie kell, ugorjunk, ugorjunk fejest, bele a Könyvbe, nyeljen el a Könyv szája, nyelődjünk el, de orrunkat nem szabad befogni és a szemnek is nyitva kell maradni, mert csak így lesz érthető, mi is az a Ballada, a Rettenet, az Isten, az Olvasó, a Szerelem, szerelem, mégis csepeg a vers, a Vers maga... És azt is jó tudni: „Senki se menekül meg táncomtól, a fehér nyúl táncától” (vö.: *Tánc*, 51. old.). Ezért mindenképpen ugrani kell! Vagy akár ironikusan, mintegy a költőt utánozva így is mondhatnánk:

A Könyv szája én vagyok!
Már be is kaptalak, Olvasóm,
de mi ez a láb,
mely így kikandikál?
nyeltelek volna le egészben,

de nem lehet,
langyos is vagy...
kettéharaplak
kiköplek
bár csuklok,
félre ne menj:
gyomrom a menny!
félig már meg is volnál...

Lukács Zsolt dedikálása, vers-ajánlása saját könyvébe

Tomaž Šalamun: Ballada Metka Krašovechez (1981) – Idén 40. éve jelent meg ez a tragikus, egyedülálló és szenvedélyes balladakötet, amit mindenkinek csak jó szívvel ajánlhatok – mostantól magyar nyelven is – elmerülésre, olvasásra!

MADÁR JÁNOS

NÉMA TÜZEK

Minden szó éles remegés.
A szemünkhöz koccanó jövőtől félek.
Pedig lányaink szíve gyönyörű.
És asszonyaink eget ölelnének.

Születne lomb, tengernyi erdő.
A mindenség fölé hajolna az ág.
De a lélek kiüresedett.
Semmit tapogat fehér bottal a világ.

Széttöredező, szilánkos éjszaka ez.
Így nem sikerül fénné lennem.
Véremhez rügyek dideregnek.
Március fázik bennem.

POZSGAI GYÖRGYI

MINT CSEPPBEN A TENGER

Kaiser László: Gyerekszoba

Az ünnepi könyvhét egy szívmengető verseskötettel gazdagította a kortárs költők palettáját és a versszerető olvasók lelkivilágát. Kaiser Lászlót kiadóvezetőként ismertem meg még a kétezres évek elején. A Hungarovox Kiadó már több mint nyolcszáz könyvet jelentetett meg az ő közreműködésével. Sokszínű profillal rendelkezik; a legkülönbözőbb témákban, formai kreativitással, hozzáértéssel dolgozik. Sokféle művet fogadott gondozásába. Igazi baráti kapcsolatot tart fenn a nála publikáló alkotókkal, és estjein a művészek örömmel ismerkednek egymással, vagy találkoznak kedves ismerőseikkel. Tanácsait tapintatosan osztja meg mindenkivel – legtöbbet érdemes megfogadni. Igazi műhelymunka folyik a kiadóban, szívesen keressük fel akkor is, ha épp nem könyvkiadásról van szó. Szeretem előadásait, mert nagy lelkesedéssel igyekszik átadni a számára kedves alkotókról vallott nézeteit. Egyik kedvencem volt a Németh Lászlóról tartott előadása. Róla néhány hónapja adott ki egy kötetet. Oktatási stúdiót is vezet, amelyben most újra elindult a munka. Szeretem, hogy családja is részt vesz a tevékenységekben, segítik egymást, és érzékenyek egymás problémáira úgy, mint ahogy az alkotók gondjaira is. Könyvbemutatói barátságosak, meghittek, mindent megtesz annak érdekében, hogy az alkotókat és az olvasókat közel hozza egymáshoz. Mivel alkotó is, jól ismeri a kiadói tevékenység másik oldalát. Empátiája ebből is táplálkozik. A Színház és Filmművészeti (akkor még) Főiskolán szinkronrendezést és dramaturgiát tanult, amelyet hasznosít a stúdió munkájában. Írói tevékenysége széles érdeklődési körrel vall. Ír interjúköteteket, novellákat, esszéket, tanulmányokat, verseket.

1979 óta rendszeresen publikál újságokban, folyóiratokban, és jelenteti meg köteteit. A Fekete emberek című novellájából film is készült. Verseit gyakran megzenésítik, leginkább közös barátaink: Rózsa Pál és a nem rég elhunyt Dinnyés József. Vele közös CD-t is adtak ki. Sokoldalúsága, elhűsége minden írásában megnyilvánul. Ha mondhatom, mai reneszánsz egyéniségről beszélhetünk. Érdeklődésének középpontjában a

szépség, szeretet, az igazság keresése iránti elkötelezettség áll. Ezek leginkább emlékeiből, vágyaiból sugároznak elő. Hiányérzetét, csalódásait több kötetében is kinyilvánítja.

Engem leginkább költői művei ragadnak meg. Talán azért, mert több alkalma nyílik a filozófiai tartalmak megjelenítésére. A gyakorlati ember átalakul érzelm- és indulatgazdag egyéniséggé. Gyakorta úgy érzem, hogy az őt leginkább foglalkoztató témákhoz gyermeki látással közelít, akárha azt szándékozna kifejezni, hogy gyermeki lélekkel, gyermeki őszinteséggel hajlik a nyomasztó gondok felé. A most megjelent kötetében pedig a gyermeki világba vetíti az őt félelemmel eltöltő negatív jelenségeket.

Az apa–gyermek kapcsolat intimitást, tapintatot igényel mind az író, mind az olvasó részéről. Sokféle vonatkozása van egy gyermek–szülő viszonyoknak. Félelmeit mindenki másképp dolgozza fel. Nem olyan régen jelent meg egy recenzióm Grecsó Krisztián *Magamról többet* című verses kötetéről, amelyben őszintén leírja többek között azt is, hogy milyen érzések kerítették hatalmukba, mikor feleségével örökbefogadó szülők lettek. Vajon felébred-e az apai ösztön, mi lesz, ha ez a réteg belőle hiányzik? Aztán letisztultak benne a kétségek:

„Az apaság mindenestül vagyok,
Nemcsak a viszonyom egy
Két kiló hetven dekával
született kislányhoz.”

Grecsó: Magamról többet

Kaiser László verseit olvasva feltűnik, hogy a filozófiai tartalom mellett egyre több érzelmi vonatkozás kerül előtérbe. A mottóvers különös kijelentéssel indul: „A szobád nekem Galaktika...”

Cseppben a tenger. A körbehatárolható kis tér konkrétsága egy absztrakt végtelen világlátásba torkollik. A gyerekszoba annyi csodát képes magába zárni, hogy felér a Tejútal. A felnőtt egzisztenciális árvasága egybecseng a gyermek magára maradottság élményével. Az elszakadástól való félelem intenzív érzelmeket csal elő. A második versszak áthallásai, a kimondhatatlan törvényszerűség indítja el a gyermeki-felnőtt világ képtelen szituációját.

„Adoptálj engem, megteheted,
tegyél gyerekké, gyermekem...”

A szobád nekem Galaktika

A csillaghullás és az eufémisztikusan kifejezett halál párhuzama a végtelenbe tágítja a versvilágot. A kötet két ciklusa (*Gyerekszoba I–II.*) két különböző nézőpontból íródott. Az első ciklus verseiben a költő saját gyermekének szemléléséből indul ki, az ő gyerekszobai létét alkalmazza saját felnőttiségében jelentkező hiányok pótlására. A második ciklus inkább a költői én valahai gyermeki világát, saját gyermekkorát idézi vissza, olykor összehasonlítva leánya gyermekkorával. Különös íve van az írásoknak, és ehhez valódi illusztrációként szolgál a borítónak az időt egymásba játszó képiséggel. A múlt – jelen – jövő paradox képek láncolatát hozzák létre („hozzád hajnalodtam; jövőből jöt-

tem, kisleányom; hogy velem leszel – és nem leszel velem”). Mivel a paradoxonra jellemző a látszólagos ellentmondás, az olvasó ösztönösen keresi az ellentmondás mögötti logikai párhuzamot, működteti az emberi értelemet. Az első ciklusban az apának az elvesztés lehetőségétől való félelmét, kétségbeesését érzékelem. Az értékvesztés különös világa testesül meg ebben a gyermekkor végét jelentő szülőkről való leválásban. Ezen az érzésen mindannyian keresztülmegyünk, ha gyermekkel áldott meg bennünket a sors. Nehezen engedjük el azt, aki része volt az életünknek. Megható szépséggel adja vissza Kaiser László ezt az elválási hangulatot.

„...egyszer nem én leszek neki,
aki voltam, a mindene.”

Szégyen

A kitüntetett apai szerep majd háttérbe szorul – ez az élet rendje, de roppant nehéz elfogadni. Megrázó paradoxon, hogy létét a gyermekhez való függőségi viszony határozza meg: (velem volt úgy, hogy még nem is volt”; „egyszer eljön, aki velem van.” / Őrangyal/ A paradoxonok azért jelennek meg, mert a poéta – saját bevallása szerint – nem lát bele a dolgok mélységébe, nem érti sokszor a törvényszerűségeket, lázad és érez. Érzésein keresztül jut el az értelemmel nehezen felfogható jelenségek megfogalmazásáig. Úgy véli, leírhatatlan, ami az ember életében történik. Mint, amikor Juhász Gyula a következő sort teremti: „Nem tudom, mi ez, de jó nagyon...” Az értelem és érzelem egymásnak feszülése, oly módon, hogy az érzékek is bejátszanak.

A második ciklus egy vallomással indul. Különös kettősséget figyelhetünk meg. Generációs megnyilvánulás; egy világ becsukódása a felnőtt ember előtt. A gyermek végigéli ugyanazokat a dolgokat, amelyeknek a szülők is részesei voltak, csak az idő múlásával megváltozott a viszonyuk ahhoz a világhoz. Ez a kirekesztettség érzés az ifjúkor múlása felett érzett elszomorodás, de az a szánalom is kicseng a szavakból, amelyet a helytelen irányba való elmozdulás iránt érez – mondhatjuk úgy is – hogy a világ torzulását villantja fel. Ezt sugallja számomra a „szánok” ige. Nem „sajnál”, nem a nosztalgikus hangulat váltja ki ezt a gondolatot, hanem a keserűség.

Kaiser László filozofikus, szkeptikus képekkel, sejtetően jeleníti meg a számára nehezen elviselhető környezeti, társadalmi tényezőket. Önvallomások követik egymást ebben a ciklusban. Kívülről szemléli önmagát:

„Nem azt csomagolom össze,
ami voltam, hanem azt, ami lehettem volna még...”

Talán

Az utolsó sor magyarázza számomra a kötet befejező versének végét.

„Összes ajtómat kitárom,
s szabad az út befelé:
utolsó ajtó kilincse
tékozlásé vagy Istené.”

Összes ajtómat kitárom

Valójában kérdés számomra, hogy a „tékozlás” kifejezés milyen meggondolásból került ide. Nekem az értékek, az önlélek szétszórását, pazarlását jelenti. Mintha úgy érezné a költő, elfecsérelt sok időt az értéktelen dolgokra. Ugyanakkor benne van az elhagyottakhoz való megtérés is, ami egyenértékű a sorsba való belenyugvással. Felötlik gyermekkori énje egy-egy arcban, a múlt időben, hozzá kötődő barátokban, könyvekben és egy befejezetlen”talán még valami” reményben. A gyermekarc más versekben is felbukkan, valószínűleg a reménnyel ekvivalens. A gyerekszobával azonosított „otthon” kifejezés a meghittséget, bensőséges atmoszférát hivatott érzékelteni. Az otthon, a gyermek megtartó erő a kinti viharokban. Van hová és van kihez hazatérni. Ott van az otthon, ahol a család. Ez a kapaszkodó, a kíméletlen, értelmetlen harcokkal teli világban. Valójában a költő önmaga kérdéseit fogalmazza meg, de nem kérdő mondatokkal, hanem állításokkal. Az olvasót is ráébreszti a visszasságokra, ezért merülnek fel bennünk hasonló kérdések.

„És legkisebb látszat itt:
bírom a század kínjait, hogy nem rágtak szét halálok,
s magyarnak lenni nem átok.”

Itt

Mindhárom kijelentés súlyos mondanivalót hordoz. Mind ez látszat lenne? Keserű sorok, lázadások teszik sötétté a világ és a költői én viszonyát. Értékpusztulás megy végbe minden téren; hamis képek kincsek nélkül. Ami megtartó erő a szeretet, és e fogalomkörből kiemelkedik a gyermek és szülő egymás iránti szeretete. A „szétszúszott világ” ugyanolyan, mint a huszadik század elején Ady megfogalmazásában a „minden egész eltörött”.

Az idő különös aspektusában a távolodó gyermekkor párhuzamosan jelenik meg környező világunk egyre értéktelenebbé válásával. A versekben gyakoriak az ismétlődő motívumok. A végtelenség a bizonytalanság, kétely egyik formája, amelyhez sokszor kapcsolható a „talán”, „valaki” és „időtlen” kifejezések. A félelem mint érzélem mint létezési forma egyaránt tetten érhető a versek atmoszférájában. Kaiser László sokszor használja a kozmikus elemeket világszemléletének kitágítását bizonyítandó. Csillag, Nap, Galaxis, Hold. Időt és teret fémjeleznek. Ahol ezek megjelennek, ott kitágul a versvilág értelmezési szintje. A költemények tele vannak feszültséggel, amelyet leginkább az ellentétek erősítenek, és főleg az ellentétek legnagyobb képviselője a paradoxon. Az egymásnak ellentmondó tények találkozása erősíti az olvasó érzékenységét. Persze az evidens ellentétek is feszültségetermelő erővel rendelkeznek. (angyal-ördög; végtelen-véges; pillanat-örök; szoba-galaktika, tegnap-ma, stb.) A versek formai világa, ritmikája is gazdag. Leggyakrabban a négysoros tagolást alkalmazza a poéta – teljes versben is és a költemények jó része is négysoros. Leginkább ezekben érzem a lázadó ember önkifejezését:

„Én úgy kötődtem, hogy megtagadtam,
kirobbantam vagy távoztam halkan,
bármi történt, végig ott maradtam,
úgy éltem tovább, hogy belehaltam.”

Kötődés

Roppant summás kifejezésmódban osztja meg velünk lázadását. Paradox képekben nyílik meg előttünk. Verseiben olykor megfigyelhető az archaizáló kifejezésmód, a régies ritmika, a népies és régies grammatikai fordulatok („harmatkezed ideadjad”). A felsorolt tények is bizonyítják, hogy stilisztikailag igen változatosak a költemények. A lényeges tartalmakat ismétlésekkel nyomatékosítja. Sok versében alkalmaz anaforát, amely hangsúlyoz is, de számos versben erősíti a miszticizmust is.

„Talán teljes élet,
talán valami más,
talán torzó minden,
talán nem fáj, ha fáj.”

Egy neked

Ez a versrészlet töményen tartalmazza a sajátos költői kifejezőeszközöket, mint alliteráció, paradoxon, anafora. Sok-sok értékes meglátást tükröz ez a kötet, élvezetes és elgondolkodtató versekkel találkozunk. Minél többször lapozgatom a könyvet, annál inkább önmagamra ismerek. Mindenkinek ajánlom, vegye kézbe, olvassassa Kaiser László sokatmondó verseit!

Kaiser László: Gyerekszoba – Hungarovox Kiadó, 2021.

OROSZ MARGIT

AHOL A JELEN ÉS A MÚLT MESÉL

Mesébe illő óriáskönyv egy mesebeli táj ölelésében

Aki az Aggteleki Nemzeti Parkba látogat, annak föltétlen el kell mennie Szinpetribe. A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kis faluban található a világ legnagyobb könyve.

E kézzel fűzött könyvet Varga Béla készítette, aki gyermekkorától vonzódik a betűk világához, szereti a könyveket, a nyomtatás tanulmányozása pedig szenvedélye. Mindig izgatta, hogyan kerültek a betűk a papírra.

Egy kis, hatszor tizenkét méteres helyiségben állították ki a világ legnagyobb könyvét, melynek lapjai egyetlen, nem ragasztott papírból készültek. Egy lapnak a szélessége 3,77 méter, a magassága 4,18 méter. Az 1420 kilós könyv 345 oldalas és a térség épített örökségéről szól. A környék barlangjai mellett a táj növény- és állatvilágát is bemutatja. A borítóra az Aggteleki Nemzeti Park jelképe, a foltos szalamandra került.

Nemcsak méretei miatt különleges ez az alkotás, hanem azért is, mert kódexkötéssel készült: fatáblás, melyet 13 egész marha bőrével borítottak be. A zsanérok segítségével

nyitható, lapozható, de e művelethez speciális emelő és hat ember szükséges.

A könyvet kicsiben is el kellett készíteni, mivel ez a Guinness feltétele. A 11 kiló 40 deka súlyú „kistestvér” – amely szintén megtekinthető eredetiben – minden oldala megegyezik a „nagytestvér” lapjaival.

Műalkotásnak tekinthetjük a vállalkozó, Varga Béla

által megálmodott és létrehozott egyedülálló értéket, melynek elkészítéséhez hozzájárult a világ. A különleges nyomdagép Izraelben készült, a papír Ausztriában, a fatábla Svédországból származik. Négy évi munka után elkészült a különleges alkotás, és 2010-ben bekerült a Guinness rekordok könyvébe.

A Szinpetribe látogatót az óriáskönyv mellett több kiállítás, érdekesség várja.

Maradandó élményt nyújt a Gutenberg múzeum, amely a könyvnyomtatás feltalálójának nyomdáját mutatja be, hiszen annak tökéletes másolata. A több száz éves betűkészlettől a betűasztalon, Gutenberg íróasztalán át a nyomdagépig mindent láthatunk. A 269 betűből és betűjelből álló készlettel akár azonnal nyomtatható lenne Gutenberg Bibliája.

A tárlat 3. állomása a papír előállításának középkori technikáját, az eszközök működtetésével mutatja be.

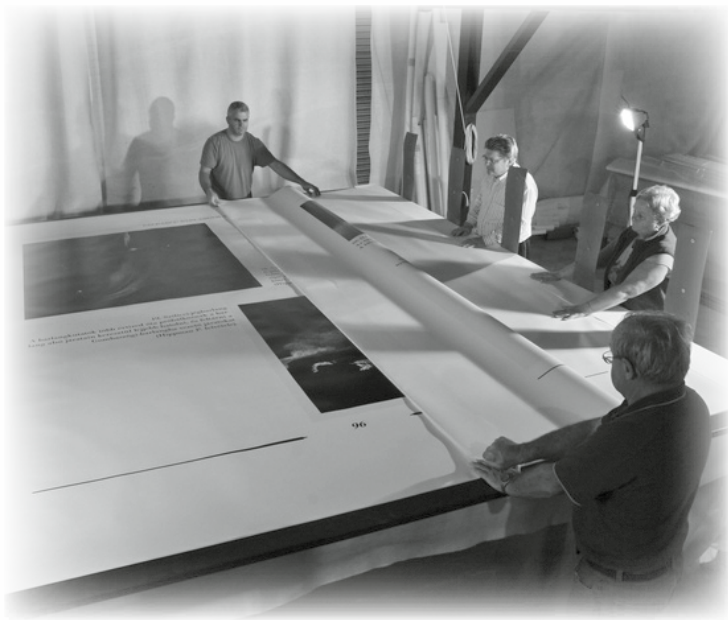
A negyedik kiállítás egyházi kiadványok gyűjteménye. Legértékesebb darabja egy Luther Biblia, ami a másodszorra nyomtatott kétszáz példányból való. Érdekes még a Kölni dóm eredeti tervrajza, amelyből mára már csak kettő maradt fenn: az egyik Kölnben, a másik Szinpetriben található. Több mint 500 éves tórát, szertartáskönyveket, bibliákat tekinthetünk meg a tárlókban.

Működés közben láthatjuk a XV. századbeli hatkalapácsos papírmalmot, melyet a Jósza patak vize hajt meg. A vízikerek átmérője 620 cm

A kirándulás végén a csodás kertben a természet minden szépsége, békéje körülöleli az idelátogatót.

Szinpetri, a kis falucska őrzi egy ember, Varga Béla beteljesült álmát, értékkeremtő munkáját.

A múlt mesél itt a jelennek, hogy a jövő is megőrizhesse a kultúra alapjául szolgáló értékeket.

FOLYÓIRATSZÁMUNK SZERZŐI

Ambrus József (1966, Gyergyószentmiklós) – költő. Hét önálló kötete jelent meg, több tucat antológiában olvashatók a versei. 2020-ban Dugonics András Irodalmi Díjat kapott Egyedül Európában című kötetéért. Jelenleg Lajosmizsén él.

Arany László (1957, Keszthely) – költő. Több irodalmi lap közölte verseit: Életünk, Tiszatáj, Új Forrás, Élet és Irodalom, Árgus, Pannon Tükör, Kapu, Új Symposion, Kalligram, Kortárs, Vár ucca műhely, stb. Néhány esztendőn át az akkor még párizsi Magyar Műhely szerzője is volt. Angol nyelvterületen is rendszeresen publikál alternatív, avantgárd lapokban (Quail Bell Magazine, Lumin Journal, Moonchild Magazine, Scum Gentry Magazine, Pussy Magic, The Zen Space, Crêpe & Penn, Briars Lit, Acclamation Point, Truly U, Sage Cigarettes Magazine, Lots of Light Literary Foundation). Önálló könyvei: (szellem)válaszok (versek, 1990), A Nap- és Holderök egyensúlya (versek, 2011), Kiterített Rókabőr (Egy Kívülről feljegyzései, 2017). Régi tagja a Magyar Írószövetségnek. Gyermekkorától elmélyülten foglalkozik okkultizmussal, mágiával. Jelenleg Budapesten él.

Balajthy Ferenc (1946, Mór) – költő. Eddig közel húsz könyve jelent meg. A Vörösmarty Társaság tagja. Legutóbbi kötete, a Kettőskereszt, amelyben összegzi eddig verseinek legjavát. Elsősorban a Vár című folyóiratban olvashatjuk nevét. Székesfehérváron él.

Balázs F. Attila (1954, Marosvásárhely) – költő. Az érettségit követően a gyulafehérvári Hittudományi Főiskolára iratkozott. 1982-ben Bukarestben könyvtáros és műfordító oklevelet szerez. Dolgozott a marosvásárhelyi Bábszínháznál, volt könyvtáros, majd 1990-ben Pozsonyban telepedett le ahol szerkesztő volt több lapnál, és a Madách Kiadó menedzsere. 1999 és 2001 között a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának az elnöki tisztjét töltötte be. Újságíróként tudósított az RMDSZ és a KMKSZ alakuló kongresszusáról, az első szabad bukaresti és prágai választásokról, a marosvásárhelyi fekete márciusról, Tökés Lászlóval, Sütő Andrással, Fodó Sándorral és még nagyon sok jelentős személyiséggel készített interjút. 1994-ben létrehozta az AB-ART Kiadót, amely 25 év alatt közel 900 címet adott ki. Első közlése 1969-ben volt a bukaresti Jóbarát folyóiratban, első verseskötete Maszkok címmel a pozsonyi Madách könyvkiadónál jelent meg 1992-ben, és Madách nívódíjas lett. Többek között a párizsi Európai Tudományos és Művészeti Aka-

démia, a magyar és a román írószövetségek, valamint a Magyar PEN Club tagja. Rangos irodalmi díjakat kapott világszerte. 25 nyelvre fordították.

Barna Gábor (1950, Kunszentmárton) – néprajzkutató, a Szegedi Tudományegyetem BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének egyetemi tanára. Számos hazai és nemzetközi szakmai szervezetnek, több külföldi folyóirat szerkesztő bizottságának tagja. A finn tudományos akadémia (SSF) külső tagja. Számos nemzetközi valamint hazai szakmai és állami kitüntetés birtokosa. Fő kutatási területe a vallási kultúra, a Jász-kunság, s ezen belül Kunszentmárton történeti néprajzi vizsgálata.

Bánki Éva (1966, Nagykanizsa) – író, irodalomtörténész, tanár. Verseit, prózai írásait először a Kalligram, Mozgó Világ, Látó, Tiszatáj közölte. Az ELTE-n szerzett magyar–portugál szakos diplomát. Jelenleg a Károli Gáspár Református Egyetemen és az ELTE BTK-n tanít középkori világirodalmat. 2004-ben jelent meg Esőváros című első önálló prózakötete a Magvető Kiadónál, amely elnyerte a Szépirodalmi Figyelő-díjat. A Magyar Műza folyóiratban rendszeresen publikál.

Benke László (1943, Újvárfalva) – költő, író, újságíró, könyvkiadó. Alkotóként, magánemberként és a Hétkrajcár Kiadó vezetőjeként egyaránt a móríci hagyományt követő népi, nemzeti irodalom harcosa. Otthonkereső című regényében (novellafüzérében) a mai kiüresedő szövegirodalom divatjával szemben mutat föl valóságos történeteket, magyar emberi sorsokat hitelesen, érthet nyelven. Eddig több, mint húsz könyve jelent meg. Kiemelkedő írói, költői munkásságáért a Magyar Köztársaság Erdemrend Lovagkeresztje kitüntetésben részesítették 2003-ban. G. Komoróczy Emőke „Tegnap még volt remény, hogy lesz jövő” címmel írt monográfiát Benke Lászlóról. Tagja a Magyar Írószövetségnek és a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Dánszentmiklóson él.

Bertalan Tivadar (1930, Budapest) – Kosuth-díjas író, grafikus, látványtervező és dramaturg. A Magyar Művészeti Akadémiának, a Magyar Írószövetségnek, a Magyar Írók Egyesületének és a Lyukasóra című folyóirat szerkesztőbizottságának tagja. Budapesten él.

Deák Mór (Mór, 1959.) – költő, író, szerkesztő, műfordító.

Fábián Franciska (1987, Budapest) – író, költő, színész, énekes, zenész és modell. Több kötete jelent meg: Gombamesék; Csorba csillag; A Hetedik; Mi történt lóval?, stb. Ugyanakkor

verseit és prózai írásait antológiák és folyóiratok is közlik. A Magyar Műzában most jelenik meg először. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Budapesten él.

Földesdy Gabriella – irodalomtörténész, színháztörténész. Az ELTE Bölcsészkarán magyar–könyvtár szakot végzett, 1986-ban színháztörténetből doktorált. Egykoron Bácskában élték címmel 2012-ben jelent meg családtörténete, 2016-ban pedig a Herczeg Ferenc kalauz (monográfia). Színházi kritikái 2014-től jelennek meg folyamatosan. Ennek összegzéseként Őt év színikritikái 2014–2019 címmel adta ki újabb kötetét. Tanulmányai középpontjában Csíky Gergely, Herczeg Ferenc, Madách Imre, Ambrus Zoltán és Bánffy Miklós áll. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek.

Istenes Tibor (1972) – Art'húr-díjas költő, író, esztéta, az Art'húr Irodalmi Kávéház szerkesztője. Alkotásai a Litera-Túra Irodalmi és Művészeti Magazin, a Börzsönyi Helikon, a Hetedik.hu és a Lenolaj Irodalmi és Kulturális Műhely, a Palóc-föld Irodalmi, Művészeti, Közéleti folyóirat oldalán, valamint különböző antológiákban jelennek meg rendszeresen.

Jóna Dávid (1968, Budapest) – költő, író. Tizenhét évig tanított a zsámbéki főiskolán. Média tanár, újságíró, operatőr. Az Art'húr című kulturális, művészeti lap alapítója, a facebookon az Art'húr Irodalmi Kávéház főszerkesztője. Mányon él.

Kalász István (1959, Budapest) – író, költő, szerkesztő, tanár. A Magyar Írószövetségnek és a Magyar Újságírók Közösségének tagja. Részt vesz a Magyar Műza szerkesztésében. Négy önálló kötete, több műfordítása jelent meg, írásai-ból tévéfilm készült. Budapesten él. A Magyar Nemzeti Írószövetség titkára.

Katzler Hilda (Eger) – költő, tanár, újságíró, a Magyar Pen Club tagja, a Magyar Újságírók Közössége irodavezetője. Rendszeresen publikál a nyomtatott és elektronikus irodalmi folyóiratokban. Két önálló kötete jelent meg. Budapesten él. A Magyar Nemzeti Írószövetség alapító tagja.

Kelényi István (1946, Gyúró) – irodalomtörténész, művészettörténész, egyetemi oktató, újságíró. 2011-ben Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjat kapott. Budapesten él.

Kopriva Nikolett (1996, Kisvárd) – költő, esztéta. A kárpátaljai Munkácson nevelkedett. 2019-ben a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen szerzett esztétika mesterszakos diplomát. 2015-től publikál, művei megjelentek többek között az Együtt, Irodalmi Jelen, Magyar Napló, Pannon Tükör, Bárka, A Vörös Postakocsi folyóiratokban. Első kötete 2020-ban Amire csak a fák emlékeznek címen jelent meg. Irodalmi Jelen Debüt-díjas

(2019), Móricz Zsigmond ösztöndíjas (2020), Magyar Írószövetség Debüt-díjas (2021). Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia hallgatója.

Kránitz Laura (Budapest) – költő. Verseit többnyire internetes kulturális magazinokban publikálja. Több antológiában szerepelt verseivel. Budapesten él.

Lengyel János (1973, Beregszász) – történész, író, újságíró, publicista. A Magyar Írószövetség, a Magyar Pen Club tagja, a Magyar Újságírók Közössége elnökségének tagja. 2014-ben megkapta a „Nemzeti Újságírást” kitüntetés bronz keresztjét. Eddig tíz kötete jelent meg, az utolsó 2019-ben, Feltámadás Beregszászon. Mitracsék úr visszatér címmel. Budapesten él.

Madár János (1948, Balkány) – költő, könyvkiadó, újságíró. A Kelet Felől című irodalmi folyóirat alapító főszerkesztője; a Muravidék, Új Tanú szerkesztője. A Magyar Írószövetség tagja; a Magyar Újságírók Közössége alelnöke; a MŰK irodalmi tagozatának vezetője, a Magyar Nemzeti Írószövetség elnöke, Balkány város díszpolgára, József Attila-díjas és Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjas alkotó. Budapesten él.

Magyar Hunor (1967, Püspökladány) – író, újságíró, sajtószövegíró. Eredeti neve Marjai László. Verset, mesét, elbeszélést, regényt ír. Eddig 13 könyve jelent meg. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Budapesten él.

Mártonfi Benke Márta (1958, Kunszentmárton) – festő, művészeti író. A Magyar Újságírók Közössége művészeti tagozatának vezetője, a Magyar Műza képzőművészeti rovatát szerkeszti. Rendszeresen vesz részt egyéni és csoportos kiállításokon, a Vásárhelyi Őszi Tárlaton többször szerepelt képeivel. Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjas. Kunszentmártonban él. A Magyar Nemzeti Írószövetség tagja.

Megyesi Nagy Imre (1967) – költő. Első versei a 2013-ban kiadott „Ígéretek 9” antológiában jelentek meg. Szerkesztője a Hetedik című irodalmi és kulturális folyóiratnak. Több nyomtatott és online irodalmi folyóiratban publikál.

Nagygyörgy Erzsébet (1964, Kecskemét) – költő. Az egészségügy különböző területein dolgozott hosszú ideig, majd gyógymasszőrként folytatta. Közben mindig írt, elsősorban verset. A Montázs Magazin állandó munkatársa, szerzője. Újabb az Agria című folyóiratban gyakran olvashatjuk verseit. Magyarok vagyunk Európában címmel jelent meg verseskötete. Tiszakécskén él, ahol nagy hatással van rá a szintén ott élő Buda Ferenc és Böszörményi Gyula költők.

Násza Katalin (1950, Kolozsvár) – költő, író, színművész. A Marosvásárhelyi Művészeti Egyetemen végzett 1973-ban. Első versei a Korunk folyóiratban jelentek meg. Felvágott szív-

vel címmel nemrég jelent meg újabb kötete. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek.

Oláh Tamás (1944, Budapest) – költő, író, szerkesztő. Hosszú álom címmel 2010-ben adta közre első verseskötetét. Ezt 2011–2018 között, évről évre újabb könyvek követték, 2019-ben pedig megjelent válogatott verseinek gyűjteménye Elérni az elérhetlent címmel. 2018-ban Magyar Arany Érdemkeresztrel ismerték el munkásságát.

Orémus Kálmán – író, újságíró, Kárpátaljáról települt át Magyarországra. Néhány évig a Kelet-Magyarország című napilap munkatársa volt. Novelláskötete jelent meg.

Oros László (1952, Felsőszeli) – író. A Galánta melletti Felsőszeliben (Szlovákia) született, ahol jelenleg is él. Hadmérnöki diplomát szerzett, de főleg az irodalom érdekelte. Még 1977-ben gyűjteni kezdte a az 1918-tól napjainkig megjelent magyar kiadványainkat, és levelezést folytatott az írőkkel. Jelenleg hétezer kötet található a gyűjteményében, melynek nagy része a szerzők ajánlásával van ellátva. A könyvtár neve: Bibliotheca Pro Patria. A gyűjteményről eddig több mint harminc újságcikk, rádió- és TV-tudósítás jelent meg. Időnként maga is publikál a sajtóban. Eddig három kötete jelent meg. A Magyar Múzsában először jelentkezik. Nemrég lett tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek.

Orosz Margit (1956, Miskolc) – költő, tanár. Több kötete jelent meg. Évtizedekig Bánhorvátiban tanított magyar szakos tanárként, ahol jelenleg is él. Kazinczy Gábor irodalmi hagyatékát kutatja. A település nemrég diszpolgári kitüntetésben részesítette. Talán az sem véletlen, hogy Orosz Margitot a Bán-völgye poétájának nevezik. A Magyar Nemzeti Írószövetség tagja.

Paládi Zsolt (Budapest, 1968.) – költő, tanár. Az ELTE magyar-történelem szakán végzett. 1994-től 1998-ig a dunajvárosi Széchenyi István Gimnáziumban dolgozott, 1998-tól 2012-ig tevékenykedett a Magyar Nemzeti Levéltárban. Irodalmi publikációi mellett számos társadalomtörténeti munkát is jegyez. Publikációi számos folyóiratban jelentek meg a Hitteltől a Praeig. Jelenleg pedagógus, nevelőtanárként dolgozik. Hat kötete jelent meg eddig, emellett antológiákban is gyakran szerepel.

Pete László Miklós (1962, Lengyeltóti) – költő, prózaíró, tanár. Budapesten érettségizett, diplomáit Szegeden, Debrecenben és Budapesten szerezte. 1987 óta publikál. A sokféle műnem jelzi széleskörű érdeklődését is: versek, tanulmányok, színdarabok, forgatókönyvek, fantasy regények, stb. Több kötete jelent meg. A Magyar Múzsában először publikál. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Sarkadon él.

Pozsgai Györgyi (1954, Szolnok) – költő, író, műfordító, tanár. Az ELTE magyar–orosz szakán, majd a BME közoktatási vezető szakán végzett. A Terézvárosi Szakközépiskolában tanított évtizedeken át. Több, mint tíz könyve jelent meg (versek, tanulmányok). Tagja a Magyar Írószövetségnek, a Kazinczy Ferenc Irodalmi Társaságnak.

Somogyi Győző (1942, Budapest) – grafikus, festőművész. Salföldön él, ahol megalakította a Salföldi Kopjások huszáregyesületet, és a környezetvédelemmel is foglalkozó Káli Híradó című lapot írja és szerkeszti. A Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja. Díjai: Március 15-e Díj (1983), Munkácsy Mihály-díj (1988), Magyar Művészetért Díj (1992), Pro Natura-díj (1993), Mednyánszky László-díj (1994), Kiváló Művész (1997), Prima díj (2003), Honvédelemért I. o. (2004), Mindszenty-érem (2005), Kossuth-díj (2012), Magyar Örökség elismerés (2014), Nemzet Művésze (2014).

Szabó S. András – író, költő, újságíró, tanár. A Budapesti Corvinus Egyetemen tanít. Tanulmányai, esszéi országos lapokban jelennek meg. Verseit és prózai írásait már közölte a Magyar Múza folyóirat is. Tagja a MÜK-nak és a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Budapesten él.

Szekeres Dorina (1971, Nagykanizsa) – író, műfordító, esszéista. Évtizedek óta publikál országos folyóiratokban. Több kötete jelent meg. A Magyar Múzsában most publikál először. Nagykanizsán él.

Szekeres Mária (1948, Újrónafő) – író, újságíró, szociológus. Sopronban érettségizett, azután a Közgazdasági Egyetemen végzett szociológia szakon. Közgazdászként, később szociális munkásként dolgozott. Közben a Katolikus Társadalomtudományi Akadémián szociális munkás diplomát, a Sapientia Szerzetesi-Hittudományi Főiskolán gyermek- és ifjúságvédelmi tanácsadó diplomát szerzett. 1975-ben házasodott össze Turcsány Péterrel, egy közös gyermekük van. Eddig nyolc kötete jelent meg (vers, próza). 14 éve szerkeszt egy térségi irodalmi periodikát. A Katolikus Rádió, a Civil Rádió, valamint folyóiratok – Agria, Muravidék, Új Ember, Napút – rendszeresen közlik írásait. A Magyar Múza folyóiratban most jelenik meg először. Szülőfalujában, Újrónafőn él.

Szöllősy Tibor (1940, Borzsova) – író, orvos-ideggyógyász, közíró, helytörténész. A Kárpátaljai Hirmondó című folyóirat szerkesztőbizottságának tagja. Többkötetes szerző, a Magyar Írószövetség tagja. Orvosként járt a csernobili katasztrófa helyszínén, visszaemlékezéseit könyvben örökítette meg A kigyó önmagába mar címmel. De nem áll tőle távol a humor sem, legjobb történeteit, aforiz-

máit, humoreszkjeit a Megér egy mosolyt című kötetben gyűjtötte össze. Nyírmadán él.

Tarjáni Imre (1945, Pusztasomorján) – költő. A Pázmány Péter Katolikus Hittudományi Egyetemen hittanárként diplomázott. Kifelé kopogtatás címmel jelent meg verseskötete a Kráter Kiadónál (Pomáz, 2002). Verseit gyakran olvashatjuk a Pannon Tükör és a Vár című folyóiratokban. A Magyar Műszágban rendszeresen publikál. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Tapolcán él.

Véssey Ede (1948, Budapest) – költő. Építésmérnök, a Budapesti Műszaki Egyetem adjunktusaként dolgozott, majd az USA egyik legnagyobb építészeti-mérnöki irodájának vezető tervezőjeként tartószerkezeti és szeizmikus tervezéssel foglalkozott. Versei a párizsi Irodalmi Újságban, folyóiratokban, és önálló kötetekben jelentek meg. Dallásban él. Legutóbbi verseskötete: Számvetés (Kráter, 2020)

Vitos Irén (1970, Csíkszereda) – költő, író, képzőművész. Művészettörténetet tanult, így került szoros kapcsolatba az irodalommal és a képzőművészettel. Antológiák egész sorában olvashatjuk írásait. Az Irodalmi Rádió munkatársa. Tagja a Magyar Alkotók Nemzetközi Egyesületének és több kortárs magyar irodalmi csoportnak. Három gyermekeknek szóló könyve jelent meg (mesék, gyermekversek). Elsőször publikál a Magyar Műzsa folyóiratban. Budapesten él.

Z. Németh István (1969, Komárom) – költő. Legszebb versei (válogatott és új versek, Art Danubius, 2015) méltó összegzése eddigi irodalmi munkásságának. A Szlovákia Magyar Írók Társaságának Választmánya (SZMIT) Z. Németh István költőnek, írónak ítélte oda 2020-ban a Forbáth-díjat a Csipetnyi fény című, hetedik kötetéért.

BALAJTHY FERENC

VALÓ VILÁG

Powered by Big Brother

Most dicsértessék Játék és Virtus,
Meg a Megváltó Alkoholizmus!
A megújjazott szűzlányok hada,
Kik elmentek már, jönnek is haza.
Ha egyszer lesz majd a világ vége,
Legyen hozzá üveg, köpöcsésze!
Legyen a legyenben az, ami nincs,
Kamerán zipzár, akár rézkilincs!
Nagy műpilhékben szakadjon a hó,
Szárnyaljon alattunk víg hintaló!
Hasad a mag, s lesz tudathasadás,
Baromnak született, nem messiás.
S Világ sarkából úgy is kifordul,
Ki alamizsnát oszt, ki meg koldul.
Farkaskutyám színes pántlikában
Szerelmes lett baracpálinkámba.
Szilvama, barackmag oly keserű,

Jön kutyára dér – s borúra derű! –
Képernyőn mutasd valós arcodat,
Vakvágányon gőzcsikó, ha tolat!
A Játék, az mindig bölcs Valóság,
Gyűlölet, szenv, szeretet és jóság.
Ha enged is, okos, szép nem leszel,
Azt hiszed vagy, de mégis elveszel.
És pontosan, ahogy megy a csillag,
Tudjad, a nagyok neked mit írtak!
Akarat, szellem, lélek és nagy szív,
Ez az – mi Való Világ(harcra) hív!
Penge élén csorbul ki, mi gazság –
Csak Való van, nincs Világigazság!
Mindig lesz, ki szán és rajtad nevet,
Hasadjon a Mag, ha azt, érdemes!
S hiányod bármekkora lenne még,
Itt a nagy testvér s a Nagy Lé a tét!

Hasad a Mag, a Szó – káromkodás,
Én mára már nem hasadok tovább!

MÁRTONFI BENKE MÁRTA

AHOL MINDEN A HAGYOMÁNYRÓL SZÓL

Művésztelep a sümegi Váristállóban

Sümegre utazom. Meghívtást kaptam egy alkotótáborba. Alföldi ember lévén kíváncsiságtól hajtva indulok útnak, hiszen a Balaton és a Balaton-felvidék regényes környéke, a szinte már mesébe illő táj minden alkalommal elvarázsol.

Most is alig várom, hogy felcsillanjon a Balaton víztükre, és ez a látvány végigkísérjen a tó északi partján kanyargó utamon. Szigliget, Badacsony, Csobánc és Somló napfényben fürdő formás, szelíd hegyei megdobbantják az ember szívét.

A lankás hegyoldalakon a szőlősorok zöld sűrűjéből piros tetős házak villannak ki. A Tapolcai-medencén átutazó idegen is otthonosan érzi magát ezen az emberléptékű, természeti szépségekben gazdag, barátságos vidéken. A vulkanikus tanúhegyek várromjai pedig a múltba vezetik a képzeletet. Kisfaludy Sándor verse rémlik fel iskolai tanulmányaim messzeségéből: „Néz a magyar, – ki Balaton / Szívemelő tájáról / Sümeg felé – Somlónak jön, / S a múlt idő koráról / Emlékezik, jobbra balra / Ősink üres fészkeit / Látván, s mintegy körülöttük / Sejtven azok lelkeit.”

A sümegi Váristálló háromszáz éves épülete

A Sümegre utazó már messziről megpillantja a várat, amely egy kúpalakú mészkőszikla tetején magasodik. Az erőd a „zivataros századok” alatt lerombolódott, de az ötvenes években sikerült megmenteni a teljes pusztulástól. Hosszú évek munkájával mára felújították, és hazánk egyik legnépszerűbb turisztikai célpontjává vált. Ha a 84-es úton gurulsz be a városba, meglepetésedre, hipp-hopp, máris a vár tövében találsz magad.

Pár éve jártam itt először, azóta többször visszatértem, de minden alkalommal meglepett a múltnak ez a kézzelfogható közelsége. Romantikus érzés egy középkori vár szomszédságában lakni. És ezt az élményt a sümegieket döntő többsége átélheti, hiszen magam is tapasztaltam, hogy a település minden pontjáról látható az erődítmény. Amikor a kisváros utcáiban kóboroltam, a vár hol egy ház fölött, hol egy platánfa lombjai közül, hol egy emelkedő út végén tűnt fel. De az utcák labirintjából kitalálva is lenyűgöző látkép fogadja az embert. A sümegi hegy, tetején a középkor bástyájával, mindenhol ott van, nem enged el, nem csak a tekintetet, a lelket is foglyul ejti.

Ez a látvány és Sümeg történelmi atmoszférája mindig is vonzotta a művészeket. Az sem a véletlen műve, hogy közvetlenül a vár tövében, a Váristálló háromszáz éves barokk kori épületében szerveződött meg a sümegi művésztelep. Ez az egyik legnagyobb gazdasági műemlék hazánkban. Az épület alsó része a püspökségi majorság lóistállója volt, felső része pedig magtár. Mára az istálló padlasterében, meghagyva a hatalmas

fagerendákat, középkori hangulatot árasztó vendégszobákat alakítottak ki. Capári Róbert és felesége, Capáriné Magócs Mária is itt él, lovasiskolát működtetnek, vadászlovaglást, táborokat szerveznek. Minden év szeptemberében pedig művészeket látnak vendégül az öreg falak között.

Most is ők várnak bennünket, meg a két

Capári Róbert, az alkotótábor egyik megálmodója és megteremtője

A Váristálló udvara, háttérben a sümegi vár

izgága, a vendégeknek is örül, boldog csaholással futkosó puli kutya. A megérkezés igazi időtázás, hiszen nem csak a vár látványa, de a váristálló épületének a légköre is mehökkenti az embert. Benn etetik a lovakat, és a széna illata keveredik az istállóból jövö, kissé csípös szaggal. A lovak melletti méretes, fapadlós terem az úgynevezett múzeum. Itt minden a lovakról, a lovaskultúráról, a lovas huszárok életéről szól. Itt a művészek a huszár- és a lovasélet relikviái

Lószerszámok és a huszárok ruházatát, fegyverzetét megörökítő rajzok

között alkothatnak. Számtalan nyereg, kantár, kötőfék, a vadászlovaglászhoz tartozó eszközök, a falba épített üveg vitrinekben huszár egyenruhák, a Bottyán János Lovas Sport Egyesület dokumentumai, Somogyi Gyözö huszárokat megörökítő rajzai láthatók az ideiglenesen műteremnek kinevezett helyiségben. Igazi történelmi hangulatot teremtenek a lovas huszárok ruházatát, fegyverzetét megörökítő emlékek. Emellett a művésztelep termésének egy része is, kedvezve a házigazda szenvedélyének, a lovakról, a vadászatról és arról a kopófalkáról szól, mely egyetlen volt Magyarországon, és segítségükkel vadászlovaglás és falkavadász bemutatókat tartottak. Csodájára jártak Capári Róbert mintegy negyven kutyából álló falkájának, külföldi vadászok jöttek, filmrendezők, színészek fordultak meg itt a sümegi Váristállóban.

Minderre csak ráadás, hogy a Capári házaspár egy alkotótábor életre hívására és fenntartására is vállalkozott. Ám kellett ehhez Capári Róbert kezdeményező szelleme, a művészetek felé való nyitottsága és az inspiráló, baráti kapcsolatok.

László Dániel festménye a sümegi várról

– A szocializmus évei alatt méntelep működött itt – meséli a kezdeteket a házigazda. – Volt itt egy lószerszám múzeum, de a rendszerváltozáskor elvitték a lovakat, és a múzeumot is felszámolták. Amikor úgy döntötünk, hogy bérbe vesszük és üzemeltetni fogjuk, teljesen üres volt az épület. Tíz lóval indítottam el a vállalkozásunkat. Lovasiskolát nyitottunk, lovastúrákat és vadászlovaglásokat szerveztünk, közben pedig a lószerszám kiállítás

helyett egy huszármúzeum anyagát is összegyűjtöttem. Így lett ismét múzeum a váristállóban.

Nehéz elképzelni, hogy a tárgyakkal, képekkel, szobrokkal zsúfolásig megtelt terem tántorgott az ürességtől. Igaz, eltelt pár évtized, de kellett is idő, szorgalom, kitartás ahhoz, hogy a váristálló épülete élettel töltődjön fel. Mindent a tárgyi, szellemi gazdagságot Capári Róbert teremtette meg.

A lovak iránti szeretet, a lovaskultúra hagyományainak ápolása, a múlt iránti tisztelet szinte hozta magával, hogy Capáriék a nem messze élő képzőművész, Somogyi Győző biztatására 1991-ben megalakították a huszáregyesületüket, melynek az első nyolc korhű ruháját a Vidák Györgyi és a sümegi származású Zoób Kati jelmeztervező által működtetett műhely tervezte és készítette el. A kilencvenes évek közepén nagyon lelkes, sikeres időszak következett, emlékszik vissza Róbert, huszárcsapatuk állandó szereplője volt nemzeti ünnepeknek, szüreti bálaknak, felvonulásoknak.

– Az alkotótábor ötlete egy erdélyi lovastúra során született meg – meséli a házigazda. – Ott találkoztunk hasonló szerveződéssel, mely elsősorban a lovat, lovaglást szerető művészeket terelte egy csoportba. Az is szimpatikus volt számunkra, hogy az ott lévők gondolkodásában a nemzeti tudat ébresztgetése nagy szerepet játszott. A túrán részt vett Rádóczy Gyarmathy Gábor festőművész, akivel együtt kezdtük verbuválni már itthon, Sümegen a leendő művésztelepet.

Sokféle erő, érdek, stílus vagy életfelfogás lehet, mely összetarthat egy művészcsoportot, ám Capári Róberték úgy vélték, a ló szeretete, a vadászat iránti érdeklődés, a hagyománytisztelő, a tradíciók őrzése iránti igény is egy karámba terelheti az alkotókat.

Ezt a gondolatot 2010-ben alapító okiratba foglalták, s abban az évben már el is indult a munka, minden előzetes készülődés nélkül, tizenkét képzőművész közreműködésével, belevágtak a vállalkozásba. Róbert hívta a vendégeket, szervezte a programokat, felesége, Mária gondoskodott a szállásról és főzött a művészcsapatra.

Rádóczy Gyarmathy Gábor palettája

Műterem és múzeum

– Szeretem a művészetet, a képeket – vallja Capári Róbert –, és arra vágytam, hogy a művészek falkász, kutyás, lovas műveket fessenek. Sok ilyen festmény született – mutat a falra a házigazda –, de közben rájöttem: senkit nem lehet irányítani.

Így történt, hogy a sok-sok fogatot, kutyát, vadászcenát ábrázoló festmények, rajzok mellett egyéb témájú alkotások is születtek. Való igaz, a tábor tagjai közt legtöbbször valamilyen formában kötődnek a lovaskultúrához, többen lovagolnak is, de nem föltétlenül kell ebben a témakörben alkotniuk. Sokakat a táj is megihlet. Nehéz lenne felsorolni, hány művész kapott ihletet a várastálló falai közt. Egy biztos, Capári Róbert gyűjteményét már több mint kétszáz festmény gazdagítja. A földszinten lévő múzeum mellett az istálló feletti folyosó, ebédlő és a szobák valóságos kiállító terek: minden fal műalkotásokkal teli. Szívesen jöttek ide fiatalok, idősebbek

egyaránt. Az ajándékba adott képek igazolják, hogy jártak itt többek között a fiatalabb nemzedékekhez tartozó Incze Mózes, Papageorgiu Andrea, Mara Kinga Villő festőművészek. Ambrus Lajos és Köhler Péter, akik szintén rendszeres vendégei voltak a Várastálló Alkotótábornak, igényes, szép akvarelleket hagytak itt a házigazdának. A tavaly elhunyt, az utolsó éveit Somogyfajszon töltő Nemes István festőművésznek állatokat és a sümegi várat ábrázoló, lírai hangvételű képei maradtak Capári Róberték tulajdonában.

A Capári család arról is gondoskodik, hogy a főként Budapestről érkező művészek megismerjék a város nevezetességeit és a környéket. Az évek során több helyszínről megcsodálhattuk a sümegi erődt: egy közeli szőlőbirtok házában a tornácáról, amint a lemenő napban szinte misztikusnak hatott a középkori építmény, és távol még

Berekai Judit festés közben

Tóth Kovács József munkái

a Balaton vízfelülete is megcsillant az alkonyi napfényben. Láttuk a várat hátulról, majd felülről, és egy hegy tetejéről gyönyörködhattunk a lábunk alatt heverő sümegi városképben. Közepén, kimagasodva a kúpalakú Várhegy, tetején az erdő, mint egy nagy szív, melyből az utak vérekként ereszkednek a várostest minden részébe. Egy kőbánya melletti szőlőhegyről is szembesülhettünk rendíthetetlen tömegével. Borzongató gondolat, hogy évszázadok óta itt áll ez a vár a történelmi korok tanú-

jaként, ugyanakkor emléke is a múltbéli emberek örömteli vagy keserves küzdelmeinek. Ez a vár valamikor eltartotta az itt élőket, védelmet, biztonságot nyújtott. A mai sümegi embernek is élete részévé válik, hiszen turisztikai látványosságként segíti az itt lakók megélhetését, és ami a legfontosabb, hogy hidat épít a múlt és jelen között keletkezett szakadékon. Segít megismerni történelmünket, és a hajdankor megbecsülésére figyelmeztet.

Természetesen a művészekre is ösztönzőleg hat e különleges építmény. Minden évben akad egy-egy

alkotó, aki a várat örökíti meg munkáin. Az idén László Dániel festőművészt ragadta meg a sümegi vár karakteres látványa. Impresszionista festő módjára minden nap felkerekedett, és festőállványával, eszközeit egy talicskába helyezve, kigyalogolt a helyszínre. Több vásznon megfestette a várat, különböző nézetből és más-más napszakokban. Már volt tapasztalata az előző évekből, hogyan ragyogja be a nap, vagy hogyan súrolja a fény a hegyet, melynek a tetején koronaként ül az erőd. A fények jótékony hatását kihasználva főként reggel és a délutáni órákban tudott dolgozni, végül a témáról több tájkép is született.

Csengery Béla nem először dolgozott a sümegi alkotótáborban, a várat is sokféle nézőpontból rögzítette fotókon és a vásznain. Legújabb, a sümegi várat ábrázoló festménye a régi képeslapok színvilágát megidézve, a látványon túl, mélyebb üzenetet közvetít. Az idei táborban a gazdasági udvar körtéfa inspirálta munkára, és finom, dekoratív stílusával a szép formájú, sárga színű körtéket varázsolta vászonra.

Szokk Iván festőművész először vett részt ebben a táborban, s őt elsősorban a Várastálló paripái érdekelték, hiszen ő is tartott lovakat, életformájához tartozott a lovaglás. Délutánonként, amikor Capáriék birodalmában ő maga is nyeregbe ült, felidézhetette az emlékeket.

László Dániel palettája

Csengery Béla alkotás közben

„Műtermét” a gazdasági udvar fészerében rendezte be. Sokat készülődött az alkotáshoz: igyekezett a hely atmoszféráját megismerni, beleélni magát a jelen és a régmúlt találkozásából fakadó nem mindennapi élménybe. Végül a váristálló udvarán álló hatalmas platánfa mozgósította alkotóerejét. A falevelek mint kis szellemek szálldosnak a képen, ám a dús lombok közül kikandikál a sümegi vár, figyelmeztetve a nézőt: a jelen valóság volt a múzsa.

Tóth Kovács József festőművész Csongrádról érkezett, számára nem volt ismeretlen a közeg, hiszen a tábor megalakulása óta rendszeresen

jár ide, ő az egyik alapító tag. József alföldi ember, és olyan környezetből, olyan kultúrájú közösségből érkezett, ahol szeretik, tisztelik az embert körülvevő állatvilágot. Tóth Kovács József is gyakorlott lovas, azok közé tartozik, akik sűrűn ülnek nyeregbe, s ennek köszönhetően jól ismerik a lovakat. Festészeti témái közt gyakori a ló ábrázolása, de a paraszti élet jelenetei, a disznóölés, a lópatkolás és az alföldi puszták jóságai, a szürkemarkhák, pásztorkutyák világa is központi helyet foglal el festészetében. Capári Róbert gyűjteményében már több Tóth Kovács József kép található. A fiatal festő bravúros technikai tudása nyilvánul meg minden egyes alkotásán. Egy-egy jellemző motívumot vagy életképet örökít meg realiztikus

Bottyán Marianna a szabadban fest

módon a Radetzky huszár, a Fácánkakas, Fülöp kopó, Csizmahúzó vadászlovas, Indulás a róka-vadászatra című képeken. A vadászmester című alkotás Capári Róbertet ábrázolja, amint lovának kantárját fogja.

Rádóczy Gyarmathy Gábor festőművészről köztudott, hogy kötődik a természethez, különösen az állatvilághoz, és szenvedélyes lovas. Vadászciklusait ábrázoló rézkarcai briliáns technikai tudásról és a téma iránti mély tiszteletéről, szeretetről árulkodnak. Szürreális olajfestményei világában is visszatérő motívum a ló mint áldozat, mint táltos, vagy éppen a vágató élet szimbóluma. Rádóczy Gyarmathy Gábor is a tábor alapítója óta jár Sümegre, az elmúlt évtized alatt a Váristálló ihlető környezete sok témát nyújtott a művész számára. A sümegi falka című festménye Capári Róbertet örökíti

Mártonfi Benke Márta festménye

meg, amint vadászatra indul a kutyasereggel. Rádóczy jól ismeri a házigazdát, tudja, hogy érzékeny a magyarság sorsa iránt, ezért a történelem hősi vagy éppen tragikus időszakát felidéz, Trianonra vagy '56-ra emlékező alkotások is születtek a tábor ideje alatt. Bár Rádóczy Gyarmathy Gábor szerint ezek az időszakok inkább alkalmasak a feltöltődésre mint az alkotásra. De mégis érdemes hátrahagyni a műterem csendjét, mert az új környezet és a kollégákkal való találkozás, a közös étkezéseknél folytatott beszélgetések inspirálóak lehetnek.

A Budapesten élő, de a Balaton-felvidéket jól ismerő Bottyán Marianna is leginkább a friss tájélmények miatt utazott Sümegre. Posztimpresszionista kifejezőmódja elsősorban a plein-air festészetre épül. Ő is szabad ég alatt szeret festeni. Már az első napon megakadt a szeme az istálló hatalmas kapuján és a falon játszó fénypásztákon. Festőállványát kinn, egy platánfa árnyékában állította fel, s igyekezett mindennap ugyanabban az időben a látványt megragadni és a képet folytatni.

Budapest zajos kerületeiből utazott Sümegre Berekai Judit, akit a kisváros csendes légköre, az esti, kivilágított vár varázsos látványa bűvölt el. Ő ugyancsak a szabadban dolgozott, egy ló portréját készítette el.

Vincze Petronella képzőművészt szintén a hely szelleme ragadta magával. A gazdasági udvar félre eső zugában, egy lovaskocsi padján helyezkedett el, s a lószerszámok világának formagazdagságában merült el.

Szórád István a festészet mellett a törvívás mestere. Gyakorolja és oktatja ezt a sportot, az alkotótábor házigazdájának is adott leckét. Őt leginkább a Váristálló környezete szólította meg, a régi épületek nosztalgikus hangulata, a hajdan volt élet tárgyai, emberei.

Buda István szobrász- és éremművész számára ugyancsak a történelmi közeg adott maradandó élményt. Török Tivadar karikaturista igazi munkája akkor kezdődött, amikor a többieké befejeződött. Az alkotótábor utolsó napján rendezett művész-

Tóth Kovács József palettája

Szok Iván kis pihenőt tart, háttérben a platánfás alkotása

közönség találkozón kívánságra rajzolta meg a modellnek jelentkezők portréját.

Sümege nemcsak finom ételeket és italokat kapunk, szellemi munícióval is ellátunk bennünket. Ismerkedünk a múlttal, a város emlékeivel. A Kisfaludy Sándor Emlékház Sümeg történelmi belvárosának központi terén álló klasszicista épület, szépen illeszkedik a környező nemesi kúriákhoz és a Püspöki Palota kertjéhez. Ebben a házban született és itt élt Kisfaludy Sándor költőnk, ma muzeális kiállítóhely. Szinte minden évben vendéglátják az alkotótábor résztvevőit a múzeum lelkes munkatársai. Az idei őszön még egy kisebb kiállítást is rendeztek az elmúlt években készült munkákból, ezzel kedveskedve a tábor művészeinek. Császár Klára, az Emlékház munkatársa elmondta: Darnay Kálmánnak köszönhető, hogy sok emlék és dokumentum megmaradt a költő életéből, mindennapjaiból. A nagy műveltségű polgár, Darnay Kálmán Sümegen élt a múlt század első felében. Elsősorban régész és muzeológus volt, de foglalkozott irodalommal, könyvet írt és hangyaszorgalommal gyűjtötte a múlt szellemi és tárgyi javait. Ismerte Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Ady Endrét, Kaffka Margittal levelezett.

Oszkai Rékától, a város kulturális intézményeinek a vezetőjétől megtudtuk, hogy az is Darnay Kálmán érdeme, hogy Sümegen már az 1920-as évektől működött művésztelep. A város polihisztora a képzőművészet iránt is érdeklődött, neves festőket hívott meg, akik palettára festett kis műveket ajándékoztak a házigazdának. Így maradt meg

a Darnay-gyűjteményben többek között Stein János, Udvary Géza, Csók István, Rudnay Gyula, Bosznay István festményét megőrző számos paletta. Ez a különleges hagyaték az idők folyamán a veszprémi múzeumba került, ahol olyannyira vigyáznak rá, hogy nem is adják vissza Sümeg városának. Innen jött az ötlet, hogy ha már nem kapják vissza ezeket a kuriózumnak számító, értékes Darnay-féle

Vincze Petronella igazi ihlető helyet talált magának a Várisztálló udvarán

Festmény festmény hátán: impressziók a sümegi várról

palettákat, szereznek maguknak újakat. Így történt, hogy az idei művésztelep tagjait üres festőtáblákkal ajándékozták meg, kérve, hogy képekkel telefestve adják vissza a sümegi múzeumnak.

Az alkotótábor ideje alatt elsétálunk a sümegi plébánia-templomba. Ezt az élményt minden arra járó idegennek át kell élnie, egy festőművésznek meg kötelező. A plébánia-templomot freskói teszik híressé, ugyanis Franz Anton Maulbertsch, a közép-európai barokk művészet legnagyobb,

eredeti tehetségű egyénisége festette ki a 18. század közepén, Padányi Bíró Márton püspök felkérésére. Az összes falat, az oldalfalakat és a mennyezetet, a hajót, a szentélyt és a kórust egyetlen, harmonikusan egybeolvadó nagy festménnyé varázsolta a művész, mely egyedülálló egész Európában, és amit „a magyar rokokó Sixtusi kápolnájaként” is emlegetnek.

A templomba belépve lenyűgöző látvány tárul elénk. Minden felületet festmény borít. A freskók témája a megváltás története, azaz a bűnbeeséskor elhangzott isteni ígélet megvalósulása lépésről, lépésre. A mester zseniálisan, egyedi technikával valósította meg az elképzelést. A sokalakos kompozíciók színpompásak, ám a színek nem harsányak, visszafogottságuk bámulatosan könnyeddé, légiessé varázsolja az alkotásokat. A művész kifejezőmódja teljesen egyedi és személyes jellegű, minden korábbi konvenciót átlépő.

Somogyi Győző műtermében minden a folyamatos munkáról árulkodik

Somogyi Győző hagyományos stílusban és saját kezűleg épített műteremháza

Az alkotótábor legizgalmasabb programjának bizonyul a salföldi kirándulás. Már az út is élmény, a Káli-medence dimbes-dombos, napsütötte tája festői látvány. Az egyik, itt megbúvó falu Salföld, ahol a híres festőművész, Somogyi Győző él. Őt látogatjuk meg.

A Kossuth-díjas művész egyik alapítója a sümegi alkotótábornak. Salföldre a nyolcvanas években költözött feleségével, Korényi Dalma szobrászművésszel. Élet- és művészetfelfogásának alapja a hagyományok kutatása, meg-

őrzése, ápolása. Somogyi Győző esetében ezek nem csak megfogalmazott elvek, hanem megélt valóság. Saját kezűleg újíttatta fel romos parasztházukat, építette fel a műtermét és alakította ki teljes birodalmát. Ott tartózkodásunk során elmondta, hogy a műterem falának köveit maga hordta a telekre, az első lépéstől az utolsóig ő dolgozott műhelye megvalósításán. Letelepedésük után gazdálkodtak, lovakat, juhokat, szamarakat tenyésztettek. Eközben alkotott. Történelmi érdeklődése a magyar hadviselet felé fordította, kutatásai során színes rekonstrukciós rajzok százait készítette, ami egy idő után arra ösztönözte, hogy valóságosan is felelevenítsék a katonai hagyományokat. A környéken sorra alakultak meg a huszáregyesületek, Somogyi

A látogatásba egy kis dedikálás is belefér

Győző háza huszármúzeum, lovas oktatóközpont, huszárcsapatok találkozóhelye lett. Többek között ő kezdeményezte és segítette Capári Róberték huszáregyesületének létrejöttét, működését. Később megalakította a saját közösségét, a fiatalokból álló Salföldi Kopjásokat. Környezetére is nagy hatást gyakorolt. A jelenléte sokakat csalt a Káli-medencébe, a falu romos házai megújultak. Ám kevesen élnek már Salföldön az őslakosok közül – tudtuk meg a művésztől –, többnyire a nagyvárosból kimenekült emberek vásárolták meg az ingatlanokat, aminek egy a szépséghibája, hogy legtöbbször csak nyaralónak tekintik, és nem itt telepednek le.

Látogatásunk során kiderül, hogy Somogyi Győző környezetvédelemmel is foglalkozik. Egyik alapítója a Káli-medence Környezetvédelmi Társaságnak, melynek *Káli Híradó* című újságját maga szerkeszti, írja és rajzolja. Megcsodáljuk ezt a különleges sajtóterméket. Nagyon messze áll a számítógépes technikától. Szerkesztője ugyanis kézírással írja meg a cikkeket, és gyöngybetűs tudósítások, kommentek, tájékoztató szöve-

gek, rajzos illusztrációk töltik meg az oldalakat, melyeket később sokszorosítanak. A művész elmondta, hogy kétszáz előfizető is hozzájárul a lap életben tartásához.

Capári Róberték huszáregyesületének naplóját szintén Somogyi Győző vezeti. Kézírással számol be az eseményekről, és a fotók mellett saját rajzaival is dokumentálja a történeteket.

Talán a művész hétéves lelkipásztori működéséből ered az elhi-

A műterem falán a családi breviárium

vatottság, az erős hit és áldozatkészség, mely képessé teszi ennyi feladat elvégzésére. Műterme láttán megrendül az ember. A kis tetőről megvilágított szoba állandó, folyamatos munkáról árulkodik. A falon lévő tojástemperával készült képek a művész utánózatatlan, egyéni stílusán túl megmutatják azt az alkotói módszert, mely egyszerre alapul pontos tudáson és mély átélésen, példaszerű igényességgel párosulva. A festmények témája azonos a művész életével. Azt ábrázolja, ami foglalkoztatja, ami körülveszi. Képein megjelennek a magyar történelem hősei, történelmünk drámai eseményei, az Árpád-ház szentjei, királyok, vértanúk. De a misszióhoz tartozik a család, a balatoni táj, a salföldi környezet megörökítése. Somogyi Győző világa kívül és belül is hiteles.

Szórád István palettája

Visszatérve Sümegre, a váristálló árnyékot adó platánfái alá, mindenki igyekszik a múzeum által kért palettákat elkészíteni. László Dániel a várat, Bottyán Marianna egy sümegi utcacézetet, Tóth Kovács József bohócot, Csengery Béla körtéket, Rádóczy Gyarmathy Gábor táltos paripán lovagló harcost fest a táblára.

Már szinte hagyomány, hogy az alkotótábor utolsó napján az elkészült alkotásokat bemutatják a Kisfaludy-házban, és a múzeum munkatársai kiállítással egybekötött pikniket, találkozt rendeznek a vendégművészek, a sümegi alkotók és a művészetbarátok számára. A sümegieiek előtt követendő példák állnak. Tavaly készült el egy modern látogatóközpont, melyet Ramassetter Vince házából alakítottak ki. Ramassetter Vince a 19. században a vidék egyik legnagyobb szőlőbirtokosa és legjelentősebb forgalmat lebonyolító borkereskedője volt. Gazdagságát a köz javára is fordította, iskolákat, kórházat, cselédösztöndíjat alapított.

A példakép nyomába lépnek az utódok: a sümegi képviselő-testület tagjai több éves tiszteletdíjukról mondtak le, hogy a pusztulásnak indult Ramassatter házat felújítsák.

Tóth Kovács József festővásznán egy puli elevenedett meg

Úgy tűnik, az áldozatvállalás követendő magatartásforma Sümegen. A Capári család mellett a múzeum által rendezett pikniket más sümegi vállalkozók is támogatják: finom borokat, sajtokat, péksüteményeket ajánlottak fel a résztvevőknek.

És miközben a közönség kellemes zene kíséretében tekinthette meg az alkotótáborban született műveket, az összefogás jó érzése fölött továbbra is a sümegi vár őrködött.